

De zeven wijze mannen van Rome

Editie Johan Oosterman en Sasja Koetsier

bron

De zeven wijze mannen van Rome (ed. Johan Oosterman en Sasja Koetsier). Atheneum - Polak & Van Gennep, Amsterdam 2006

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/_sev001seve02_01/colofon.php

© 2015 dbnl / Johan Oosterman / Sasja Koetsier

[De zeven wijze mannen van Rome]

Hier begint het verhaal van de zeven wijze mannen van Rome, dat bijzonder mooi is en aangenaam om te horen, en bovendien onbekend en maar weinig gehoord. Het is nu, in het huidige jaar 1479, vertaald vanuit het Latijn in zuiver Nederlands zodat ook zij die geen Latijn beheersen het kunnen verstaan.

Te Rome leefde een keizer die Pontianus heette. Hij was een wijs man en hij nam een koningsdochter tot zijn vrouw. Zij was mooi en bevallig in de ogen van alle mensen en hij had haar zeer lief. Ze werd zwanger en ontving een prachtige zoon en noemde hem Dioclesianus. Het kind groeide op en alle mensen hielden van hem. Toen het zeven jaar oud was werd zijn moeder ernstig ziek en toen ze merkte dat ze de dood niet zou ontlopen, stuurde ze een bode naar de keizer opdat hij snel bij haar langs zou komen om haar op haar ziekbed te bezoeken. Hij kwam vliegensvlug bij haar en ze zei: ‘O heer, omdat ik deze ziekte niet kan ontlopen, bid ik u nederig met een bescheiden verzoek in de hoop dat u het wilt inwilligen voor ik sterf.’

De keizer antwoordde en sprak: ‘Vraag wat je wenst, want ik zal je niets weigeren, wat je ook maar vraagt.’

‘U zult na mijn dood, zo vermoed ik, een andere vrouw trouwen, zoals gebruikelijk is. Ik bid u dat ze geen invloed krijgt op mijn zoon, maar dat hij ver van haar opgevoed mag worden om wijsheid en geleerdheid te verwerven.’

‘Mijn allerliefste vrouw, je kunt hiervan zeker zijn. Ik houd me eraan en zal je verzoek zonder enige aarzeling uitvoeren.’

Daarop draaide zij zich om naar de muur en gaf de geest. De keizer schreide lang om haar dood en bleef tot lang na haar begrafenis innig bedroefd. Hij wilde door niemand getroost worden. Op zeker moment, toen hij op zijn bed lag te rusten, dacht hij goed na over zijn zoon, en zei bij zichzelf: ‘Kijk, ik heb maar

één zoon. Wat kan ik beter doen dan ervoor zorgen dat hij wijsheid en vaardigheden verwerft nu hij jong is? Hij zal immers na mij regeren over het Romeinse rijk.'

's Morgens vroeg liet hij zijn heren en prinsen bij zich komen om met hen over deze zaak te overleggen. Zij antwoordden hem en zeiden: 'Heer keizer, zoals u weet zijn er in Rome zeven meesters die alle andere bekende meesters en geleerden in wijsheid overtreffen. Het lijkt ons goed hen naar hier te laten komen, zodat ze de jongen kunnen meenemen en hem wijsheid en vaardigheden kunnen leren. De keizer was blij met dit advies en stuurde de zeven wijzen brieven, voorzien van zijn geheime zegel, waarin hij hun vroeg onverwijld naar hem toe te komen. Toen zij de keizerlijke brief ontvingen kwamen ze meteen. Bij de keizer gekomen sprak deze tot hen: 'Mijn geliefde heren en vrienden, bent u bekend met de zaak waarvoor ik u hier heb laten komen?'

'Wij kennen uw bezigheden en uw verlangens niet, maar onze heer de keizer hoeft zijn wil maar aan ons kenbaar te maken en wij zullen hem geheel en al gehoorzamen.'

'Ik heb maar één zoon, die ik aan u wil toevertrouwen en overdragen. U kunt hem opvoeden en onderwijzen zodat hij door uw lessen wijsheid en kundigheid zal verkrijgen en daarmee in staat zal zijn om na mijn dood het Romeinse rijk in wijsheid te regeren.'

De eerste meester, die Bancillas heette, antwoordde: 'Heer keizer, laat mij uw zoon onderwijzen en ik zal hem binnen zeven jaar zoveel leren dat hij hetzelfde kan als ik en mijn metgezellen.'

De tweede, wiens naam Lentulus luidde, sprak: 'Heer keizer, lange tijd heb ik u gediend en nooit daarvoor loon ontvangen. Toch verlang ik geen andere beloning dan dat u mij uw zoon laat opvoeden en onderwijzen. Ik zal hem binnen zes jaar zoveel leren dat hij hetzelfde kan als ik en mijn metgezellen.'

De derde heette Craton: 'Heer keizer, dikwijls heb ik met u

op zee mijn leven gewaagd en desondanks heb ik nooit loon van u ontvangen. Mocht mijn loon eruit bestaan dat u het mij vergunt uw zoon aan mij toe te vertrouwen, dan zou ik hem onderwijzen en vormen in wijsheid en kundigheid zodat hij, indien hij er het verstand voor heeft, binnen vijf jaar evenveel wijsheid zal bezitten als ik en mijn metgezellen.'

Nu stond de vierde meester op, die Malquedrac heette en zeer mager was. Hij zei: 'Heer keizer, haal in uw herinnering hoe ik en mijn voorvaderen de keizers hebben gediend zonder daarvoor loon te ontvangen. Ik verlang daarom niets anders dan dat u uw zoon door mij laat onderwijzen. Ik zal hem binnen vier jaar evenveel doen weten als ik en mijn metgezellen weten.'

Toen sprak de vijfde, die Josephus heette: 'Heer keizer, ik ben oud en dikwijls ben ik bij u geroepen om raad te geven die u tot nut is geweest, zoals u wel weet. Maar nooit heb ik daar enig voordeel van gehad. Nu verlang ik niet meer dan dat u uw zoon aan mij geeft zodat ik me kan inspannen voor zijn onderwijs. Hij zal hierdoor binnen drie jaar evenveel weten als ik en mijn metgezellen.'

Daarop kwam de zesde meester, zijn naam was Cleophas. Hij sprak net als de anderen, belovend dat de jongen binnen twee jaar volleerd zou zijn in al hun kundigheden.

De zevende meester, Joachim, stond op, sprak vergelijkbaar, en verzocht om de zoon van de keizer, belovend dat hij hem binnen een jaar hun aller wijsheid zou onderwijzen.

Nadat zij zo gesproken hadden, zei de keizer: 'Mijn lieve vrienden, ik dank u allen met grote nadruk, en iedereen afzonderlijk omdat hij zo sterk verlangt mijn zoon op te voeden en te onderwijzen. Als ik hem nu aan de een zou toevertrouwen en aan de ander onthouden, zou daar ruzie over ontstaan. Daarom vertrouw ik mijn zoon toe aan u allen, en aan elk afzonderlijk, om hem op te voeden en te onderwijzen.'

De meesters dankten de keizer zeer, en ze namen zijn zoon mee naar het hof in Rome. Onderweg sprak Craton tot zijn

metgezellen: ‘Luister wat ik bedacht heb als we dit kind in de stad Rome onderwijs gaan geven, zal dat, omdat daar zoveel aanloop en samensholling van mensen is, zijn verbeelding en verstand hinderen. Ik ken een mooi prieel, drie mijl buiten Rome gelegen, dat heel aangenaam en genoeglijk is. Daar bouwen we voor hem een vierkant stenen vertrek en we laten hem in het midden plaatsnemen. Op de muren schilderen we de zeven vrije kunsten, zodat hij altijd overduidelijk als in een boek ziet wat hij moet leren.’

Dit voorstel beviel hun allen en ze voerden het zo uit. Zij onderwezen de jongen met toewijding alle dagen, zeven jaar lang. Aan het eind van die zeven jaar beraadslaagden de zeven meesters en ze zeiden: ‘Het zou goed zijn als we onze leerling examineerden zodat we zien hoezeer hij vooruit is gegaan.’

Bancillas zei toen: ‘Hoe kunnen we zijn wijsheid beproeven?’

Craton zei: ‘Ieder van ons moet, terwijl hij slaapt, een klimopblad onder een hoek van zijn bed leggen. Als hij wakker wordt zullen we merken of hij er iets van voelt.’

Het ging als volgt: hij werd wakker en was erg verbaasd. Hij richtte zijn ogen meteen opwaarts, naar de bovenkant van het vertrek. De meesters zagen dit en zeiden tot hem: ‘Heer, waarom richt u uw ogen zo nadrukkelijk naar boven?’

Hij antwoordde: ‘Dat is nogal begrijpelijk. Terwijl ik sliep is de hoogte van de kamer gedaald naar de aarde, dan wel de aarde onder mij omhooggekomen.’

Hierop zeiden de meesters tegen elkaar: ‘Als dit kind in leven blijft zal er iets goeds van hem worden.’

De wijze meesters en de heren van het Romeinse rijk gingen nu naar de keizer en ze zeiden: ‘Heer keizer, omdat u maar één zoon hebt en omdat hij zou kunnen sterven, zou het verstandig zijn dat u een vrouw trouwt om meer kinderen te krijgen, zodat het Romeinse rijk niet door het noodlot zijn heer kan kwijtraken. Bovendien bent u zo vermogend dat u al uw kinderen, ook als u er veel krijgt, tot grootheid en rijkdom kunt brengen.’

‘Omdat u mij aanraadt een vrouw te nemen, vraag ik u een bevallige en deugdzame vrouw van adellijke geboorte voor mij te zoeken. Dan zal ik uw raad opvolgen.’

Ze zochten daarop in vele rijken en landen en vonden uiteindelijk de zeer mooie dochter van de koning van Castellioen, die aan de keizer tot vrouw werd gegeven. Zij beviel hem zo goed dat hij in liefde voor haar ontstak en daardoor zelfs de droefheid over zijn eerste vrouw vergat. Ze leefden lange tijd samen zonder kinderen te krijgen en toen de keizerin bemerkte dat zij kinderloos bleef werd ze heel treurig. Ze had namelijk gehoord dat de keizer een zoon had van wie hij de opvoeding en het onderwijs had toevertrouwd aan zeven wijze meesters. Vanaf het moment dat ze dat wist, zon ze op een manier om de jongen te doden. Eens op een nacht lag de keizer met zijn vrouw in bed en hij zei tot haar: ‘Mijn allerliefste vrouw, ik zal u de geheimen van mijn hart openbaren, want er is niemand onder de zon die ik meer liefheb dan u. Wees daarom vast overtuigd van mijn liefde.’

‘Als het is zoals u zegt, dan wil ik om een kleine gunst vragen.’

‘Vraag wat u wilt. Ik zal doen wat in mijn vermogen ligt.’

‘Zoals u wel weet, heer keizer, heb ik nog geen kind bij u gekregen. Dat valt me heel zwaar. Nu hebt u uw enige zoon in de leer gedaan bij zeven wijzen. Ik beschouw hem als mijn eigen zoon en vraag u daarom hem hiernaartoe te laten komen zodat ik door zijn aanwezigheid getroost kan worden zolang ik geen eigen zoon heb.’

‘Zestien jaar geleden heb ik hem voor het laatst gezien. Ik zie graag dat aan uw verlangen wordt voldaan.’

Meteen stuurde ze brieven voorzien van het geheime zegel van de keizer naar de zeven wijzen, waarin stond dat ze op straffe van de dood de zoon van de keizer op het pinksterfeest naar zijn vader moesten brengen. Nadat de wijzen deze brief hadden gelezen en begrepen wat de keizer wenste, bestudeerden

ze op een avond de sterren om te onderzoeken of het heilzaam zou zijn om, zoals de keizer verlangde, op weg te gaan en hem zijn zoon te brengen. Hierbij stelden ze het volgende vast: wanneer ze de jongen op de genoemde tijd bij zijn vader zouden terugbrengen, dan zou hij door het eerste woord dat hij sprak een wrede dood sterven. Ze waren hierover diepbedroefd. En toen ze nog aandachtiger naar een ongewone ster keken, begrepen ze dat het hun allen de kop zou kosten als ze de jongen niet op de bevolen tijd bij zijn vader zouden brengen. Een van hen zei: ‘Van twee kwaden moet men het minste kiezen. Het is beter dat wij allemaal sterven, dan dat het kind sterft. Laten we daarom, om het leven van het kind te beschermen, samen naar de keizer gaan.’

Juist toen kwam de keizerszoon de kamer binnen en hij zag dat zijn meesters heel treurig waren. Hij vroeg naar de oorzaak van hun droefenis, waarop ze hem antwoordden: ‘O heer, van uw vader hebben we brieven ontvangen waarin staat dat we u op het feest van Pinksteren moeten terugbrengen naar uw land, op straffe van de dood. Daarop hebben we de hemel en de sterren bestudeerd en duidelijk gezien dat u wreed zult sterven door het eerste woord dat uit uw mond komt, wanneer we u op de genoemde tijd bij uw vader brengen.’

Daarop zei de jongen tot zijn meesters: ‘Ik zal ook naar de sterren kijken.’

Hij zag in een kleine ster het volgende: als hij zich gedurende zeven dagen van ieder woord zou kunnen onthouden, zou hij in leven blijven. Maar ook dan zou hij elke dag naar de galg worden gebracht. Toen hij dit had gezien, riep hij zijn meesters bij zich, toonde hun de ster, duidde alles, en sprak: ‘Zie, mijn lieve meesters, ik zie overduidelijk in deze ster dat ik in leven kan blijven als ik me zeven dagen lang kan onthouden van ieder woord. Omdat jullie, zeven meesters, wijzer zijn dan wie ook ter wereld, moet het een kleinigheid zijn dat ieder van u één dag voor mij antwoord geeft en met wijze antwoorden ieder op

zijn dag mijn leven beschermt. Op de achtste dag zal ik dan zelf spreken zodat ik het leven van u allen en mijzelf veiligstel.'

Toen de meesters de ster hadden gezien die de jongen hun had aangewezen, begrepen ze dat hij de waarheid had gesproken: 'De almachtige God zij geprezen en geloofd omdat onze leerling ons allen in wijsheid overtreft.'

Toen zei de eerste meester, Bancillas: 'O heer, ik zal de eerste dag voor u antwoorden en uw leven bewaren.'

Lentulus, de tweede meester, zei: 'Ik zal op de tweede dag antwoord geven.'

En op gelijke wijze beloofden ze hem allemaal, de een na de ander, om op zijn eigen dag ieder op zijn beurt zijn leven te behouden. Daarop sloegen ze hem een purperen kleed om en reden met hem te paard in een luisterrijk gezelschap naar de keizer. Zo gauw de keizer vernam dat zijn zoon naar hem onderweg was, trok hij hem vol luister tegemoet.

De meesters, die hoorden dat de keizer hun tegemoet kwam, zeiden tot de jongen: 'Het is beter dat wij vooruit trekken om zorg te dragen voor uw heil doordat ieder van ons uw leven beschermt door voor u te spreken.'

De jongen zei: 'Ik ben heel blij dat u dit zo doet, en ik vraag: denk aan mij als het heikel wordt.'

Ze hoorden dit, bogen naar hem en reden naar de stad. De zoon van de keizer kwam op waardige wijze ver achter hen aan. Toen de keizer bij hem was aangekomen, omhelsde hij hem: 'Mijn lief kind, wat heb ik je lang niet gezien! Hoe is het met je?'

De zoon boog zijn hoofd in de richting van zijn vader maar gaf hem geen antwoord. De vader was heel verbaasd en dacht bij zichzelf dat hij van zijn meesters gehoord moest hebben dat hij te paard niet hoorde te spreken. De keizer kwam bij het paleis aan en ze stegen af. Hij nam zijn zoon bij de hand en liep met hem het paleis in en liet hem naast zich plaatsnemen. Hij keek hem aan en zei: 'Vertel me, hoe gaat het met jouw mees-

ters en hoe hebben ze je onderwezen? Het is jaren geleden dat ik je gezien heb.’

Maar de zoon boog slechts het hoofd naar zijn vader en antwoordde hem niet. De vader zei: ‘O zoon, waarom spreek je niet tegen mij?’

Toen de keizerin hoorde dat de zoon van de keizer was aangekomen en dat hij niet tegen zijn vader sprak, was ze blij en ze zei: ‘Ik wil hem zien.’

Ze maakte zich mooi, nam twee kameniers mee en ging naar hem toe. De keizer liet haar bij zijn zoon plaatsnemen, en ze zei: ‘Heer keizer, is dit uw zoon die door de zeven wijze meesters is opgevoed?’

‘Ja, het is mijn zoon, maar hij zegt niets.’

‘Geef hem aan mij en indien hij ooit van zijn leven heeft gesproken, zal ik hem ook nu laten spreken.’

De keizer zei nu tot zijn zoon: ‘Sta op en ga met haar mee.’

Hij boog zich naar zijn vader, alsof hij wilde zeggen: ‘Vader, ik ben bereid te doen wat u wenst.’

De keizerin nam hem mee en voerde hem naar haar kamer. Ze beval haar gevolg de kamer te verlaten en liet de jongen bij haar bed zitten, zeggend: ‘O, lieve Dioclesianus, ik heb veel over je schoonheid gehoord. Ik ben opgetogen dat ik je, die ik met mijn ziel bemin, nu met eigen ogen kan zien. Ik heb daarom jouw vader opdracht gegeven je hierheen te laten komen zodat ik me zou kunnen verheugen in jouw gezelschap. Ik laat je daarom onomwonden weten dat ik omwille van jouw liefde tot op de dag van vandaag mijn zuiverheid heb behouden. Wil toch met me praten en laten we samen naar bed gaan.’

Maar de jongeman gaf geen antwoord. Zij zag dat en zei: ‘O, goede Dioclesianus, je bent de helft van mijn ziel. Waarom spreek je niet? En waarom toon je me geen teken van je liefde? Zeg me wat ik moet doen en wat je van me verlangt, want ik ben bereid te doen wat je wenst.’

Ze omhelsde hem nu en wilde hem kussen op zijn mond,

maar hij wendde zijn gezicht af en stond het haar niet toe. Toen zei ze opnieuw: ‘O, zoon, waarom doe je me dit aan? Niemand kan ons zien. Laten we samen slapen. Je zult dan merken dat ik mijn zuiverheid uit liefde voor jou tot op vandaag heb bewaard.’

De jongen keerde opnieuw zijn gezicht van haar af. Ze zag dat hij haar versmaadde en ze ontblootte haar borsten en haar lichaam en zei: ‘Kijk eens kind, hoe mooi het lichaam is dat ik je aanbied. Stem in met mijn voorstel, anders zal het slecht aflopen.’

De jongeman gaf haar geen enkel teken van genegenheid, noch door een gebaar noch door een blik, maar probeerde juist aan haar te ontkomen. Ze merkte dit en zei: ‘O, allerliefste jongen. Mocht het zo zijn dat je me met goede redenen afwijst en niet wilt spreken, schrijf dan in elk geval op of ik op enig moment kan rekenen op je liefde.’

Hij nam papier en schreef: ‘O, mijn vrouwe de keizerin, ik wil hoe dan ook voorkomen dat ik de boomgaard van mijn vader aantast. Ik weet niet welke vruchten ik daar zou kunnen vinden, maar ik weet zeker dat ik voor het aangezicht van God zwaar zou zondigen en kan rekenen op de toorn en vloek van mijn vader. Houd daarom op mij te verleiden.’

Toen zij de brief had gelezen verscheurde ze hem met haar tanden. Ze scheurde haar gewaad met haar nagels open tot aan haar navel en krabde haar gezicht tot bloedens toe en wierp alle sieraden van zich af. Ze riep luid: ‘Kom mij te hulp, jullie uit het gevolg van mijn heer, voordat deze jongen mij verkracht.’

De keizer was in de grote zaal toen hij zijn vrouw hoorde roepen. Hij liep haastig naar haar vertrek en vroeg wat haar deerde. Zijn ridders en heren volgden hem om te zien wat er aan de hand was. De keizerin zei: ‘O, heer, ik bid u, heb medelijden met mij. Zie, deze jongen is uw kind niet maar een schurk en een landloper, een vrouwenverkrachter. Zoals u weet heb ik

hem in mijn kamer laten komen om met hem te praten. Ik heb mijn best gedaan, maar toen ik hem aanspoorde tot deugdzaamheid heeft hij me belaagd om met mij te zondigen. Ik heb hem dat niet willen toestaan en heb zo goed ik kon geprobeerd hem van een misdaad te weerhouden. Hij heeft daarop mijn gezicht toegetakeld tot het bloedde en al mijn sieraden weggeworpen. Hij heeft me mishandeld, zoals u kunt zien, en als u op mijn geroep niet meteen zou zijn gekomen, zou hij zijn kwade wil hebben volvoerd.'

De keizer zag haar bebloede gezicht, zag dat haar kleren gescheurd waren en haar sieraden afgeworpen, en hij hoorde haar klacht. Dit wekte zijn grote woede en hij beval zijn knechten de jongeman naar de galg te brengen om hem op te hangen. Toen zijn prinsen dit hoorden, zeiden ze: 'O, heer keizer, u hebt maar één zoon. Het is niet goed hem zomaar ter dood te brengen. Het recht en de wet zijn ingesteld om misdadigers aan de hand daarvan te veroordelen. Mocht het zo zijn dat hij moet sterven, laat hem dan in elk geval door een gerechtelijk vonnis schuldig verklaren, zodat niemand kan zeggen: de keizer heeft zijn enige zoon in de felheid van zijn toorn laten doden. De keizer hoorde hen aan en gaf opdracht de jongen in de gevangenis te werpen om een gerechtelijk vonnis af te wachten. De keizerin vernam dit, hilde bitter en wilde niet getroost worden.

Toen het nacht was en de keizer de slaapkamer betrad, hoorde hij de keizerin schreien met luide kreten en hij zei tot haar: 'O, mijn allerliefste vrouw, waarom wordt uw hart zozeer door droefheid gekweld?'

'U hebt gehoord en gezien hoe uw vervloekte zoon mij hoon en schande heeft gebracht waardoor u en ik zo in woede zijn ontstoken dat u opdracht hebt gegeven om hem op te laten hangen. En kijk nu eens: hij leeft nog, uw bevel is niet uitgevoerd en mijn schande is niet gewroken.'

'Morgen zal hij door een gerechtelijk vonnis sterven. Als dat niet zo is zou onze eer worden aangetast.'

‘O, heer keizer, als hij nog zo lang leeft, dan voorspel ik u dat u hetzelfde zal overkomen als wat in een exempel wordt verteld over een burger van Rome.’

‘Vertel me dat exempel!’

‘Heer, dat doe ik graag.’

Het eerste exempel van de keizerin

In de stad Rome woonde een burger die een heel mooie boomgaard had waarin een prachtige pijnboom stond. Deze bracht alle jaren goede vruchten voort die zoveel kracht hadden, dat wie ervan proefde meteen beter werd als hij ziek of melaats was. Op een dag ging de man naar zijn tuin en ontdekte onder de boom een opgroeiende en prachtige jonge boom. Hij riep zijn hovenier en zei: ‘Mijn lieve vriend, zorg goed voor deze jonge boom, want ik hoop dat er een nog betere boom uit opgroeit dan de huidige.’

De hovenier zei: ‘Graag heer, ik zal mijn best doen.’

Later kwam de man de jonge loot opnieuw bekijken en hij meende dat de loot niet groeide zoals hij zou kunnen doen. Hij vroeg aan de hovenier waar dit door kwam.

‘O,’ zei de hovenier, ‘dat is geen wonder: de grote boom heeft takken die zich zo ver uitstrekken dat de jonge boom niet genoeg lucht krijgt.’

De meester zei: ‘Snoei de takken rondom en zorg dat de jonge boom lucht krijgt.’

De hovenier deed dit. De meester keerde later terug om te zien hoeveel de jonge boom gegroeid was, maar hij zag geen verandering. Hij zei nu: ‘De jonge boom groeit nog steeds niet. Wat is er aan de hand?’

‘Ik vermoed,’ zei de hovenier, ‘dat de hoogte van de boom het zonlicht en de regen wegneemt zodat ze de jonge boom niet bereiken. Misschien groeit hij daarom niet.’

‘Indien dat zo is wil ik dat u de boom omhakt en neerlegt, want ik hoop uit deze loot een betere boom te krijgen dan die grote.’

De hovenier gehoorzaamde zijn meester en verwijderde de grote boom. Maar toen dat gebeurd was, verpieterde de jonge boom, zodat niemand er profijt van had. Toen de armen en zieken dit te weten kwamen, vervloekten ze iedereen die met woord of daad had bijgedragen aan de ondergang van de boom waar juist zij kracht en gezondheid van ontvingen.

De keizerin zei nu: ‘Heb je goed begrepen wat ik heb verteld?’

‘Ja, heel goed.’

‘Dan zal ik u nu uitleggen wat dit betekent.’

‘Deze boom, heer, bent u: zo edel dat veel arme mensen en zieken door uw hulp gesterkt en getroost worden. Het jonge boompje dat onder de grote boom opgroeide is uw vermaledijde zoon die nu groeit in listigheden. Hij onderzoekt als eerste hoe hij de takken van uw macht kan afsnijden om vervolgens zelf door het volk geëerd te worden. Vervolgens legt hij zich erop toe u te gronde te richten zodat hij kan regeren. Maar wat zal er anders gebeuren dan dat de armen en zieken juist degenen zullen vervloeken die uw zoon hadden kunnen doden en dat hebben nagelaten. Ik raad u aan hem te doden terwijl u gezond bent en de macht in handen hebt, zodat de toorn van de mensen zich niet op u richt.’

‘U hebt me goede raad gegeven. Morgen zal ik hem smadelijk laten doden.’

Toen de dag was aangebroken nam de keizer plaats om recht te spreken. Hij beval dat men zijn zoon naar de galg moest brengen, voorafgegaan door trompetten die zijn dood verkondigden. De zoon van de keizer werd de stad rondgeleid en het volk begon te huilen en te roepen: ‘Wee, wee ons, de enige zoon van de keizer wordt ter dood gebracht.’

Terwijl dit gebeurde kwam Bancillas, de eerste meester, het roepende volk te paard tegemoet rijden. De jongen zag zijn meester en hij boog zijn hoofd naar hem toe, alsof hij wilde zeggen: ‘Denk aan mij, lieve meester, als u bij mijn vader komt en zie hoe ik nu naar de galg word gevoerd.’

De meester zei tegen degenen die hem naar de galg brachten: ‘Haast u niet. Ik hoop op Gods genade om hem vandaag voor de dood te behoeden.’

Daarop riep het volk: ‘O, goede meester, haast u naar het paleis en bevrijd uw leerling.’

De meester gaf zijn paard de sporen zodat het vlug naar het paleis liep. Daar aangekomen begroette hij de koning met gebogen knieën. De keizer zei tot hem: ‘Nooit zult u nog vrede kennen.’

‘O, heer keizer, ik verdien het anders door u begroet te worden.’

‘Dat liegt u, want ik heb u en uw metgezellen mijn zoon toevertrouwd. Hij kon goed spreken en was welgemanierd en nu is hij stom. En het allerergste is: hij wilde mijn vrouw verkrachten. Daarom moet hij nu sterven, en ook u zult smadelijk gedood worden.’

‘O heer, terwijl u over uw zoon zegt dat hij niet spreekt, weet God dat hij in ons gezelschap wel sprak. God weet waarom hij nu niet spreekt, en dat het niet zonder reden is zult u nog vernemen. En verder zegt u dat hij de keizerin wilde verkrachten... Ik kan u vertellen dat hij vele jaren met ons heeft gesproken en zo eerzaam is geweest, dat er geen enkele reden is om aan te nemen dat hij dat heeft gedaan. Ik zeg u daarom heer: als u uw zoon doodt op grond van het woord van uw vrouw, dan zal het u slechter en rampzaliger vergaan dan de ridder die omwille van de klacht van zijn vrouw zijn beste windhond, die zijn zoon van de dood had gered, liet doodslaan.’

‘O,’ zei de keizer, ‘vertel me dat exempel.’

‘Nee, heer keizer, dat doe ik niet, want voordat ik mijn ver-

haal kan beëindigen, kan uw zoon al opgehangen zijn. Ik zou mijn verhaal dan zonder enig nut verteld hebben. Als u dit leerrijke verhaal wel wilt horen, roep uw zoon dan terug en houd hem tot morgen hier. Als ik uitverteld ben, doe dan morgen met hem wat u wenst.’

Meteen nadat de keizer dit gehoord had, liet hij zijn zoon terugkeren en weer vastzetten, tot het moment waarop de meester zijn verhaal zou besluiten. De meester begon te vertellen.

Het exempel van de eerste meester

Een vrome ridder had maar één zoon, net als u, en hij had hem zo lief dat hij hem toevertrouwde aan drie voedsters. De eerste voedster moest hem opvoeden, de tweede zou hem wassen en verzorgen en de derde zou hem laten slapen en rusten. Bovendien had de ridder een windhond en een valk, waar hij erg van hield. De windhond was zo dapper dat hij een dier dat hij gevangen had vasthield tot zijn meester bij hem kwam. En als zijn meester ten strijde wilde trekken en een nederlaag dreigde te lijden, dan placht de hond, als zijn meester te paard zat om naar het strijdperk te rijden, het paard bij de staart te pakken en hard te trekken, en bovendien jankte hij en maakte hij veel lawaai zodat de ridder daaruit kon afleiden dat de veldtocht slecht zou aflopen. De valk was zo edel en dapper dat hij iedere vogel waar hij op af vloog voor zijn meester te pakken kreeg.

Deze ridder genoot volop van toernooien en andere vermaken en hij organiseerde daarom op een dag bij zijn eigen kasteel een steekspel waar vele grote heren en hun knapen op afkwamen. Toen de ridder daar naartoe ging volgde zijn vrouw met haar hofdames om toe te kijken. Met het hele gevolg vertrokken ook de drie voedsters en ze lieten het kind alleen achter in de zaal, liggend in zijn wieg. De windhond lag tegen de wand en de valk stond op zijn stok. In de hoek van de zaal lag een slang ver-

borgen, maar niemand in het kasteel wist ervan. Toen de slang merkte dat iedereen vertrokken was, stak hij zijn kop tevoorschijn en toen hij niemand zag behalve het kind in de wieg, ging hij naar de wieg om het kind te doden. De valk zag dit, maar de windhond sliep. Daarom maakte de vogel met zijn vleugels net zo lang lawaai tot de hond wakker werd en het kind kon redden. Hij hoorde het geluid van de vleugels, werd wakker en hij zag de slang bij de wieg om het kind iets aan te doen. De hond vocht zo heftig met de slang dat hij gewond raakte en zo erg bloedde dat het rond de wieg rood zag. Door het zien van het bloed overal rondom hem, vloog de hond nog eens op de slang af en ze raakten zo in gevecht dat ze de wieg met het kind omgooiden. Omdat de wieg vier steunen had, werd het gezicht van het kind, toen het op de grond viel, niet gekwetst. Uiteindelijk doodde de windhond de slang, en toen de slang dood was, ging de hond weer op zijn plekje tegen de wand liggen en hij likte zijn wonden.

Kort hierna, toen het steekspel beëindigd was, kwamen de voedsters als eerste weer in het kasteel en ze zagen dat de wieg omgevallen was. Rond de wieg zagen ze de vloer vol bloed. Ze zagen ook de bebloede hond en werden angstig en zeiden tegen elkaar dat de hond het kind had gedood. Ze waren niet zo slim om de wieg om te keren zodat ze konden zien hoe het met het kind was, maar ze zeiden: ‘Laten we ervandoor gaan, zodat de heer ons niet kan beschuldigen en vervolgens doodslaan.’

Terwijl ze wegliepen, kwam de vrouw van de ridder hen tegemoet en zei: ‘Waarom huilen jullie en waar gaan jullie heen?’

‘O lieve vrouwe, er is iets vreselijks gebeurd. De windhond waar onze heer zo van hield, heeft uw zoon gedood en opgegeten en ligt nu onder het bloed bij de wieg tegen de wand.’

De vrouw hoorde dit, stortte ter aarde en begon te huilen en schreeuwen: ‘Mijn lieve kind, dat je zo gedood moest worden! Helaas, wat moet ik nu doen, nu ik mijn enige kind verloren heb?’

Vervolgens kwam de heer terug van het toernooi en zag dat

zijn vrouw het te kwaad had. Hij vroeg waarom ze zo huilde. ‘O, lieve heer, uw windhond heeft ons enige kind gedood en ligt doordrenkt van bloed bij de wieg.’

De ridder ontstak in woede en ging de zaal binnen, en zoals gewoonlijk kwam de hond hem kwispelstaartend tegemoet om zijn vriendschap te laten blijken. De ridder trok zijn zwaard en sloeg de hond met één klap het hoofd af en ging naar de wieg. Hij vond er zijn kind, levend en niet gewond, en bij de wieg zag hij de dode slang liggen. Ook kon hij zien dat de windhond met de slang had gevochten om het leven van het kind, en dat hij de slang had doodgebeten. Hij trok zich aan zijn haren en begon met luide stem te roepen: ‘Wee mij, ellendige mens dat ik vanwege de woorden van mijn vrouw de hond heb gedood die het leven van mijn kind gered heeft door de slang te doden. Wee mij, ik moet mezelf tuchtigen.’ Hij brak zijn zwaard in drie stukken en trok naar het Heilige Land, waar hij de verdere dagen van zijn leven doorbracht.

De meester zei nu tegen de keizer: ‘Hebt u goed begrepen wat ik heb gezegd?’

‘Zeker,’ antwoordde de keizer.

‘Voorwaar, zeg ik u, als u uw zoon doodt vanwege de woorden van uw vrouw, dan zal het u slechter vergaan dan de ridder met zijn windhond.’

Het gemoed van de keizer werd hierdoor verzacht en hij zei: ‘U hebt mij een goed exempel verteld. Mijn zoon zal vandaag niet sterven.’

‘Heer keizer zo handelt u wijs. Ik ben u dankbaar dat u hem op mijn verzoek vandaag hebt gespaard.’

Toen de keizerin hoorde dat de zoon nog niet dood was, begon ze bitter te schreien, ging in de as zitten en wilde haar hoofd niet meer opheffen. De keizer hoorde dit en ging naar haar kamer: ‘O, goede vrouw, waarom kwelt u uw ziel zozeer?’

‘Waarom vraagt u me dit? U weet toch hoezeer uw zoon me heeft vernederd, en u hebt mij beloofd dat hij gedood zou worden. Toch is hij in leven gebleven. Ik zeg u dat met u en uw zoon zal gebeuren wat een herder en een beer is overkomen.’

‘Ik vraag u, vertel me dit exempel als goede les.’

‘Gisteren vertelde ik u een goed exempel, maar ik zie dat er niets goeds uit is voortgekomen. Waarom zou ik nu een ander vertellen? Maar als u het dan toch wilt aanhoren, dan zult u er veel goeds in vinden.’ En ze begon te vertellen.

Het tweede exempel van de keizerin

Er was een keizer die een dierentuin had met een gevaarlijke beer, die zo wreed en slecht was dat hij iedereen doodde die door de tuin ging. De keizer was hierover zeer treurig en liet door heel zijn rijk verkondigen dat degene die de beer zou doden zijn enige dochter tot vrouw zou krijgen en bovendien na zijn dood zijn rijk zou erven. Nadat dit overal was verkondigd, werd er niemand gevonden die het durfde te wagen, behalve een schaapherder. Die dacht bij zichzelf: als ik de beer mocht doden, dan zou ik niet alleen roem verkrijgen, maar het zou mijn hele familie verheffen. Hij nam een stok in zijn hand en ging de tuin binnen. De beer zag hem en kwam op hem af, waarop de herder in een boom klom. De beer begon te bijten en aan de boom te knagen waardoor de herder vreesde dat deze om zou vallen. In de boom hing een overdaad aan vruchten. De herder plukte ze en wierp ze de beer toe, net zo lang tot de beer verzadigd was en ging rusten. Toen de herder merkte dat de beer sliep, klom hij stilletjes naar beneden en kriebelde de beer zachtjes met een hand, terwijl hij zich met de andere hand aan de boom vasthield. Nu de herder wist dat de beer diep sliep, trok hij zijn mes en stak de beer dood. Hij nam de dochter van de keizer tot vrouw en werd na de dood van de keizer zelf keizer.

Na afloop van het verhaal zei de keizerin: ‘Hebt u goed begrepen wat ik u gezegd heb?’

‘Zeker.’

‘Deze sterke beer staat voor u, die door niemand in kracht of wijsheid overtroffen wordt. De herder met zijn stok is uw vermaledijde zoon die met de stok van zijn wijsheid u meent te kunnen bedriegen. Hij is zoals de herder, die met zijn gekriebel eerst vriendelijk was voor de beer en hem liet slapen om hem daarna dood te slaan. De meesters van uw zoon doen net zo: met hun valse woorden praten ze u naar de mond en vleien ze u, zodat uw zoon u kan doodslaan om vervolgens zelf te regeren.’

‘Ze mogen me niet bedriegen zoals de herder de beer. Mijn zoon zal vandaag nog opgehangen worden.’

‘Als u dat doet, handelt u wijs.’

De keizer gebod opnieuw dat men zijn zoon voor de vierschaar moest brengen. Toen dit gebeurde, kwam de tweede meester, die de koning groette zoals ook de eerste meester gedaan had: ‘O, heer keizer, als u uw zoon doodt vanwege de woorden van uw vrouw, dan zal het u slechter vergaan dan de ridder die vanwege de woorden van zijn vrouw zonder reden werd terechtgesteld.’

‘Zeg me, goede meester, hoe dat verliep.’

‘Dat vertel ik niet, tenzij u belooft uw zoon niet te doden voor ik het verteld heb. En als het exempel u niet afbrengt van uw voornemen uw zoon te doden, doe dan wat u wenst.’

De keizer gelastte zijn zoon terug te laten halen van de vierschaar, en de meester begon zijn verhaal te vertellen.

Het exempel van de tweede meester

Er was in een stad een oude ridder die een vrouw trouwde die mooi van lijf en leden was, maar, heer keizer, zij was niet even oud als uw vrouw. Hij had haar zo lief dat hij de gewoonte had

elke avond eigenhandig de deuren van zijn huis te sluiten en de sleutel onder zijn kussen te bewaren. In die stad gold een verordening dat er 's avonds een klok werd geluid. Wie daarna nog door de wakers werd aangetroffen op straat moest de nacht in de gevangenis doorbrengen en werd de volgende dag op het schandblok geplaatst, zodat het volk hem kon zien en bespotten. Zo verging het deze ridder: zijn jonge vrouw had aan hem, met zijn ouderdom, niet genoeg en zij liep iedere nacht naar een ander, een jongeman die zij beminde. Als haar man sliep, nam ze de sleutel en liep naar haar vrijer. Als ze terugkwam, legde ze de sleutel stiekem terug onder het hoofd van haar man. Dit spelletje speelde ze keer op keer.

Op een nacht werd de ridder wakker terwijl zijn vrouw op pad was. Hij zocht de sleutel onder zijn hoofd maar vond deze niet. Hij stond op en ging naar de deur, die open was. Hij sloot de deur, vergrendelde hem van binnen en ging naar de zolder om vanuit een raam over de straat uit te kijken. Bij de dageraad keerde de vrouw terug van haar vrijer en ze vond de deur op slot, waardoor ze niet naar binnen kon. Ze was bedroefd en klopte aan om binnen te komen. De ridder sprak haar nu vanuit het raam toe: 'O, slechte en wellustige vrouw, ik heb ontdekt hoe vaak je mijn bed verlaten hebt om overspel te plegen. Blijf maar buiten tot de wakers komen en je gevangennemen, voordat de morgenklok geluid wordt.'

'O, heer, waarom zegt u dat over mij? Ik ben vannacht geroepen en opgehaald door de meid van mijn moeder, en toen ik zag dat u lekker sliep durfde ik u niet te wekken omdat u al oud bent. Ik nam de sleutels en ben naar mijn moeder gegaan, die zo ziek is dat ik bang ben dat ze vandaag het laatste sacrament ontvangt. Maar omdat ik uw woede niet wilde opwekken heb ik me gehaast om terug te komen en heb ik mijn doodzieke moeder achtergelaten. Daarom smeek ik: om Gods wil, laat me binnen, zodat ik niet gevangen word.'

'Nee, je komt er niet in. Blijf daar maar tot de wakers komen om je op te pakken.'

‘Dat zou voor u en mij en voor al onze vrienden en familie beschamend en een grote schande zijn. Ik vraag u daarom: om Gods wil, laat me binnen!’

‘Bedenk goed, slechte vrouw, hoe vaak je mijn bed verlaten hebt om overspel te plegen. Het is beter dat je hier vanwege je zonden te schande wordt gezet dan dat je in de hel gepijnigd wordt.’

‘Ik vraag u heer, uit liefde voor Hem die om onze wil aan het kruis gehangen is en gestorven, heb medelijden met mij.’

‘Je gepraat is zinloos. Ik laat je niet binnen. Wacht maar op de wakers.’

‘Heer, u weet dat zich bij de deur van ons huis een waterput bevindt. Als u me niet binnenlaat, spring ik liever in de put om mezelf te verdrinken dan dat ik de schande zou ondergaan die mijn vrienden zou beschamen.’

‘O, was je maar verdronken lang voor je ooit bij mij in bed kwam.’

Terwijl hij haar zo toesprak ging de maan onder en werd het duister. De vrouw zei nu: ‘Nou ja, heer, als het er dan zo voor staat moet ik mezelf verdrinken. Toch wil ik als christenmens eerst mijn testament maken. In de eerste plaats gun ik mijn ziel aan God in de hemel, aan Maria, de moeder van God en aan al Zijn lieve heiligen. En ik wens dat mijn lichaam wordt begraven in de Sint-Pieterskerk. Ik geef u toestemming met alle andere zaken en bezittingen te doen zoals u goeddunkt.’

Nadat ze dit had gezegd, ging ze naar de put, nam een grote steen die daar lag en tilde hem op met beide armen en zei: ‘Nu ga ik me verdrinken.’

Ze wierp de steen in de put en ging stilletjes bij de deur staan. Toen de ridder het geluid hoorde, riep hij met jammerende stem: ‘Help, mijn vrouw is verdronken!’

Hij ging snel naar de put, maar de vrouw, die stiekem bij de deur stond, glipte naar binnen toen ze dit zag, en sloot de deur van binnenaf. Ze ging op zolder liggen bij het raam. De ridder

stond nu bij de put en huilde bittere tranen: ‘Wee mij, dat ik op deze manier mijn vrouw verloren heb. Vervloekt zij het uur waarop ik de deur voor haar gesloten heb.’

De vrouw hoorde dit en spottend riep ze hem toe: ‘O, ellendige oude geilaard, wat sta je hier op dit uur van de nacht. Had je niet genoeg aan mijn lichaam? Waarom ben je iedere nacht bij de hoeren en verlaat je mijn bed?’ Toen hij de stem van zijn vrouw hoorde, was hij blij en zei: ‘God de Heer zij geprezen dat je niet verdronken bent. Maar ach, mijn lieve vrouw, waarom zeg je nu zulke dingen over mij? Ik heb de deur gesloten omdat ik je voor je slechtheid wilde straffen, maar was niet bedacht op j ouw beschuldiging. Jij weet hoe bedroefd ik werd toen ik het geluid in de put hoorde en hoe ik me gehaast heb om je te helpen.’

‘Waarom lieg je nu over mij? Ik heb niets gedaan van wat je beweert. Maar het is waar wat men zegt: wie met zonden besmet is, probeert altijd iemand anders daarvan te beschuldigen. Daarom verwijt je mij dit, want jij hebt het zelf vaak gedaan. Nu kun je, zo gauw de klok luidt, verwachten dat de wakers het bevel van hun heer ten uitvoer brengen.’

‘Waarom zeg je dit over mij? Ik ben zo langzamerhand oud en op leeftijd en nooit van mijn levensdagen heb ik de reputatie gehad die jij me toedicht. Daarom verzoek ik je: laat me binnen, zodat jij en ik niet te schande gemaakt zullen worden.’

‘Je spant je tevergeefs in. Het is beter dat je hier boete doet voor je zonden dan in de hel. Overdenk bij jezelf wat de wijze man zegt: God haat de arme die hooghartig is, de rijke die leugenachtig is en de oude dwaas. Wat heb je eraan zo over mij te liegen? Je bent in je eigen dwaasheid verstrikt, want je kunt genieten van de bloem van mijn jeugd en toch ging je naar de hoeren. Het is daarom een grote genade dat je hier op dit moment gepijnigd wordt en niet tot in eeuwigheid verloren bent. Draag daarom geduldig de straf voor je zonden.’

‘O, mijn lieve vrouw, dat mag dan zo zijn, God is barmhar-

tig en verlangt van de zondaars niet meer dan dat ze berouw hebben en beterschap beloven. Laat me nu maar binnen. Ik zal maar al te graag mijn leven beteren.’

‘Voor de duivel, wie heeft je zo leren preken? Toch kom je er niet in.’

En terwijl ze zo praatte, werd de klok geluid. De ridder riep: ‘O, mijn allerliefste vrouw, de klok wordt geluid. Laat me nu nog gauw binnen zodat ik niet voor eeuwig te schande word gemaakt.’

Daarop antwoordde ze: ‘Dit luiden van de klok dient de zaligheid van je ziel. Zorg dat je je straf geduldig ondergaat.’

Nu kwamen de wachters die de stad rondgingen, zij vonden hem op straat en zeiden: ‘Ach, beste man, het is geen goed teken dat u op dit uur hier staat.’

Toen de vrouw de stemmen van de wachters hoorde, zei ze: ‘Beste kerels, ik vraag jullie, wil me wreken voor deze ellendige oude hoerenloper. Jullie kennen me en weten wiens dochter ik ben. Deze vervloekte oude vent heeft de gewoonte iedere nacht mijn bed te verlaten om naar de hoeren te gaan. Ik heb het lang verdragen en er nooit tegen mijn vrienden of familie over geklaagd. Ik blijf hopen en verwacht beterschap, maar het is nog niet goed gekomen. Daarom vraag ik u de wet uit te voeren en hem te vervolgen, want hij wil zijn leven toch niet beteren.’

Daarop namen ze hem mee en pijnigden hem de hele nacht in de gevangenis, terwijl hij de volgende ochtend in het schandblok werd gezet, tot schande van zijn vrienden en familie.

Na afloop zei de meester tegen de keizer: ‘Hebt u, heer, dit alles goed begrepen?’

‘Ja, maar al te goed.’

‘Als u uw zoon doodt vanwege de woorden van uw vrouw, dan zal het u slechter vergaan dan de ridder over wie ik verteld heb.’

‘Ja, het was een zeer kwaadaardige vrouw die haar man op een valse manier bedroog en belasterde. Ik verzeker u, lieve meester, dat de strekking van dit exempel mij leert dat mijn zoon vandaag niet moet sterven.’

‘Als u dit doet, handelt u wijs en u zult er later verheugd over zijn. Daarom draag ik u op aan God en dank ik u dat u mij in deugdzaamheid hebt aanhoord en uw zoon hebt gespaard.’ Met deze woorden vertrok hij.

De keizerin hoorde nu dat de jongen nog niet dood was en ze schreide hevig en ze trok zich terug in het staatsievertrek waar ze zichzelf met haar nagels verwondde en riep: ‘Wee mij, dat ik geboren ben, en dat ik, de dochter van een zo grote vorst, op deze wijze ben bespot en daar geen genoegdoening voor krijg.’

De kamerdienaren vertelden de keizer over de grote droefheid van hun vrouwe, waarop de keizer naar haar toe ging en haar vermaande met de woorden: ‘O vrouw, ga u niet zo te buiten aan onbetamelijk gedrag, en aan geroep dat u niet past.’

Daarop zei ze: ‘Heer keizer, de liefde die ik u toedraag maakt me wel het meest bedroefd over de smaad en schande die mij is aangedaan. De liefde die ik in mijn hart voor u voel, heeft me er tot nu toe van weerhouden om terug te gaan naar mijn vader, de koning, om over u en uw zoon te klagen. Als ik dat zou doen, zo vrees ik, zou de macht van mijn vader groot genoeg zijn om mij met grote kostbaarheden te eren en mijn smaad te wreken. Dat zou u slecht bekomen!’

De keizer sprak: ‘Maar hoe kunt u denken dat ik u ooit zou afvallen?’

De keizerin zei: ‘Moge God u een lang en gezond leven geven. Maar ik ben bezorgd dat u overkomen zal wat een ridder overkwam toen zijn zoon het hoofd van zijn vader, die eerder dan hij overleed, niet wilde begraven op het kerkhof. Ik zou het u graag vertellen tot uw voordeel.’

Het derde exempel van de keizerin

In Rome leefde een ridder die twee dochters had en een zoon. Deze ridder had zoveel plezier in toernooien en vergelijkbare bezigheden dat hij alles wat hij bezat uitgaf aan dergelijke vermaken. Er was in die tijd een keizer in Rome die Octavianus heette en die meer zilver en goud bezat dan enige koning of heer. Hij had een toren die helemaal vol goud lag en er was een ridder aangesteld om die toren te bewaken. De genoemde ridder die zoveel plezier beleefde aan toernooien, raakte zo verarmd dat hij zich liet adviseren over het verkopen van zijn vaderlijke erfdeel. Hij riep zijn zoon bij zich en zei: ‘Mijn zoon, wil mij een goede raad geven, want armoede en gebrek dwingen mij ertoe mijn erfdeel te verkopen of andere wegen te zoeken om in ons levensonderhoud te voorzien. Als ik de erfenis te gelde maak, betekent dat ellende voor jou en je zusters.’

‘Vader, als u een andere oplossing zou kunnen vinden dan het verkopen van de erfenis, dan zou ik u graag daarbij helpen.’

‘Ik had het volgende bedacht: de keizer heeft een toren vol goud. Laten we in de nacht naar die toren gaan en gereedschap meenemen om er een gat in te maken en zoveel goud mee te nemen als we nodig hebben.’

‘Dat lijkt me goed bedacht, want het is beter goud van de keizer te nemen om ons tekort aan te vullen dan de erfenis te verkopen.’

Op een nacht gingen ze met hun gereedschap op pad en ze kwamen bij de toren, waarin ze een gat maakten. Ze namen zoveel goud als ze samen konden dragen. De ridder betaalde zijn schulden af en deed opnieuw mee aan toernooien en steekspelen, waar hij zijn bezit verkwistte.

De ridder die de toren bewaakte betrad de toren en ontdekte dat er van de schat gestolen was en dat er zich een groot gat in de toren bevond. Hij maakte zich grote zorgen en vertelde de keizer wat er gebeurd was. De keizer ontstak in woede en zei:

‘Waarom vertel je me dat? Ik heb de schat aan je toevertrouwd en daarom eis ik dat alles terugkomt.’

De ridder ging meteen terug naar de toren en plaatste bij het gat een ton pek, gemengd met lijm. Iemand die door het gat kwam moest wel in de ton vallen en zou er nooit meer uit kunnen komen. Niet lang daarna was de ridder weer verarmd en hij ging opnieuw met zijn zoon naar de toren om iets van de schat te ontvreemden. De vader ging als eerste naar binnen en viel meteen tot aan zijn nek in de ton met pek en lijm. Hij merkte dat hij gevangenzat en zei toen tegen zijn zoon: ‘Kom niet dichterbij, want dan kun jij ook niet meer ontkomen.’

‘Vader, het is ondenkbaar dat ik je niet zou helpen, want als we hier gevonden worden moeten we toch beiden sterven. Als ik zelf niet kan helpen dan ga ik in elk geval zoeken om raad hoe u gered kan worden.’

‘De enige goede raad is dat je met je zwaard mijn hoofd afhakt, want als mijn lichaam zonder hoofd gevonden wordt, zal niemand het herkennen, en zullen jij en je zusters die vreselijke schande en de dood ontkomen.’

‘Vader, u hebt de best denkbare raad gegeven, want als men u zou herkennen zou niemand van ons de dood kunnen ontgaan. Daarom moet uw hoofd er wel afgeslagen worden.’ Meteen trok hij zijn zwaard, sloeg het hoofd van zijn vader af en wierp het in een kuil. Hij vertelde het aan zijn zusters, die lange tijd in het verborgene rouwden over de dood van hun vader.

Kort daarna betrad de torenwachter de toren en vond daar tot zijn grote verbazing het lichaam zonder hoofd. Hij vertelde de keizer wat hem overkomen was, die daarop zei: ‘Neem het lichaamen bind het aan de staart van een paard en sleep het door de straten van Rome. Luister ondertussen goed of je ergens huilende stemmen hoort. Daar waar je die hoort is deze man de heer van het huis geweest. Pak iedereen op die daar is, zet ze gevangen, en voer ze naar de galg. Hang ze daar op, samen met het onthoofde lichaam.’

De knechten van de keizer deden zoals hij u bevolen had en toen ze bij het huis van de dode ridder kwamen en zijn dochters het lichaam van hun vader zagen, schreiden ze luidruchtig. Toen hun broer dit hoorde stak hij zich met een mes in zijn mond zodat het bloed overvloedig uit die wond stroomde. Toen de knechten van de keizer het geroep hoorden, gingen ze het huis binnen en vroegen naar de oorzaak van hun geschreeuw. De zoon antwoordde: ‘Door een ongeluk ben ik gewond geraakt en toen mijn zusters zagen hoeveel bloed er uit de wond kwam, riepen ze luid, zoals u gehoord hebt.’

Ze zagen zijn wond en geloofden hem op zijn woord, en op deze manier bedrogen, vertrokken ze. Ze hingen het lichaam van de ridder aan de galg en het hing er lange tijd. De zoon wilde het lichaam van zijn vader niet van de galg nemen, en evenmin wilde hij zijn hoofd begraven.

De keizerin zei nu: ‘Heer, hebt u dit begrepen?’

‘Jazeker,’ zei de keizer.

‘Ik ben bang dat het met u en uw zoon precies zo gaat. De ridder is uit liefde voor zijn zoon arm geworden en is eerst uit stelen gegaan door in te breken in de toren en heeft zich vervolgens laten onthoofden, opdat zijn kinderen niet in moeilijkheden zouden komen. Daarna wierp de zoon het hoofd van zijn vader in een kuil en wilde hij het niet in de kerk of op het kerkhof begraven. Bovendien liet hij het lichaam aan de galg hangen. Want hoewel hij het overdag niet kon begraven zonder opgepakt te worden, had hij het natuurlijk wel 's nachts kunnen doen. Heer keizer, u spant zich dag en nacht in om uw zoon tot eer en grote rijkdom te brengen, maar hij zal ongetwijfeld proberen u te gronde te richten om na u te kunnen regeren. Daarom raad ik u aan hem te laten doden voor hij u kan ombrengen.’

De keizer zei: ‘U hebt me een goed exemplaar verteld. De zoon

van de ridder wilde het hoofd van zijn vader, nadat hij dat had afgeslagen, niet begraven. Mijn zoon zal zeker net zo handelen.'

De keizer gaf daarom opdracht aan zijn dienaren om zijn zoon naar de galg te brengen. De knechten voerden de opdracht van de keizer meteen uit, en toen hij door de straten gevoerd werd, hoorde men het volk luid roepen: 'Ach en wee, de enige zoon van de keizer wordt naar de galg gebracht.'

Terwijl ze hem daarheen brachten, kwam de derde meester, Craton, hem op zijn paard tegemoet rijden. Zo gauw de zoon van de keizer hem zag, knikte hij naar hem met zijn hoofd, alsof hij wilde zeggen: meester, denk aan mij.

En het volk begon te roepen: 'O, goede meester, haast u en red uw leerling!'

De meester gaf zijn paard de sporen en spoedde zich naar het paleis. Bij de keizer gekomen groette hij hem met veel eerbetoon. De keizer beantwoordde zijn groet, zeggend: 'Nooit meer zal het goed met je gaan.'

'Ik meende toch, heer keizer, dat ik bij mijn komst door u zou worden geëerd en geschenken zou ontvangen, en niet dat ik met minachting bejegend zou worden.'

'U hebt hoe dan ook een smadelijke dood verdiend, want mijn zoon, die goed kon spreken en goede manieren kende, heb ik aan u toevertrouwd om hem te onderwijzen en kijk: hij komt stom en onbeschaafd bij mij terug. Vandaag zullen hij en u een smadelijke dood sterven.'

'Heer keizer, dat hij stom is, zal ik onder de aandacht van God brengen, want Hij doet de stommen spreken en de doven horen. Maar u zegt ook dat hij uw echtgenote wilde verkrachten. Ik zou graag willen weten of er iemand is die dat heeft gezien, want er is geen verdorvenheid groter dan die van de vrouw en ik wil u graag bewijzen dat vrouwen vol zijn van leugens. Als u uw zoon wilt laten doden omwille van het woord van uw vrouw, dan kan het u wel eens vergaan zoals een edele man met zijn echtgenote en de ekster waarvan hij veel hield.'

‘Ik vraag u,’ zei de keizer, ‘vertel me op welke manier de vrouwen vervuld zijn van kwaadaardigheid en leugens.’

‘Dat doe ik alleen maar als u eerst uw zoon laat terugkeren van een zekere dood. Dan zal ik op uw verzoek het exempel vertellen.’

Terstond liet de keizer zijn zoon terugkeren en gevangenzetten. Toen vertelde de meester het exempel.

Het exempel van de derde meester

In een stad leefde een goede man die een ekster had waar hij zo van hield dat hij hem elke dag Latijn en Hebreeuws leerde spreken. Toen hij na lange tijd volleerd was in beide talen, placht hij zijn heer alles te vertellen wat hij gezien had. Deze goede man had een mooie jonge echtgenote, zoals u, heer keizer, die hij zeer lief had, maar omgekeerd had zij hem niet lief, want hij kon haar niet voldoende bevredigen. Ze hield het daarom met een mooie jongen, die ze meer beminde dan haar eigen man. Altijd als haar man buiten de stad was om handel te drijven, liet ze haar vrijer bij zich komen om met hem plezier te hebben. Maar de ekster vertelde dit aan zijn heer zo gauw hij thuiskwam, zodat haar slechte reputatie wegens overspel in de hele stad bekend werd. Ze werd hierom vaak door haar man berispt en gehoond. Zij antwoordde dan: ‘Maar God, hoeveel geloof hecht je aan die ellendige ekster? Zolang je die ekster gelooft, zo lang zal er tussen ons ruzie en meningsverschil zijn.’

Hij zei nu: ‘De ekster kan niet liegen: alles wat hij ziet en hoort vertelt hij. Daarom geloof ik hem meer dan u.’

Eens gebeurde het dat de man naar verre landen moest reizen vanwege zijn handel en zodra hij weg was, liet ze haar vrijer komen. Deze durfde echter niet overdag te komen en wachtte tot het donker was geworden zodat de mensen hem niet zou-

den zien. Toen hij aan de deur klopte, liet ze hem binnen en zei: 'Kom gerust binnen, niemand ziet je.'

Hij zei: 'Die vervloekte ekster zal ons verraden, want door hem worden in de hele stad roddels over ons verteld.'

'Ga binnen, maak je geen zorgen. Ik zal me vannacht op de ekster wreken.'

Terwijl hij door de kamer liep waar de ekster zat, hoorde die de jongen zeggen: 'O lieve vrouw, ik heb angst voor die ekster!'

De vrouw zei: 'Zwijg dwaas, het is donker, hij kan je niet zien.'

De ekster hoorde dit en zei: 'Ook al zie ik u niet, ik hoor uw stem wel en ik zal mijn heer bij terugkomst vertellen wat u met mijn vrouwe uithaalt.'

'Heb ik je niet gezegd,' zei de jongen, 'dat die ekster ons zou verraden en te schande maken?'

'Wees niet bang. Vannacht nog zullen we wraak nemen op de ekster.' Ze gingen de kamer binnen en sliepen die nacht samen. Rond middernacht stond de vrouw op en riep haar dienstmeid: 'Sta op en zet een ladder tegen het dak zodat ik me kan wreken op de ekster.'

De meid deed dit en ze klommen samen naar boven. Ze maakten een gat in het dak en gooiden zand, stenen en water op de ekster zodat deze bijna dood was. De volgende morgen vertrok de jongen al vroeg door de achterdeur. Toen de man thuiskwam, zocht hij eerst de ekster op en zei: 'O, mijn lieve ekster, vertel me hoe het je vergaan is terwijl ik van huis was.'

'O lieve heer,' zei hij, 'ik zal u vertellen wat ik heb gehoord. Zodra u weg was liet uw vrouw 's nachts een man binnen en toen ik dat hoorde berispte ik hem en zei dat ik alles zou vertellen als u thuiskwam. Desondanks gingen ze samen de slaapkamer in en ze sliepen die nacht met elkaar. U vraagt hoe het mij is vergaan tijdens uw afwezigheid. Ik kan u zeggen dat het nooit zo slecht is geweest als afgelopen nacht, want ik was bijna

gestorven omdat hagel, sneeuw en regen heel hard en langdurig op me neerkletterden. Ik was haast dood!’

De vrouw, die dit hoorde, zei: ‘Kijk eens heer, u gelooft uw ekster volkomen, maar hoor nu eens wat hij zegt: hij klaagt over hagel, sneeuw en regen die vannacht op hem neerkwamen, maar we hebben dit hele jaar geen mooiere nacht gehad dan juist deze. Geloof die ekster dus niet al te snel.’

De man ging nu bij zijn burens vragen of het de vorige nacht noodweer was en of het regende. De burens antwoordden dat sommigen de hele nacht wakker waren geweest omdat het de mooiste nacht van het jaar was. De man ging weer naar huis en zei tegen zijn vrouw: ‘Ik heb gehoord dat het inderdaad een heel mooie en heldere nacht is geweest.’

‘U kunt, heer, nu toch duidelijk vaststellen dat de ekster een leugenachtig dier is. Met zijn leugens heeft hij ons veel onrust bezorgd. Bovendien heeft hij ons door de hele stad een slechte naam bezorgd.’

De man ging nu naar de ekster: ‘Waarom heb je leugentaal gesproken en meningsverschillen en ruzie tussen mijn vrouw en mij laten ontstaan? Heb ik dat verdiend door je alle dagen uit mijn eigen hand te voeden? Waarom heb je mijn vrouw door de hele stad een slechte reputatie bezorgd?’

‘God weet dat ik niet kan liegen. Ik heb u laten weten wat ik heb gezien en gehoord.’

‘Maar nu lieg je toch echt. Je hebt mij verteld dat het die ene nacht zo enorm heeft gehageld en geregend dat je bijna dood was, maar dat is kletspraat en leugen. Nooit meer zul je met dergelijke leugens ruzie stichten tussen mij en mijn vrouw.’

En hij pakte de ekster en draaide hem de nek om. Zijn vrouw zag dit en was erg blij: ‘U hebt hier heel goed aan gedaan, mijn heer. Voortaan kunnen we in vrede leven.’

Nu hij de ekster gedood had, keek hij omhoog en hij zag de ladder nog staan, en het vat met water, en de stenen en het zand. Hij realiseerde zich meteen hoe hij door zijn vrouw was bedro-

gen en hij riep met luide stem: ‘Wat een ramspoed, door het woord van mijn vrouw heb ik mijn ekster en mijn gemoedsrust verloren! Ik heb degene gedood die mij over alles de waarheid vertelde.’

Hij brak meteen zijn speer in drieën en trok naar het Heilige Land. Hij keerde nooit naar zijn vrouw terug.

De meester zei tot de keizer: ‘Heer, hebt u goed begrepen wat ik heb verteld?’

‘Ik heb het heel goed begrepen.’

‘Was zij die door haar leugen de dood van de ekster veroorzaakte geen slechte vrouw?’

‘Zeker, ze was door en door slecht, terwijl ik medelijden heb met de ekster die voor de waarheid zijn leven gegeven heeft. Ik zeg u: u hebt me een zo goed exempel verteld dat ik mijn zoon vandaag niet zal laten sterven.’

‘U handelt wijs, en ik ben u dankbaar dat u uw zoon vandaag hebt gespaard op mijn verzoek. Ik wens u gezondheid en beveel u aan in de hoede van God.’

Toen de keizerin hoorde dat de zoon van de keizer nog steeds niet dood was, huilde en schreeuwde ze zo luid dat het in heel het paleis te horen was en ze riep: ‘Wee mij, dat ik keizerin ben geworden. Ach, was ik maar gestorven toen ik naar dit land werd gebracht.’

De keizer, die haar gehuil en geschreeuw hoorde, ging naar haar toe in de kamer en troostte haar zo goed hij kon, maar ze zei: ‘O, heer keizer, het kan u toch niet verbazen dat ik zo verdrietig en bedroefd ben. Ik ben immers uw echtgenote en ik verkeer in uw gezelschap. Ik ben door uw zoon ernstig te schande gemaakt, en toen u me gewond en bebloed hebt gezien, hebt u me beloofd dat uw zoon daarvoor ter dood gebracht zou worden. Maar hij leeft nu nog! Zou ik dan niet bedroefd en geschokt zijn?’

‘Wees toch gerust. Ik zal doen wat u wilt en mijn zoon laten berechten. Dat ik dat gisteren niet heb gedaan is vanwege een exempel dat ik van zijn meester hoorde.’

‘O, u zegt dat u vanwege een woord hebt nagelaten recht te doen spreken? Hoe waar het ook zou zijn, u zou om niets ter wereld mogen nalaten recht te spreken! Ik ben bang dat het u met uw meesters zal gaan zoals eens een keizer overkwam met zijn zeven wijzen.’

‘Ik vraag u, vertel me dat exempel.’

‘Waarom zou ik het vertellen? Waarom zou ik me tevergeefs inspannen. Ik heb u gisteren een goede gelijkenis verteld maar het doet er niet toe wat ik zeg om u te helpen, want de meesters van uw zoon draaien de betekenis om tot schande van u, zoals ik met het volgende exempel zal aantonen.’

‘Mijn lieve vrouw, vertel me dat exempel zo dat ik des te meer op mijn hoede zal zijn. Ik heb het doodvonnis van mijn zoon dan wel uitgesteld, ik heb hem nog niet het leven geschonken, want van uitstel komt zeker geen afstel!’

‘Goed,’ zei de koningin, ‘ik zal het op uw verzoek vertellen opdat u ervan kunt leren.’ En ze begon te vertellen.

Het vierde exempel van de keizerin

In de stad Rome leefden vroeger zeven wijze mannen die het hele Romeinse rijk regeerden. De keizer deed niets zonder hun wijze raad. Omdat de wijzen doorhadden dat de keizer zeer aan hen gehecht was en dat hij zonder hen niets deed of liet doen, zorgden ze er met verborgen kunsten voor dat de keizer in zijn paleis alles helder kon zien, maar dat hij blind werd zodra hij buiten kwam. Zo wilden zij zich bemoeien met alle zaken die de keizer aangaan, om daar zelf voordeel van te hebben. Maar nadat ze dit gedaan hadden, konden ze de situatie niet meer omkeren: de keizer bleef jarenlang blind.

Nu stelden ze de verordening in dat iedereen die een droom had die hij niet begreep, naar hen toe moest komen met een pond goud of zilver. Ze zouden hem dan zijn droom verklaren. Met dergelijke praktijken verwierven ze meer goud dan de keizer bezat.

Toen de keizer eens aan tafel zat met zijn keizerin begon hij zwaar te zuchten. De keizerin, die dat hoorde, wilde koste wat kost weten wat de oorzaak van zijn droefheid was. De keizer antwoordde: ‘Zou het me dan niet zwaar vallen dat ik al lange tijd blind ben zodra ik buiten mijn paleis kom, zonder dat ik er genezing voor kan vinden?’

‘Heer, hoor naar mijn raad en handel ernaar. Het zal u nooit berouwen. U hebt in uw rijk zeven wijzen door wie het hele rijk wordt geregeerd. Als u de zaken eens goed beschouwt, moet u wel concluderen dat zij de oorzaak zijn van uw blindheid. Als dat bewezen wordt, dan verdienen ze het een smadelijke dood te sterven. Luister daarom naar mijn raad: stuur hun een boodschap waarin u uw gebrek bekendmaakt en hun opdraagt u van uw blindheid te verlossen, op straffe van een smadelijke dood.’

Deze raad behaagde de keizer zeer en hij beval de meesters om meteen bij hem te komen. Toen ze aangekomen waren, vertelde de keizer over zijn blindheid en hij gebood, dreigend met de dood, dat ze hem raad moesten geven om ervan verlost te worden. De meesters antwoordden toen: ‘O, keizer, u stelt ons een heel zware eis, maar omdat u vasthoudend bent, vragen we u ons tien dagen respijt te geven. Op de tiende dag geven we antwoord.’

De keizer stemde in met hun verzoek en de meesters waren tevreden. Toen overlegden zij met elkaar hoe ze de keizer konden genezen, maar ze vonden geen oplossing om de blindheid van de keizer te verdrijven en ze zeiden tegen elkaar: ‘Tenzij we de keizer goede raad kunnen geven waardoor hij beter wordt, zullen we allemaal moeten sterven.’

Ze gingen daarom samen peinzend door het rijk en hoop-

ten dat God ervoor zou zorgen dat het lot hun gunstig gezind was zodat ze de keizer zouden kunnen helpen. Terwijl ze zo rondtrokken en in een stad kwamen waar de kinderen in het centrum speelden, kwam een man naar hen toe met een pond goud, zeggend: 'O, goede meesters, de afgelopen nacht heb ik een droom gehad. Wil me toch verklaren wat hij betekent. Ik zal u, zoals gebruikelijk, een pond goud geven.'

Een van de kinderen die daar speelden, hoorde dit en zei: 'Doe dat niet, maar vertel mij de droom en ik zal de betekenis vertellen.'

De man zei: 'Ik zag midden in mijn boomgaard een bron ontspringen waaruit vele riviertjes stroomden, zoveel dat de boomgaard vol water kwam te staan.'

Het kind zei: 'Neem een schep en graaf op de plek waar u denkt dat de bron zich bevindt. Daar zult u een schat vinden die zo groot en kostbaar is dat u en al uw kinderen rijk zullen worden.'

De man deed zoals het kind hem gezegd had en vond wat het kind vertelde. Hierop ging de man naar het kind en bracht hem het goud, maar het wilde dit niet aannemen en vroeg of hij voor hem wilde bidden. Toen de zeven wijze mannen van Rome de betekenis van de droom hoorden uit de mond van het kind, zeiden ze tot hem: 'Vertel ons, kind, hoe is je naam?'

'Mijn naam luidt Merlinus.'

'Wij zien, lief kind, dat je grote wijsheid bezit. Wij willen je een kwestie voorleggen. We vragen of je daar een oordeel over wilt geven.'

Het kind zei: 'Zeg maar wat uw probleem is.'

'De keizer van Rome, onze heer, heeft al lange tijd dit gebrek: als hij in zijn paleis blijft kan hij alles heel duidelijk zien, maar zodra hij buiten het paleis komt ziet hij niets. Vertel ons wat de oorzaak daarvan is en geef ons goede raad om hem te genezen. Je zult een grote beloning en veel eer van de keizer ontvangen.'

‘Ik zal allebei doen: vertellen wat de oorzaak is van de blindheid en raad tot beterschap geven.’

‘Kom dan met ons mee naar de keizer, zodat jij hem kunt helpen en van hem een beloning zult ontvangen.’

‘Ik ben bereid met u mee te gaan.’

Ze kwamen vervolgens met het kind bij de keizer en zeiden: ‘Zie, heer keizer, we hebben dit kind bij u gebracht omdat het uw verlangen geheel in vervulling zal doen gaan.’

‘Goede meesters, durft u wel voor uw rekening te nemen wat dat kind met mij zal doen?’

‘Ja, heer keizer, wij wel, want we hebben zijn wijsheid ondervonden.’

De keizer wendde zich daarop naar het kind en zei: ‘Kun je mij zeggen wat de oorzaak is van mijn blindheid en mij raad geven zodat ik zal genezen?’

‘Heer keizer, breng me naar uw slaapkamer tot bij uw bed. Dan zal ik u laten zien wat u moet doen.’

Toen hij daarheen was gebracht zei het kind tegen de dienaren: ‘Til het bed een beetje op en haal alle beddengoed eraf. Jullie zullen daar wonderbaarlijke dingen zien.’

Ze deden wat het kind hun opdroeg en zagen een dampende bron met zeven borrelende bellen. De keizer zag de bron, was verwonderd en vroeg: ‘O, goed kind, hoe kan ik deze bron met zeven bellen verwijderen?’

En hij zei: ‘Slechts op één manier, en als u die niet probeert, zult u uw gezondheid nooit volledig terugkrijgen.’

‘Vertel me op welke wijze. Als het me mogelijk is zal ik het ten uitvoer brengen zodat ik mijn gezichtsvermogen terugkrijg.’

‘Heer keizer, de zeven bellen staan voor de zeven wijzen die u en uw rijk tot op heden slecht hebben geregeerd. Ze hebben u blind gemaakt zodra u buiten uw paleis kwam, zodat zij uw onderdanen konden bespotten en afpersen zonder dat u het zou zien. En nu kunnen ze u niet helpen. Maar luister naar mijn

raad: de bron zal verdwijnen als u het volgende doet. Als u de eerste meester laat onthoofden verdwijnt de eerste bel, en zo verder totdat ze allemaal onthoofd zijn. Dan zal de bron met alle bellen verdwijnen en zult u weer zien zoals u vroeger deed.'

En precies zoals hij gezegd had ging het met de bron en alle bellen. De keizer bezorgde het kind grote eer en rijkdom.

Daarop zei de keizerin: 'Heer koning, hebt u dit goed onthouden en begrepen?'

'Ik heb het geheel en al begrepen, want u hebt een goed en bijzonder exemplaar verteld.'

'De meesters beogen met hun praatjes hetzelfde, zodat uw zoon over u zal regeren, wat God moge verhoeden. En nu,' zei ze, 'zal ik het uitleggen.'

'De bron is uw zoon en er ontspringen zeven bellen aan die staan voor de zeven meesters die u niet kunt verdrijven, tenzij de zeven meesters gedood worden. Als dat het geval is zal de bron, uw zoon, met al zijn bedrieglijkheid ten onder gaan. Om ervoor te zorgen dat hij van de meesters geen hulp meer kan ontvangen moet u hem als eerste laten ophangen, en daarna de zeven wijzen. Daarna kunt u uw rijk in wijsheid en vrede regeren.'

Daarop gebod de keizer zijn dienaren om zijn zoon meteen naar de galg te brengen. Terwijl de dienaren dat ten uitvoer wilden brengen, ontstond er een oploop van het volk en veel rumoer. De vierde meester, Malquedrac, hoorde dat rumoer al van verre en met spoed reed hij naar de keizer in het paleis. De zoon kwam hem tegemoet en knikte met het hoofd naar zijn meester om zijn trouw te bewijzen. Nadat de meester bij de keizer was gekomen en hem met veel achting had begroet, antwoordde de keizer: 'Nooit zul je nog geluk kennen, vervloekte oude man, omdat je mijn zoon die kon spreken en vol deugden was, hebt veranderd in een stomme en hem tot een

schooier hebt gemaakt die mijn vrouw wilde verkrachten. Hij moet daarom een verschrikkelijke dood sterven en jullie allen met hem.'

'O, beminde keizer, een dergelijke begroeting heb ik niet verdiend. God weet waarom uw zoon niet spreekt, maar u zult toch eerst nog andere dingen vernemen; de tijd is nog niet gekomen. U zegt dat uw zoon uw echtgenote wilde verkrachten. Heer keizer, die woorden zijn niet betrouwbaar, noch door getuigen bevestigd. U moet uw zoon daarom niet vanwege één enkele persoon laten doden. Als u uw zoon laat doden vanwege het woord van uw vrouw, dan zult u meer ellende beleven dan een ridder die het slecht trof met zijn echtgenote, zoals ik zal laten zien.'

'Denk je, oude gek, dat je met mij kunt omgaan zoals zeven andere wijzen met een eerdere keizer omgingen?'

'Nee heer, de slechtheid van één persoon kan niet aan een ander worden toegerekend, zelfs al zouden het er twintig zijn. In alle landen van de wereld vind je goede en slechte mensen, maar één ding moet ik u zeggen: het zal u zeker slecht bekomen als u uw enige zoon laat doden vanwege de beschuldiging door uw vrouw. Ik zal dat aantonen met een opmerkelijk exempel.'

'Vertel het me als nuttige les.'

'Laat uw zoon eerst terugroepen. Als u mijn verhaal hebt gehoord, doe dan met uw zoon wat u dienstig lijkt. Op die voorwaarde zal ik het vertellen, anders niet.'

'Vertel maar, meester, en ik zal mijn zoon laten terugroepen.'

Toen de zoon teruggekomen was begon de meester te vertellen.

Het exempel van de vierde meester

Een oude en rechtvaardige ridder leefde lange tijd zonder vrouw en kind. Zijn vrienden en familie spoorden hem vaak

aan een vrouw te nemen en omdat ze hem er vaak mee lastigvielen, gaf hij uiteindelijk toe. Daarop stelden zijn vrienden hem voor aan de dochter van de stadhouder van Rome die zeer rijk was. Het meisje was heel mooi. Toen hij haar zag werd hij terstond verblind door haar schoonheid en hij had haar buitengewoon lief. Ze leefden lange tijd samen maar zij kreeg geen kind van hem. Op een dag, terwijl zij in de morgen naar de kerk ging, ontmoette haar moeder haar en ze groette haar heel vriendelijk, zoals dat hoort: ‘Mijn lieve dochter, hoe bevalt je dit huwelijk en hoe is je man, de ridder?’

‘Heel beroerd, want je hebt me een oude uitgebluste man gegeven. Ik wou dat je het nooit gedaan had! Aan het bij hem liggen en met hem eten beleef ik evenveel als wanneer ik het met een varken zou doen. Ik kan het echt niet langer verdragen en heb geen geduld meer: ik wil een ander lief.’

‘Dat zou je nooit moeten doen, mijn lieve dochter. Let goed op wat ik je zeg: ik heb lang met je vader geleefd en nooit aan zulke dingen gedacht.’

‘Ja moeder, jij hebt makkelijk praten, jullie zijn in je jonge jaren samen geweest, en de een heeft plezier aan de ander beleefd, maar ik heb nooit ook maar enig plezier van hem, want hij is kil en ligt roerloos als een steen naast me op bed.’

‘Zeg me, dochter, als je een ander wilt liefhebben, wie je dan wilt beminnen.’

‘Ik wil een priester.’

‘Het zou beter zijn en minder zondig als het een ridder was of een andere welgeboren man, in plaats van een priester.’

‘Nee, moeder, zo gaat dat niet. Als ik een ridder of een andere welgeborene lief zou hebben, zou hij snel genoeg van me hebben. En als hij me te pakken had zou hij me te schande maken en daarna verstoten. Maar zo gaat het niet met die priester, want hij zal even goed zijn eigen eer bewaren als die van mij. Geestelijken blijken veel trouwer te zijn aan hun liefjes.’

‘Luister, dochter, naar mijn raad en het zal allemaal goed ko-

men. Oude mannen zijn genadeloos en wreed. Stel daarom uw man op de proefdoor te doen wat hij verafschuwt. Als hij je dat vergeeft zonder je te slaan of pijnigen, bemin dan een priester.'

'Zo lang kan ik niet wachten.'

'Wacht voor mij tot je hem beproefd hebt.'

'Ik zal me dan, moeder, op uw verzoek onthouden, maar vertel me: hoe moet ik hem op de proef stellen?'

'In jullie boomgaard staat een boom waar de ridder erg veel van houdt. Ga ernaartoe en hak die boom om als hij uit jagen is, en maak een groot vuur tegen de tijd dat hij terugkomt. Als hij je dat vergeeft, bemin dan gerust de priester.'

Nadat ze de raad van haar moeder had gehoord, ging de vrouw naar huis. Haar man vroeg waar ze zo lang was geweest. Ze antwoordde: 'Ik ging naar de kerk en kwam daar mijn moeder tegen. Ik heb een tijdje met haar gepraat.'

Na de middag, op het geschikte moment, ging de ridder uit jagen. De vrouw zei nu tegen de hovenier: 'Kom op, hak de boom die daar nieuw geplant is in stukken want het weer is koud en winderig en mijn heer komt koud terug van de jacht. Hij zal een vuur vinden waaraan hij zich kan warmen.'

De tuinman antwoordde: 'Dat kan ik beslist niet doen, vrouwe, want mijn heer houdt meer van deze boom dan van alle andere, maar ik kan u wel helpen met het sprokkelen van takken en takjes. Deze boom wil ik zeker niet omhakken.'

Toen de vrouw dit hoorde, greep ze de bijl uit de handen van de knecht en hakte de boom om en ze gaf de tuinman opdracht om het hout binnen te brengen. 's Avonds, toen het heel koud was en de heer van de jacht thuiskwam, legde de vrouw een groot vuur voor hem aan. Ze verwelkomde hem en zette een stoel voor hem klaar zodat hij zich kon warmen. Nadat hij een tijdje had gezeten en de rook van het vuur had bemerkt, riep hij de tuinman en zei: 'Als ik afga op de rook, dan lijkt het wel of de nieuwe boom op het vuur is gelegd.'

‘Heer, dat klopt. Mijn vrouwe heeft hem omgehakt.’

De ridder zei: ‘Jullie hadden die boom nooit moeten omhakken.’

‘Heer, ik heb dat gedaan omdat het een koude tijd is, en omdat u verkleumd thuis zou komen. Ik heb dit vuur laten maken zodat u het aangenaam zou hebben.’

De ridder keek haar aan met een vijandig gezicht en zei: ‘Vervloekte vrouw, moge God je straffen. Hoe kon je zo vermetel zijn een dergelijke mooie nieuwe plant in stukken te hakken, terwijl je wist hoezeer ik op hem gesteld was!’

De vrouw begon hierop te huilen en zich te beklagen: ‘Ik heb het, heer, gedaan om het u zoveel mogelijk naar de zin te maken. God bewaar me nu u het me zo kwalijk neemt!’

De ridder zag de tranen van zijn vrouw en hoorde haar gejammer en werd tot medelijden met haar bewogen: ‘Hou op met huilen en zorg dat je me nooit meer kwetst vanwege iets waarvan je weet dat ik het lief heb.’

De volgende ochtend, toen ze vroeg naar de kerk ging, ontmoette ze opnieuw haar moeder en ze groetten elkaar. ‘O, lieve moeder, nu mag ik een priester beminnen, want ik heb mijn heer getart en tot woede gedreven zoals je me had aangeraden, maar na de weinige tranen die ik vergoot heeft hij het me allemaal vergeven.’

‘Dochter, het mag zo zijn dat oude mensen eenmaal vergeven, de volgende keer is het leed dubbel zo groot. Daarom raad ik je aan hem nogmaals op de proef te stellen.’

‘Ik kan niet langer wachten, want ik verduur zoveel door de liefde voor die priester dat ik het niet kan beschrijven. Daarom zou je wel met me mee mogen voelen en me geen langer uitstel moeten aanraden.’

‘Uit liefde voor mij en tot eer van je vader, wil hem nog eenmaal beproeven. En als hij je dat dan zonder bestraffing kwijtscheldt, bemin dan in Gods naam de priester.’

‘Het kost me heel veel moeite om zo lang te wachten, maar

desondanks zal ik hem nog eenmaal beproeven. Vertel me hoe ik dat aanleg.'

'Je man heeft een hondje dat goed kan blaffen, en dat zijn bed bewaakt. Smijt dat tegen de muur zodat het sterft. Als hij je dat vergeeft, ga dan naar de priester om hem te beminnen.'

'Ik zal het allemaal doen zoals je me aanraadt, want er is geen dochter op aarde die liever de zegen van haar vader en moeder krijgt dan ik.'

Ze nam afscheid van haar moeder en ging naar huis. Ze bracht de dag door met veel onrust in haar hart. Toen het avond was geworden, werd het bed voor de ridder en voor haar gereedgemaakt. Het werd gedekt met purper en zijden lakens. De ridder zat ondertussen bij het vuur. Toen het bed gereed was ging het hondje erop liggen, zoals altijd. De vrouw nam het bij zijn achterpootjes en smeed het met verbeten woede tegen de muur waardoor het stierf. De ridder was vreselijk boos en sprak zijn vrouw woedend toe: 'Hoe kun je het over je hart verkrijgen om dat lieve jonge hondje waar ik zo van hield, te doden?'

'Heer, hebt u niet gezien hoe die hond met zijn vuile poten ons bed bevuild heeft?'

'Maar wist je dan niet dat ik het hondje meer liefhad dan het bed?'

Ze begon te schreien en zei: 'Helaas dat ik ooit ben geboren, want alles wat ik met de beste bedoelingen doe, pakt verkeerd uit.'

De ridder kon haar huilen en geklaag niet aanhoren omdat hij haar zeer liefhad, en zei: 'Huil niet, want ik vergeef het je allemaal. Maar zorg ervoor dat je het niet weer doet, zo zeg ik je,' en ze gingen samen slapen.

Vroeg in de morgen stond ze op en ze ging naar de kerk, waar ze haar moeder ontmoette. Ze begroette haar en zei: 'Moeder, nu wil ik de priester toch beminnen, want ik heb opnieuw mijn man gekweld en hij laat alles goedmoedig toe.'

‘O, dochter, er gaat geen wreedheid boven de wreedheid van de ouden. Daarom raad ik je aan hem nog eens te kwellen.’

‘Moeder, je doet vergeefse moeite. Als je wist hoeveel ik lijd omwille van de priester, dan zou je me daarbij te hulp komen als je meer van me hield.’

‘Luister nog één keer, dochter, en ik zal je niet verder lastigvallen. Bedenk hoe je melk uit mijn borsten hebt gedronken, en hoe zwaar ik het had toen ik je ter wereld bracht. Vanwege deze liefde voor jou en alles wat ik heb geleden, spoor ik je aan mijn verzoek niet te weigeren. Ik beloof God in de hemel dat ik je hierna niet meer lastigval.’

‘Al valt het me veel te zwaar om zo lang te wachten op de liefde van de priester, ik zal het toch doen, omwille van de klemmende vermaning die je deed, want je hebt me immers beloofd om me dan niet meer lastig te vallen. Zeg me daarom hoe ik hem moet kwellen en ik zal het nog eenmaal doen.’

‘We weten allemaal dat jouw man ons aanstaande zondag wil uitnodigen voor het middagmaal, waarbij jouw vader en ik, alle geliefde vrienden en familieleden en de voornaamsten van de stad aanwezig zullen zijn. Als jij dan plaats hebt genomen op je stoel en als de gerechten op tafel zijn gezet, verstop dan een naald onder de tafel en maak daarmee het tafellaken op een behendige manier vast aan je kleding. Wend dan voor dat je je mes bent vergeten en zeg: hoe vergeetachtig is mijn geheugen! Ik heb mijn mes in de kamer achtergelaten. Sta dan snel op: het hele tafellaken met eten en alles wat op tafel staat valt op de grond. Als jij daar zonder leed van afkomt, dan, God lof, zal ik je niet meer hinderen.’

‘Dit doe ik allemaal graag,’ zei de dochter, en zo namen ze afscheid van elkaar.

Kort daarna was de dag van het gastmaal aangebroken waarop ze allemaal zouden samenkomen, zoals de moeder verteld had. De dienstboden brachten de tafel in gereedheid, waarna allen aan tafel plaatsnamen. De dochter kreeg een plaats te-

genover de ridder. Toen de tafel van goede spijzen voorzien was, en alles klaarstond zoals het hoorde, zei de vrouw des huizes met stemverheffing: ‘Kijk toch allemaal hoe vergeetachtig ik ben. Ik heb mijn mes in de kamer laten liggen en zal het gaan halen.’

Ze stond meteen op en trok het tafellaken met alles wat erop stond, achter zich aan. Alle gouden en zilveren schalen lagen op de grond. Toen werd de ridder vanbinnen laaiend van woede, maar uit eergevoel hield hij zijn woede verborgen voor zijn gasten. Hij liet een ander tafellaken brengen dat schoon was, en er werden nieuwe spijzen opgediend. Hij nodigde zijn gasten met opgewektheid uit te eten en drinken, en ze werden door hem onderhouden. Toen het gastmaal beëindigd was, dankten ze de ridder. Iedereen ging naar huis. De volgende dag stond de ridder vroeg op en hij ging naar de kerk om de mis te horen. Na de mis ging hij naar de barbier en zei tegen hem: ‘Meester, u kunt toch bloed trekken uit alle aderen die ik maar zou kunnen noemen?’

‘Ja,’ zei hij, ‘heer, ik versta de kunst om welke ader dan ook te laten in het lichaam van een mens.’

‘Mooi, dat komt goed uit. Kom met me mee.’

Thuis aangekomen ging hij de kamer binnen naar het bed waarop zijn echtgenote lag en hij zei: ‘Sta vlug op.’

‘Waarom zou ik zo vroeg moeten opstaan? Het is nog geen negen uur.’

‘Toch moet je opstaan, want je moet aan beide armen adergelaten worden.’

‘Waarom moet dat? Ik ben nog nooit adergelaten. Hoe kom je erbij dat ik adergelaten moet worden?’

‘Je hebt gelijk en daarom ben je zo dwaas. Je weet niet meer wat je gedaan hebt. Eerst heb je de boom omgehakt, daarna heb je het hondje gedood, en gisteren heb je me openlijk te schande gemaakt voor al mijn gasten. Ik merk dat je, als ik je zou laten begaan, mij uiteindelijk voor eeuwig te schande zou maken. De

oorzaak van dit alles lijkt het vervuilde bloed te zijn dat je in je lijf hebt. Daarom wil ik het slechte bloed laten aftappen, zodat je me niet meer beschaamt.'

Hij liet een groot vuur aanleggen. Ze stond huilend op en sloeg haar handen ten hemel, zeggend: 'O, Heer, heb genade met mij.'

De ridder zei: 'Bid niet om genade, want als je je arm niet uitstrekt, hoe kan ik dan snel het bloed tevoorschijn laten komen?'

En tot de barbier zei hij: 'Prik stevig en maak een diep gat in haar arm, anders zal ik je een flinke klap verkopen.'

Daarom prikte de barbier zodanig dat het bloed er volop uitstroomde. Omdat hij het niet tijdig dichtte, verloor haar gezicht alle kleur. Vervolgens zei de ridder tot de barbier: 'Prik ook in de andere arm.'

Ze riep: 'Och, lieve heer, heb mededogen met mij, want kijk eens: ik sterf bijna.'

'Dat had je van tevoren moeten bedenken, voordat je me die drie slechte diensten bewees.'

Ze stak haar linkerhand uit en de barbier maakte een opening die zo lang bloedde dat haar gezicht opnieuw van kleur verschoot. De ridder zei: 'Verbind de wonden nu.'

En tegen zijn echtgenote: 'Ga nu naar bed en zorg ervoor dat je beter wordt, of ik zal het bloed van je hart moeten laten aftappen.'

Hij gaf de barbier zijn loon en liet hem zijns weegs gaan. De vrouw werd, ondersteund door de dienaren, bijna dood naar haar bed gebracht. Ze zei tot haar dienaren: 'Ga zonder uitstel naar mijn moeder zodat ze komt voordat ik sterf.' Toen haar moeder dit hoorde, was ze blij over de bestraffing van haar dochter, en ze kwam snel naar haar toe. De dochter hoorde haar moeder en zei: 'O, allerliefste moeder, ik ben bijna dood, want ik heb zoveel bloed verloren dat ik bang ben dat ik de dood niet meer kan ontgaan.'

‘Had ik je niet duidelijk gezegd dat oude mannen genadeloos zijn? Wil je ook nu nog die priester beminnen?’

‘Nee! De duivel moge de priester te schande maken. Ik zal voortaan niemand anders liefhebben dan mijn eigen man.’

‘Hebt u me goed begrepen?’ vroeg de meester aan de keizer.

‘Heel goed,’ zei hij. ‘Van alles wat ik ooit gehoord heb, was dit het allerbeste exempel. Zij heeft haar man driemaal rampspoed gebracht en ik twijfel er niet aan dat ze, als ze een vierde keer haar slechtheid had kunnen tonen, haar man nog eens ernstig te schande zou hebben gemaakt.’

Daarop zei de meester: ‘Heer keizer, mag ik u een raad geven? Wees op uw hoede voor uw echtgenote, zodat u geen groter leed zal geschieden. Als u uw eigen zoon doodt vanwege haar woorden, dan zult u naderhand haar bedrieglijkheid ontdekken en eeuwig verdriet hebben.’

De keizer zei tot hem: ‘Vandaag zal mijn zoon niet worden gedood.’

‘Heer keizer, ik moet u danken omdat u uw zoon vandaag spaart op mijn verzoek.’

De keizerin vernam dat de zoon van de keizer nog niet dood was. Ze trok meteen haar mooiste kleren aan en liet haar rijtuig in gereedheid brengen, de indruk wekkend dat ze naar haar vader ging om haar beklag te doen over de grote schande die haar was aangedaan. De hovelingen van de keizer kregen hier hoogte van en vertelden de keizer dat zijn vrouw zich gereedmaakte om naar haar vader af te reizen. De keizer ging daarop naar haar toe en zei: ‘O vrouwe, waar gaat u heen? Ik dacht dat u me zo liefhad, dat u in de hele wereld bij niemand anders liefde zou zoeken dan bij mij.’

‘Dat klopt, heer keizer, zo is het inderdaad en daarom wil ik ook bij u weggaan. Ik hoor namelijk liever over uw dood dan dat ik moet aanzien hoe u veel genoeg beleeft aan het aanhoren

van die meesters, terwijl zij uw val zullen veroorzaken. Zo ging het ook met keizer Octavianus omdat hij zo gierig was: zijn edelen en heren begroeven hem levend en vulden zijn mond met goud.’

‘Ga toch niet weg, beminde vrouwe, want men zal mij of u daarvan de schuld geven.’

‘Het is toch duidelijk dat het uw schuld is? Hebt u mij niet dikwijls beloofd dat uw zoon gedood zou worden, en is hij desondanks niet nog steeds in leven? Daarom hecht ik geen geloof meer aan uw woorden.’

‘Is het dan niet gepast dat een vorst alle zaken goed overdenkt voor hij een oordeel uitsprekt? En zou ik me niet uitzonderlijk goed moeten beraden alvorens ik een oordeel uitspreek tegen mijn enige zoon, die daardoor moet sterven? Ik zeg u daarom en ik smEEK: vertel me iets waar ik naar kan handelen, want het zou een te grote schande zijn als ik een onverstandig oordeel zou vellen.’

‘Ik wil graag een deugdzaam exempel vertellen, opdat u niet meer verlangt de meesters aan te horen.’ En ze begon te vertellen.

Het vijfde exempel van de keizerin

Keizer Octavianus regeerde het Romeinse rijk en was heel rijk en inhalig. Hij hield boven alles van goud. In die tijd hadden de Romeinen veel geweld gebruikt tegen de buurlanden, zodat veel andere rijken tegen het Romeinse rijk in opstand kwamen om het ten onder te laten gaan. In die tijd was er een meester, Virgilius genaamd, die in alle kunsten en vaardigheden alle meesters overtrof. Die vroegen hem of hij met zijn scherpzinnigheid iets zou kunnen bedenken waarmee ze tegen al hun vijanden beschermd zouden zijn. Hij liet een toren maken, en bovenop die toren plaatste hij zoveel beelden als er in de wereld

provincies waren. Midden op de toren plaatste hij een beeld dat een gouden appel in zijn hand hield. Elk beeld dat op de toren stond had een klokje in de hand en stond gericht naar een provincie die de keizer schatplichtig was. Als nu een van de provincies in opstand kwam tegen de Romeinen, keerde het beeld van die provincie om en luidde zijn klokje en luidden ze allemaal met hem mee. Zodra de Romeinen dat hoorden, bewapenden ze zich en trokken ze er met een grote macht op uit om die provincie te onderwerpen. Er was daarom geen provincie, hoe groot ook, die zich heimelijk kon wreken zonder dat de Romeinen meteen gewaarschuwd werden door de beelden. Daarna vervaardigde Virgilius tot plezier van de armen in de stad een licht dat altijd brandde en twee bronnen, waarvan de ene warm was, waarin de armen zich konden baden, en de andere koud, waarin ze zich konden verkoelen. Tussen het licht en de bronnen plaatste hij een standbeeld, en op het voorhoofd daarvan schreef hij: ‘Wie mij slaat zal meteen gestraft worden.’ Het beeld stond daar vele jaren lang. Uiteindelijk kwam er een klerk die, toen hij dit opschrift las, zich afvroeg wat voor straf er op hem zou neerdalen. ‘Ik geloof eerder,’ zei hij tegen het beeld, ‘dat je zou omvallen als iemand je een klap zou geven en dat hij dan een schat onder je voeten zou aantreffen. Dit is opgeschreven om te zorgen dat niemand je aanraakt!’

De klerk hief zijn hand op en gaf het beeld een enorme klap zodat het op de grond viel. Meteen ging het licht uit en droogden de bronnen op, maar hij vond geen schat. Toen de armen dit merkten, werden ze bedroefd en zeiden: ‘Vervloekt tot in eeuwigheid, hij die uit zondige begeerte het beeld heeft gebroken en ons heeft beroofd van een groot plezier.’

Hierna kwamen drie koningen samen die door de Romeinen zwaar belast en onderdrukt werden, en samen met hun raadslieden hielden ze een geheim beraad over hoe ze zich op de Romeinen zouden kunnen wreken. Sommigen van hen zeiden: ‘We spannen ons tevergeefs in, want zolang die toren met de

beelden overeind staat, kunnen we niets tegen hen ondernemen.'

Naar aanleiding van dit beraad stonden vier ridders op en ze zeiden tegen de koningen: 'We hebben bedacht hoe we de toren met de beelden kunnen verwoesten. Om dat te doen willen wij ons leven op het spel zetten, maar u zult de kosten moeten dragen, als u het wilt.'

'Wat voor kosten zouden wij op ons moeten nemen?'

De ridders zeiden: 'We hebben vier wijnvaten nodig, gevuld met goud.'

'Neem het goud en doe wat jullie beloofd hebben.'

Ze namen het goud mee en gingen naar Rome. Daar aangekomen trokken ze er bij nacht op uit en buiten de eerste poort lieten ze een vat in het water afzinken op een bijzondere steen. Het tweede vat lieten ze ook afzinken bij de tweede poort. Het derde bij de derde poort en het vierde bij de vierde. Toen ze dit gedaan hadden, gingen ze de volgende ochtend de stad in en op het moment dat de keizer over de markt wandelde, kwamen ze hem tegemoet en groetten hem met gepaste eer. De keizer zag dit, vroeg hun waar ze vandaan kwamen, welke kennis ze hadden en wiens dienaars ze waren. Ze antwoordden: 'Wij komen uit verre landen. Wij zijn waarzeggers en wij zijn zo wijs dat niets zo verborgen kan zijn, of wij zullen het vinden als wij er een nacht over slapen. We hebben van uw deugdzaamheid gehoord en daarom komen we bij u om te zien of u onze diensten nodig hebt.'

'Ik zal u op de proef stellen en als ik vaststel dat u betrouwbaar bent, zult u een grote beloning van mij ontvangen.'

'Wij verlangen niets anders dan de helft van de goederen die gevonden zullen worden.'

'Goed,' zei de keizer, 'daarmee ben ik tevreden.'

Ze praatten nog over van alles met de keizer. 's Avonds, toen de keizer van plan was naar bed te gaan, zeiden ze: 'Heer keizer, de oudste van ons wil graag vannacht zijn kennis aanwenden,

en op de derde dag zullen wij aan u zijn droom bekendmaken.’

De keizer antwoordde: ‘Ga in Gods vrede.’

Opgewekt gingen zij daar vandaan en ze waren die nacht opgetogen, met de stellige hoop dat hun plan volvoerd zou worden zoals ze wensten. Op de derde dag kwamen ze 's morgens vroeg bij de keizer en de eerste van hen zei: ‘Heer keizer, wilt u zo vriendelijk zijn met ons mee te gaan buiten de poorten van de stad? Ik zal u direct bij de poort een verborgen vat met goud aanwijzen.’

De keizer zei: ‘Ik ga mee met u om te zien of het waar is wat u zegt.’

Op de genoemde plek trokken ze het vat omhoog dat ze daar hadden laten afzinken. De keizer was vol vreugde en hij gaf aan de ridders hun deel. De tweede ridder zei daarop: ‘Heer keizer, in deze nacht zal ik dromen.’

De volgende dag trok hij het tweede vat uit het water en hij liet het aan de keizer zien, en hij ontving zijn aandeel. Met de derde en vierde ridder ging het eender. De keizer was daarover bijzonder opgetogen en zei: ‘Nooit heb ik zulke betrouwbare en wijze waarzeggers ontmoet.’

Ze antwoordden gevierd als uit één mond: ‘Tot nu toe heeft de een na de ander zijn visioen en droom gehad, zoals u hebt gemerkt. Maar als het u behaagt zullen we samen dromen en visioenen ontvangen in de hoop dat we zo een grote berg goud vinden en dit aan u bekend kunnen maken.’ De keizer zei: ‘God onze Heer moge u goede dromen en visioenen verlenen die voor u en mij voordelig mogen zijn.’

Op de ochtend van de volgende dag kwamen ze bij de keizer met blijde gezichten en ze zeiden: ‘Heer keizer, wij brengen u een goede nieuwe tijding, want in deze nacht is ons in onze slaap een grote schat getoond die heel waardevol is. Als u hem laat zoeken, zult u zo rijk worden dat er in de hele wereld niemand aan u gelijk zal zijn.’

‘En waar moet ik die schat dan wel vinden?’

‘Onder het fundament van de toren waar de beelden op staan.’

De keizer antwoordde: ‘Onder geen beding zal ik omwille van goud de toren met de beelden afbreken, want door hem worden wij beschermd tegen onze vijanden.’

‘Maar heer keizer, u weet toch dat wij betrouwbaar en oprecht zijn?’

‘Ja!’

Toen zeiden zij: ‘Wij zullen het goud met onze eigen handen vinden zonder de toren of de beelden te beschadigen. Het is noodzakelijk dat wij dit heimelijk in de nacht doen, om geen volksoploop te krijgen en bovendien voorkomen we hierdoor dat ze het goud kunnen wegnemen.’

De keizer zei: ‘Ga in naam van God en handel naar beste weten. Morgenvroeg kom ik bij u.’

Opgetogen gingen ze op weg en ze kregen die nacht toegang tot de toren. Ze ondergroeven de toren zo snel ze konden aan alle kanten en de volgende dag zaten ze heel vroeg te paard en reisden ze opgewekt af. Voordat ze de landstreek van Rome achter zich hadden gelaten, stortte de toren in. De senatoren die de toren hadden horen vallen, zaten in zak en as. De hele stad was in rouw. Alle prinses kwamen bij de keizer en zeiden: ‘Heer, hoe kan deze toren, die ons altijd waarschuwde voor onze vijanden, nu zijn gevallen?’

‘Er waren hier vier valse bedriegers die zich uitgaven voor waarzeggers. Ze zeiden dat ze verborgen schatten konden vinden en dat er een grote hoeveelheid goud verborgen was onder het fundament van de toren. Ze matigden zich aan het goud te kunnen opgraven zonder de toren en de beelden in gevaar te brengen. Ik heb ze geloofd en ben zodoende bedrogen uitgekomen.’

Ze antwoordden: ‘Het is dus veroorzaakt omdat u begerig was naar goud. Door uw gretigheid zijn we allemaal in het verderf gestort. Uw hebzucht zal u slecht bekomen.’

Ze pakten hem zonder mankeren op en namen hem mee naar het Capitool. Daar legden ze hem op zijn rug en goten zijn mond vol gesmolten goud. Niet lang daarna kwamen de vijanden en ze onderwierpen de Romeinen volledig.

De keizerin sprak nu tot de keizer: ‘Heer, hebt u het goed begrepen?’

‘Ja, heel goed.’

‘De toren met de beelden is uw lichaam met de vijf zintuigen. Zolang u in leven bent, waagt niemand het uw volk te molesteren. Uw zoon heeft dat vastgesteld en samen met zijn leermeesters heeft hij bedacht hoe hij u met valse praatjes ter dood zou kunnen brengen. U bent er namelijk zeer op gespitst hen aan te horen. Zó hebben ze uw toren ondergraven! De beelden, die staan voor uw zintuigen, willen ze ten onder laten gaan, want ze zien dat u zo verzwakt bent dat ze het voornemen hebben u van kant te maken zodat uw zoon dan het rijk zal bezitten.’

‘U hebt mij een heel goed exempel verteld en het zal met mij niet zo gaan als met de toren. Mijn zoon moet daarom vandaag nog sterven.’

‘Als u doet wat u zegt zal het goed met u gaan.’

De volgende dag gebood hij zijn zoon naar de galg te brengen om hem te doden. Toen hij daar naartoe werd gevoerd, kwam de vijfde meester hem tegemoet, naar wie hij zijn hoofd boog. De meester reed snel naar het paleis, verscheen voor de keizer en groette hem op gepaste wijze. Maar de keizer wees zijn begroeting af en dreigde hem te doden. De meester zei op zijn beurt: ‘O heer, ik heb de dood niet verdiend, en dat u mijn begroeting afwijst strekt u niet tot eer. Uw zoon heeft het bij ons namelijk niet zo slecht gehad als u denkt. U zult binnenkort het tegengestelde vernemen van wat u nu denkt. Dat hij niet spreekt is zijn grote wijsheid. Ik weet zeker dat hij zal spreken als de tijd daar

is, ook al zwijgt hij nu. U zult dat heel snel vernemen. Maar dat hij, zoals u zegt, uw echtgenote wilde verkrachten, kan ik niet geloven. Zo'n wijze man zou nooit proberen een dergelijke misdaad te begaan. Als u hem zou doden omwille van de woorden van uw vrouw, geloof me, dan zal dat niet zonder wraak blijven, precies zoals ook Ypocras niet ongewroken bleef toen hij Galienus had doodgeslagen.'

De keizer zei: 'Daarover wil ik graag horen.'

'Nee, dat vertel ik u niet, want het zou wel eens zo kunnen gaan dat u uw zoon laat doden terwijl ik het verhaal aan u vertelde. Daarom: als u het wilt horen moet u uw zoon laten terugkeren. Handel daarna zoals u goeddunkt.'

De keizer liet zijn zoon daarop terugkeren en opnieuw in de kerker opsluiten. Toen begon de meester te vertellen.

Het exempel van de vijfde meester

Een beroemde en befaamde medicus, Ypocras geheten, was zo scherpzinnig en vaardig dat hij alle andere meesters in kundigheid overtrof. Hij had een neef, Galienus, die hij zeer beminde. Galienus was uitermate scherpzinnig en hij was er zeer op gebrand de geneeskunst van zijn oom te leren. Toen Ypocras dit merkte, verborg hij zijn kundigheid voor zijn neef, omdat hij bang was dat die hem zou overtreffen, aangezien hij de kunst verwierf door de bekwaamheid van zijn verstand. Toen Galienus dat zag, werd hij zo ijverig in de studie dat hij in korte tijd een groot en volleerd meester in de geneeskunst was. Ypocras, zijn oom, benijdde hem zeer.

Op een dag zond de koning van Hongarije zijn afgezanten naar Ypocras om hem te laten komen om zijn zoon te genezen. Ypocras wilde dit niet doen, maar omdat hij wist dat zijn neef een perfecte meester was, stuurde hij hem met de afgezanten mee, vergezeld van zijn brieven en verontschuldigungen. Toen

Galienus bij de koning kwam, werd hij eervol ontvangen. De koning vroeg zich af waarom Ypocras niet was gekomen, maar Galienus verontschuldigde zijn meester door te zeggen dat deze belangrijke bezigheden had en daardoor verhinderd was. ‘Maar hij heeft mij in zijn plaats gestuurd en ik zal uw kind met hulp van God beter maken.’

Dit beviel de koning wel. Galienus onderzocht het kind, schouwde zijn water en voelde zijn pols. Hij zei daarop tegen de koningin: ‘O, eerbiedwaardige vrouwe, ik verzoek u mijn woorden geduldig te aanvaarden. Vertel me wie de vader van het kind is.’

‘Wie anders zou de vader van het kind zijn dan mijn heer de koning?’

‘Ik weet zeker dat hij de vader niet is.’

‘Als u blijft beweren dat dit waar is,’ zei de koningin, ‘dan laat ik u onthoofden.’

‘Nochtans zeg ik dat de koning niet de vader van het kind is. Ik ben hier niet gekomen opdat ik mijn hoofd zou verliezen maar om een beloning te ontvangen. Moge u gezond blijven!’

En hij wenste haar de zegen van God en wilde vertrekken. Toen ze dat hoorde, zei ze: ‘O, goede meester, als u het voor u houdt, zou ik u mijn grootste geheim willen vertellen.’ De meester zei: ‘Ik noch enige andere wijze meester in de geneeskunst, zou het ooit aan iemand verder vertellen. Spreek daarom vrijuit en ik zal het geheimhouden en bovendien uw zoon helemaal genezen.’

‘Als u dat doet, zult u een grote beloning van mij ontvangen. Luister daarom wat er gebeurd is. Door toeval kwam de koning van Bourgondië met mijn heer de koning mee; hij is zo lang met mij samen geweest dat ik deze zoon van hem ontvangen heb.’

Daarop zei de meester: ‘Wees niet boos. Ik wist dit van tevoren.’

Hij nam het kind, gaf het ossenvlees te eten en water te drinken en het werd gezond. Toen de koning hoorde dat zijn zoon

gezond was, gaf hij de meester loon naar behoren. De meester ontving ook van de koningin in het geheim een uitzonderlijk grote beloning en hij ging zijns weegs. Toen hij bij Ypocras, zijn meester kwam, sprak deze: ‘Heb je het kind genezen?’

‘Jazeker, meester.’

‘Wat heb je met hem gedaan?’

‘Ik gaf hem ossenvlees te eten en water te drinken.’

‘Dan is de moeder van het kind een overspelige!’

‘Meester, dat klopt.’

Ypocras ontstak in woede en dacht bij zichzelf: als Galienus niet gedood wordt zal jouw kundigheid niet meer geacht worden en hij zal mij op alle gebieden overtreffen. En vanaf die dag peinsde hij hoe hij hem zou kunnen doden. Zo riep Ypocras op een zeker moment Galienus en zei: ‘Kom, laat ons naar de kruidentuin gaan om kruiden te zoeken en te plukken.’

Hij antwoordde: ‘Ik ben bereid, meester.’ In de tuin zei Ypocras: ‘Ik voel dat dit kruid heel krachtig is. Buk je en trek het uit de grond.’

Galienus deed het. Iets verderop zei Ypocras: ‘Nu ruik ik de geur van een kruid, een kruid dat beter is dan goud. Buig je daarom naar de aarde, zodat ik het je kan aanwijzen en jij het kunt plukken.’

Galienus bukde om het kruid uit te graven en Ypocras trok zijn dolk en stak hem dood. Hierna werd Ypocras doodziek en zijn krachten namen snel af. Hij deed wat hij kon om zichzelf te helpen, maar niets baatte hem. Toen zijn leerlingen dit hoorden, kwamen ze gezwind van alle plaatsen naar hem toe en deden wat in hun vermogen lag om hem gezond te maken, maar ze konden hem op geen enkele manier helpen. Toen Ypocras dit merkte, zei hij tot zijn leerlingen: ‘Neem een vat en vul dat met water totdat er niets meer bij kan.’

Nadat ze dat gedaan hadden, zei hij tot hen: ‘Maak in het vat honderd gaten.’

Ze deden dit maar er stroomde geen water naar buiten. Ypo-

cras zei: ‘Kijk, mijn meest beminden, hoe de wraak van God op mij terecht is gekomen. Jullie kunnen het duidelijk zien: er zijn honderd gaten in dat vat en er stroomt desondanks geen water uit. Dat komt door de kracht van het kruid. En daarom: wat jullie ook doen, het zal niet mogen baten. Ik moet sterven. Mijn lieve kinderen, als Galienus, mijn neef, nog geleefd had, dan zou hij me gezond hebben gemaakt. Maar ik heb hem doodgeslagen, wat me enorm spijt, want het doet deze straf over mij komen.’ En hierna wendde hij zich af en gaf de geest.

De meester zei: ‘Heer keizer, hebt u ook dit goed begrepen?’

‘Zeer goed. Wat een ellende. Had Galienus nog maar geleefd.’

‘Dat zou inderdaad heel goed zijn geweest, want Ypocras was dan niet gestorven. Juist daarom konden medicijnen hem niet helpen tegen de rechtvaardige bestraffing door God.’ De meester vervolgde: ‘Daarom zeg ik u dat het u slechter zal vergaan wanneer u vanwege het woord van uw vrouw uw enige zoon die u kan bijstaan in tijden van nood zou laten doden. En let goed op: zelfs als u na deze vrouw nog een ander trouwt, of een derde of vierde vrouw, nooit zult u nog een zoon krijgen die u kan verlossen van de bedreiging van uw zaligheid.’

De keizer zei toen: ‘Door wat u verteld hebt, hoeft hij niet te sterven.’

Opnieuw sprak de meester: ‘Als u zo handelt, heer keizer, dan handelt u wijs. Ik bid om Gods zegen en dank u dat u uw zoon vandaag langer hebt laten leven op mijn verzoek.’

‘Ik heb gemerkt dat de vrouwen bedrieglijk zijn, en daarom zal ik mijn zoon niet omwille van u maar omwille van mijzelf laten leven.’

Toen de keizerin dit ter ore kwam raakte ze compleet buiten zinnen en ze maakte zoveel misbaar dat allen die het hoorden en zagen verbaasd waren. Ze zeiden tegen de keizer: ‘O, heer keizer, onze vrouwe kwelt zichzelf tot de dood.’

De keizer hoorde dit en ging naar haar toe, zeggend: 'Waarom bent u zozeer bedroefd en maakt u zoveel misbaar?'

'O, heer, hoe zou ik me kunnen inhouden, aangezien ik de enige dochter van mijn vader, de koning, ben, en u mij alle dagen belooft dat u aan mijn verdriet een einde zult maken en het desondanks niet doet!'

'Ik weet niet wat ik moet doen. U probeert elke dag van mij gedaan te krijgen dat ik mijn zoon dood, en zijn meesters proberen elke dag zijn leven te behouden. Hij is toch mijn kind? Waar de waarheid zich bevindt tussen uw beider meningen weet ik niet.'

'Ik klaag omdat u de meesters meer vertrouwt dan mij. Daarom zal u overkomen wat een koning overkwam met zijn rentmeester.'

'Vertel me dat exempel. Het zou me er misschien toe kunnen bewegen dat ik mijn zoon zeer spoedig laat doden.'

'Ik zal het u met genoeg vertellen, maar ik vraag u: let goed op wat ik zal zeggen.'

Toen begon ze te vertellen.

Het zesde exempel van de keizerin

Er was een koning die een sterk gezwollen gezicht had en zo lelijk van gestalte was dat alle vrouwen hem versmaadden. Hij was van plan Rome te verwoesten en de Romeinen te doden, en de heilige lichamen van de apostelen Petrus en Paulus uit Rome weg te halen. Omdat hij dit in de zin had, riep hij zijn rentmeester bij zich, op wie hij zeer gesteld was en die tevens zijn secretaris was. Hij zei tot hem: 'Zoek voor mij een welgevormde, mooie vrouw die deze nacht op mijn schoot kan slapen.'

De rentmeester antwoordde: 'Ik weet goed dat u uw mismaaktheid kent, en ik heb daarom angst dat geen vrouw hiervoor voelt, tenzij ze er met geld toe verleid wordt.'

‘Heb ik dan geen goud en zilver genoeg? U denkt toch niet dat ik het vanwege geld zonder vrouw wil stellen? Al zou ze duizend gulden verlangen!’

De rentmeester werd door hebzucht in verleiding gebracht en hij ging naar zijn eigen vrouw, die heel mooi was en bovendien eerzaam en rechtschapen. Hij zei tot haar: ‘O, mijn lieve vrouw, mijn heer de koning verlangt een mooie vrouw bij zich te hebben en wil dat zelfs niet missen als ze duizend gulden zou verlangen. Hij heeft mij opdracht gegeven hem er een te bezorgen en daarom heb ik bedacht dat jij moet proberen om dat geld te krijgen.’

Ze antwoordde hem: ‘Zelfs als de koning niet zo opgezwollen en lelijk was, zou ik dit kwaad niet willen doen, noch de zonden op me laden waarvoor ik me tegenover God zou moeten verdedigen.’

‘Doe wat ik je aanraad,’ zei haar man, ‘ik sta het je toe en draag het je op.’

De vrouw werd hierdoor zo bevreesd dat ze uit angst toegaf. Nu ging de rentmeester naar de koning en zei: ‘Heer koning, ik heb een heel mooie vrouw gevonden die uit een vooraanstaande familie komt, maar voor minder dan duizend gulden is ze niet bereid te komen. Tegen de avond zal ze u bezoeken en morgen, als de dag aanbreekt, weer van u scheiden, zodat de mensen het niet zien.’

De koning antwoordde en zei: ‘Ik ben hierover heel tevreden.’

In de avond bracht de rentmeester zijn vrouw naar het bed van de koning. Hij sloot de deur van de kamer en ging zijns weegs. 's Morgens voor de dageraad kwam de rentmeester bij de koning en zei: ‘Heer koning, het is bijna dag. Het is tijd dat u de vrouw zoals beloofd toestaat om te vertrekken.’

‘Deze vrouw bevalt mij zo goed dat ze me niet meteen weer mag verlaten.’

De rentmeester was hierover bedroefd. Hij vertrok en wacht-

te een tijdje en kwam opnieuw bij de koning en zei: ‘O, mijn heer koning, de dag nadert. Wil haar daarom toch laten gaan zodat ze niet beschaamd wordt. Ik heb haar dat beloofd.’

‘Ze mag nog niet bij mij weggaan. Sluit daarom de deur en vervolg uw weg.’

De rentmeester, die heel erg bedroefd was, ging weg en dwaalde wat rond, met een bedrukt hart, totdat de dag was aangebroken. Hij ging opnieuw naar de koning en zei: ‘Heer koning, het is nu volop dag. Laat die vrouw toch gaan zodat ze niet te erg beschaamd wordt.’

De koning antwoordde: ‘Ik zeg u met nadruk dat ze nog niet mag opstaan, want haar gezelschap bevalt me maar al te goed.’

De rentmeester kon zich niet langer bedwingen en zei: ‘O, beminde koning, laat haar toch gaan, want het is mijn eigen vrouw.’

‘Doe de ramen open,’ zei de koning, en toen hij ze had opengedaan, het was klaarlichte dag, zag hij dat het de vrouw van de rentmeester was en dat ze heel mooi was. Hij zei tegen hem: ‘O, jij slechte en gewiekste schurk, waarom heb je je vrouw, die zeer eerzaam en rechtschapen was, voor zo weinig geld te schande gemaakt en waarom heb je haar naar mij gebracht zonder dat ik wist dat het jouw vrouw was? Vertrek daarom uit mijn rijk en kom mij niet meer onder ogen, want als ik je ooit nog tegenkom, zal ik je op smadelijke wijze laten doden.’

De rentmeester vertrok en hij durfde niet meer in het rijk van de koning te blijven wonen. De koning betoonde de vrouw grote eer en gaf haar alles wat ze nodig had in overvloed. Daarna bracht de koning een groot leger op de been en belegerde Rome met zoveel machtsvertoon en zo langdurig dat zijn bewoners hem beloofden de lichamen van de heilige apostelen Petrus en Paulus af te staan. Er waren toen in de stad Rome zeven wijzen, precies zoals u ze hebt, die de hele stad bestuurden. Alle burgers kwamen bij hen en zeiden: ‘Wat raadt u ons aan te doen, want wij moeten ofwel de stad opgeven, ofwel

de lichamen van de heilige apostelen aan de koning overhandigen.’

De eerste antwoordde: ‘Ik zal met mijn wijsheid de stad en de lichamen van de heilige apostelen deze hele dag beschermen.’

Elk van de meesters, één voor één, zei hetzelfde. Maar de koning begon de stad hevig aan te vallen. De eerste meester hield nu een pleidooi voor de vrede en hij sprak zo wijs dat de koning die hele dag naliet de stad te bestoken. En zo deden alle meesters, dag na dag, totdat de laatste aan de beurt was. De burgers kwamen naar hem toe en zeiden: ‘O meester, zie wat we gaan doen: de koning heeft gezworen dat hij de stad morgen heeft veroverd, en wij zullen dus allemaal omkomen. Wij bidden: wil ons nu beschermen zoals uw metgezellen hebben gedaan.’

‘Wees niet bevreesd,’ antwoordde de meester, ‘ik zal morgen een daad stellen waardoor de koning met alle manschappen zal moeten vluchten.’

De volgende dag bestookte de koning de stad met veel geweld. De wijze meester had zich gekleed in een wonderbaarlijk gewaad waarin pauwenveren waren verwerkt en een belletje en de veren van verschillende gekleurde vogels, met de staarten van winterkoninkjes. Hij nam twee blanke zwaarden en ging daarmee op de hoogste toren van Rome staan en richtte zich tot het leger en alle manschappen, zodat ze hem zouden zien. Hij keerde zich om, en nog eens, en hield in zijn mond de twee zwaarden, die fel schitterden. De manschappen zagen dit en zeiden tegen de koning: ‘Zie, heer koning, een wonderbaarlijk iets boven op die toren.’

‘Ik zie het, en het is een opzienbarend ding, maar wat het betekent weet ik niet.’

‘Dat is Jezus, de god van de christenmensen, die uit de hemel is gekomen en ons allemaal met die twee zwaarden zal doodslaan als wij hier langer blijven.’

Dit beangstigde de koning en hij zei: ‘Wat gaan we doen? Hier is maar één goede raad, namelijk dat we zonder treuzelen wegtrekken vóór een god ons bestraft.’

De koning sloeg op de vlucht met al zijn manschappen zonder dat er gevaar was, maar omdat ze door de meester bedrogen waren. De Romeinen zagen dat en trokken met gewapende troepen de koning achterna en versloegen hem, met veel van zijn manschappen. Zo werden de koning en zijn leger overwonnen door de slimheid van de meesters.

Na afloop zei de keizerin: ‘Heb je goed begrepen, heer keizer, wat ik je verteld heb?’

‘Ja, maar al te goed.’

‘Hebt u niet eerst gehoord hoe de rentmeester in wie de koning groot vertrouwen had, uit begeerte zijn eigen vrouw te schande maakte en daarom verdreven werd uit het rijk? Precies zo meent uw zoon uit groot verlangen naar het rijk u te schande te moeten maken en te gronde te richten. Maar omdat u de macht hebt: doe met uw zoon zoals de koning deed met de rentmeester. En als u hem niet wilt doden, verban hem dan uit uw rijk, zodat u zonder angst kunt leven. Verder hebt u gehoord hoe de koning de stad Rome belegerde, en hoe hij door de wijze man werd bedrogen zodat hij met zijn manschappen werd verslagen. Op dezelfde manier menen de zeven wijzen met hun vernuft en sluwheid u te kunnen bedriegen en ten slotte u te doden, zodat uw zoon kan regeren.’

‘Dat zal, als God me bijstaat, niet gebeuren, want mijn zoon moet morgen sterven.’

De volgende dag gaf de koning zijn dienaren opdracht om zijn zoon naar de galg te leiden. Toen dat bekend werd, ontstond er veel onrust en schoolde het volk samen. De mensen beklagden zich erover dat de enige zoon van de keizer gedood zou worden. Toen de zesde meester dit hoorde, spoedde hij zich

naar de keizer, en bij hem gekomen, groette hij hem met eerbetoen, maar de keizer ontving het met minachting en dreigde hem te doden, tegelijk met zijn zoon. Zijn zoon was immers bij hem zijn vermogen om te spreken kwijtgeraakt en een door en door slecht mens geworden, zoals hij had laten zien bij zijn vrouw. De meester zei: ‘Vanwege de manier waarop ik uw zoon heb behandeld, heb ik de dood niet verdiend, maar grote geschenken en giften, want hij is niet stom zoals u zult horen over twee dagen, als hij dan nog leeft. Laat u hem doden vanwege het woord van uw vrouw, dan vraag ik me af waar uw wijsheid gebleven is. En u zult ongetwijfeld ten val komen, net als de ridder die zozeer aan de woorden van zijn vrouw vasthield dat hij vastgebonden aan een paardenstaart werd voortgesleept door de hele stad, tot aan de galg.’

‘In godsnaam,’ zei de keizer, ‘vertel me daarover, zodat ik me kan hoeden voor dat kwaad.’

‘Dat doe ik niet, tenzij u uw zoon terugroept van de galg.’

De keizer liet zijn zoon terugkeren en de meester vertelde zijn verhaal aan alle aanwezigen.

Het exempel van de zesde meester

Er was een keizer te Rome die op drie van zijn ridders meer gesteld was dan op alle andere. En in diezelfde stad woonde een ridder die heel oud was. Hij trouwde een mooie jonge vrouw en beminde haar boven alles, zoals u de keizerin bemint. Deze vrouw kon heel mooi zingen. Met haar fraaie zang verleidde ze veel mensen om naar haar huis te komen, en velen waren gek op haar. Zo gebeurde het eens dat ze op een stoel zat met haar gezicht naar de straat gewend zodat ze kon zien wie er allemaal langskwamen. Ze begon zo prachtig te zingen dat iedereen die het hoorde daar groot genoeg in schepte. Per toeval kwam een ridder uit het hof van de keizer door de straat lopen, en toen

hij de prachtige stem hoorde, keek hij vol aandacht naar haar en werd hij van binnen getroffen door liefde voor haar. Hij betrad haar huis en vertelde hoeveel liefde hij voor haar voelde: ‘Wat moet ik u geven dat u vannacht bij me wilt slapen?’

Zij antwoordde hem: ‘Honderd gulden.’

‘Zeg me wanneer ik bij u kan komen; ik zal u die honderd gulden geven.’

‘Ik zal het u laten weten als het tijd is.’

De volgende dag ging ze opnieuw zitten zingen op dezelfde plek, en er kwam een andere ridder voorbij die evenzeer geraakt werd door haar liefelijkheid. Ook hij beloofde haar honderd gulden, en zij zegde hem toe de juiste tijd te laten weten. De derde dag werd de derde ridder die haar ook honderd gulden beloofde en aan wie ze eveneens beloofde de juiste tijd te laten weten, op gelijke wijze door haar bedrogen. Deze drie ridders hadden nu dus alle drie met haar een geheime afspraak die ze verborgen hielden zodat niemand anders het zou weten. De vrouw was op haar hoede en bedacht hoe zij haar doortraptheid ten uitvoer zou brengen. Ze zei tegen haar man: ‘Ik heb een geheim dat ik je wil vertellen als je belooft mijn raad op te volgen. Wij kunnen onze armoede dan aanzienlijk verminderen.’

‘Vertel het me maar, mijn lieve vrouw. Ik zal het verborgen houden en ik zal doen wat in mijn vermogen ligt.’

‘Drie ridders van de keizer zijn, de een na de ander, bij me geweest zonder het van elkaar te weten en ieder van hen heeft me honderd gulden aangeboden. Als wij die driehonderd gulden zouden krijgen terwijl ik niet met hen zou hoeven slapen, zou dat een grote leniging van onze nood zijn.’

‘Jazeker. Ik zal je bijstaan en doen wat je wenst.’

‘Ik heb een goed idee! Wanneer ze komen, moet jij achter de deur staan met een getrokken zwaard en de één na de ander bij binnenkomst doodslaan. We krijgen dan het geld, maar ik hoef niet met ze naar bed.’

‘O, mijn lieve vrouw, ik ben bang dat het kwaad niet verborgen zal blijven en dat wij daarom te gronde zullen gaan en met grote schande worden overladen.’

‘Als ik hieraan begin zal ik het tot een goed einde brengen. Heb goede moed en wees niet bevreesd.’

De man merkte dat zij zo kalm was en kreeg daardoor meer vertrouwen. Zijn vrouw liet meteen de eerste ridder komen, zeggende dat het nu het goede moment was. De eerste ridder kwam zonder aarzeling en klopte aan de deur. Zij stond klaar en vroeg: ‘Heb je honderd gulden meegenomen?’

‘Ja, ik heb ze bij me.’

Ze opende de deur en terwijl hij naar binnen ging sloeg haar man hem dood. Zo deed hij ook de tweede en derde keer en hij verborg de dode lichamen in een kamer. Haar man, die de ridders had gedood, zei nu: ‘O, lieve vrouw, als deze lichamen bij ons worden aangetroffen dan zullen we een ellendige dood sterven. Het is ondenkbaar dat in het hof van de keizer niet naar de ridders gezocht wordt om te weten te komen waar ze gebleven zijn.’

‘Ik ben hieraan begonnen en ik zal het tot een goed einde brengen. Wees niet bezorgd.’

De vrouw had een broer die stadswacht en bewaker was en die 's nachts door de straten placht te gaan om samen met zijn wapenbroeders te waken. Die nacht stond ze voor haar deur en riep: ‘O, mijn allerliefste broer, ik heb iets dat geheim moet blijven en dat ik u in groot vertrouwen moet vertellen. Kom daarom even binnen.’

De ridder liet hem binnen en ontving hem gastvrij. Hij gaf hem wijn te drinken en zijn vrouw zei: ‘O, lieve broer, dit is waarvoor ik u geroepen heb: ik heb uw hulp erg nodig.’

‘Zeg vrijuit wat er is; als ik jullie kan helpen zal ik het niet nalaten.’

Ze zei: ‘Gisteren kwam hier een goede ridder in grote vriendschappelijkheid maar na een tijdje begon hij ruzie te maken met

mijn man en wel zodanig dat deze zijn woorden niet langer verdragen kon. Hij sloeg hem dood en heeft hem in mijn kamer gelegd. Nu, lieve broer, wij hebben niemand die wij kunnen vertrouwen behalve u. Als zijn lichaam bij ons gevonden wordt, zullen wij een schandelijke dood sterven.'

Ze vertelde hem slechts over één dode ridder. De broer zei: 'Geef me hem in een zak. Ik zal hem naar de zee brengen.'

Dit luchtte haar enorm op en ze gaf hem het lichaam van de eerste ridder. Hij nam het dode lichaam en ging onverwijld naar de zee en wierp het erin. Hij keerde terug naar het huis van zijn zuster en zei: 'Schenk me nu goede wijn, want bij God, u bent er nu geheel van verlost.'

Ze dankte hem en ging de kamer binnen alsof ze wijn wilde halen. Met luide stem begon ze te roepen: 'Help me, de ridder die in zee is geworpen, is teruggekomen.'

Haar broer, de vechter, hoorde haar en was verbaasd: 'Geef hem aan mij! Ik zal zien of hij opnieuw zal opstaan.'

En zo nam hij het lichaam van de tweede ridder, waarvan hij dacht dat het van de eerste ridder was, en liep naar zee, bond een grote steen aan het lichaam en liet het in de zee zakken. Hij ging opnieuw naar het huis van zijn zuster en zei: 'Schenk me nu de beste wijn, want ik heb hem zo diep laten zinken dat hij nooit meer terugkeert.'

'God zij geprezen,' zei ze en ze ging weer in de kamer, veinzend dat ze wijn wilde halen. Opnieuw begon ze luid te roepen: 'Wee mij, wee mij, hij is opnieuw opgestaan en teruggekomen.'

De vechter sprak met grote verbazing: 'Wie, voor de duivel, mag deze ridder wel zijn die ik eerst in het water had gegooid, en voor de tweede keer, vastgebonden aan een grote steen, er opnieuw in heb geworpen, dat hij nu opnieuw is opgestaan? Geef hem voor de derde keer aan mij. Ik zal zien of hij opnieuw zal opstaan.'

Ze gaf hem de derde ridder, waarvan hij dacht dat het de eer-

ste was, en hij ging buiten de stad naar de wildernis en maakte daar een groot vuur waar hij hem in gooide. En toen hij bijna verbrand was, ging de vechtersbaas er een eindje vandaan staan om te genieten. Op dat moment kwam er een ridder naar de stad gereden, die dezelfde dag aan een toernooi zou deelnemen. Het was koud en nog donker en ver van de stad. Hij zag het vuur, steeg van zijn paard af en warmde zich. Terwijl hij zo bij het vuur stond, kwam de vechter naar hem toe en zei: ‘Wie ben je?’

‘Ik ben een edele ridder.’

‘Dat zal wel. U bent geen ridder maar de duivel, want de eerste keer wierp ik u in het water en de tweede keer heb ik u met een steen laten afzinken en ik heb u de derde keer in het vuur geworpen zodat u zou verbranden en terwijl ik dacht dat u helemaal verbrand was, staat u hier met een paard!’

En hij pakte ridder en paard op en gooide hen in het vuur. Daarna kwam hij bij het huis van zijn zuster en zei: ‘Schenk me nu de allerbeste wijn, want nadat ik hem verbrand had zag ik hem opnieuw bij het vuur staan met zijn paard.’

Hij vertelde haar wat hem overkomen was. De zus begreep heel goed dat hij een ridder had verbrand die aan het toernooi zou deelnemen. Ze stond meteen op en schonk hem overvloedig van de wijn en toen hij stevig gedronken had, ging hij weer weg.

Later ontstond er ruzie tussen de ridder en zijn vrouw. Hij gaf haar een kaakslag, waar zij woedend over werd en ze zei tot hem, zodat velen het konden horen: ‘O, ellendeling, wat ben je van plan? Wil je mij ook doden zoals je gedaan hebt met de drie ridders van de keizer?’

De mensen hoorden dat en grepen hem beet, namen de ridder en zijn vrouw gevangen en brachten hen beiden voor de keizer. De vrouw vertelde daar meteen hoe haar man de ridders had gedood en zij driehonderd gulden had ontvangen. Toen de waarheid was vastgesteld, werden beiden voortge-

sleept aan de staart van een paard en vervolgens samen opgehangen.

De meester zei: 'Heer keizer, hebt u goed begrepen wat ik heb verteld?'

'Ja zeker. Ik zeg, met God als getuige, dat die vrouw de misdadigste vrouw was die maar kon bestaan, aangezien ze haar man aanspoorde tot moord en hem nadien verried.'

'Het is te vrezen dat het u slechter zal vergaan vanwege de raad van uw vrouw om uw zoon ter dood te brengen.'

'Mijn zoon zal vandaag niet sterven.'

Toen de meester dat hoorde, dankte hij de keizer, nam afscheid en ging zijns weegs.

De keizerin vernam dat de zoon van de keizer nog leefde en ging naar de keizer, tierend, schreiend en roepend: 'Ach, ik onzalige vrouw, wat moet ik doen? Wee mij, wee mij, ik zal mezelf ombrengen, want ik ben ten diepste beschaamd.'

'Zulke gedachten moet u verre van u houden. Heb nog even geduld, want binnenkort zullen de zaken voor u goed aflopen.'

'Nee heer, het zal slecht aflopen, wij worden beiden in het verderf gestort.'

'Zwijg, haal u zulke dingen niet in het hoofd!'

'In elk geval,' zei ze, 'zal het met u, heer, en met uw zoon gaan zoals het eens gegaan is met een koning en zijn rentmeester.'

'Ik smEEK u: vertel me dat exempel.'

'Ik wil het u graag vertellen, maar ik ben bang dat u niet meer naar mij wilt luisteren, want morgen zal de zevende meester komen om met u te spreken en hij zal uw zoon bevrijden van de dood, zoals zijn metgezellen hebben gedaan. Want op de dag daarna zal uw zoon spreken en aan zijn woorden zult u zoveel genoeg beleven dat u de grote liefde die er is tussen u en mij helemaal zult vergeten.'

‘Dat kan ik niet geloven. Ik weet dat ik uw liefde nooit zal verloochenen.’

‘O heer keizer, als het u aanstaat wil ik u een exempel vertellen dat u kan behoeden voor al het leed dat in aantocht is, en vooral voor dat van uw vervloekte zoon, die mij te gronde wil richten met behulp van zijn meesters.’

‘Vertel me dat,’ zei de keizer. En ze begon te vertellen.

Het zevende exempel van de keizerin

Vroeger was er een koning die zijn vrouw uitermate lief had en wel zozeer dat hij haar opsloot in een sterk kasteel waarvan hij de sleutels altijd bij zich droeg. Zijn vrouw was daarover heel bedroefd. In een land heel ver daarvandaan leefde een edele deugdzame ridder die op een nacht een droom had: hij meende een heel mooie koningin te zien, die hij meer dan wie ook verlangde lief te hebben, en hij vermoedde dat hij haar, als hij haar eenmaal had gezien als hij weer wakker was, meteen goed zou kennen en dat er een grote vriendschap tussen hen zou ontstaan. De koningin droomde in dezelfde nacht over deze ridder op dezelfde wijze. Toch wist de één niet van de ander. Ze kenden elkaars naam of faam niet. Toen de ridder dit had gedroomd, was hij vastbesloten dat hij niet zou rusten voordat hij met zijn eigen ogen de vrouw had gezien waarover hij had gedroomd. Hij vertrok te paard met zijn hofhouding en met allen die hem ten dienste stonden en trok door vele rijken en landstreken zodat hij uiteindelijk aankwam in het rijk waar deze koningin was opgesloten door haar man. Toen hij in die stad aankwam, bleef hij daar een tijdje. Op een dag ging hij wandelen in de buurt van het kasteel. Hij wist niet dat de koningin daarin was opgesloten. Zij zat in het venster om de mensen te bekijken die voorbijkwamen en zodra ze de ridder zag, wist ze dat hij het was over wie ze had gedroomd. Bij toeval keek de ridder om-

hoog en zag de koningin in het venster zitten en meteen werden al zijn zintuigen gewaar dat zij het was over wie hij had gedroomd en hij begon een minneliedje te zingen. Meteen toen zij het hoorde, werd ze gegrepen door liefde voor hem.

De ridder ging nadien alle dagen wandelen en flaneren om te zien of hij een manier kon vinden om met haar aan de praat te raken. De vrouw merkte dit en schreef hem een brief die ze naar beneden wierp. Hij opende de brief en was erg blij toen hij begreep wat ze verlangde. Vanaf nu stortte hij zich met zoveel toewijding op toernooien en steekspelen dat zijn roem bij de koning bekend werd en hij liet hem bij zich komen: ‘Goede heer, ik heb veel gehoord over uw dapperheid en voorbeeldige gedrag. Als het u behaagt bij ons te wonen zullen we u een goede en aanzienlijke toelage geven.’

‘O, heer koning, zie, ik ben uw dienstknecht. Ach, als ik aan de luister van uw macht zou mogen bijdragen, zou ik niet aarzelen, zelfs als ik geen grote bezoldiging van u zou ontvangen. Maar er is één ding dat ik wens.’

‘Spreek vrijuit en vraag wat u wilt.’

‘O, heer koning, het zal u ook bevallen. Als u mij als dienstknecht en secretaris wilt aannemen, dan zal het tot ons aller genoegen zijn dat ik een woning heb nabij de muur van het kasteel. Ik kan dan des te sneller voor u klaar staan wanneer u me roept.’

‘Als u denkt dat het goed is, doe het dan zo, want ik stem in met wat u wenst.’

De ridder vertrok en hij huurde werklieden in die een prettige woning maakten bij de muur van het kasteel. Toen het huis gereed was maakte hij een geheime afspraak met een timmerman die voor hem een verborgen gang kon maken vanuit zijn huis naar het kasteel. Zodra de gang gereed was sloeg hij de timmerman dood zodat die niets zou kunnen verraden. Daarna ging hij naar de koningin en groette haar met veel achting. Nadat ze lang met elkaar gepraat hadden, stelde hij haar voor

om met haar te slapen. De koningin weigerde hem dat heel decent zo lang mogelijk, maar uiteindelijk gaf ze toe. Hierna dacht ze: wat moet ik nu doen? Als ik het aan de koning laat merken leidt het tot twee kwaden: het ene is de smaad en schande die mij ten deel vallen en die er misschien toe leiden dat hij me verwerpt en wegstuurt, het andere is dat hij de ridder zal laten doden. Daarom kan ik over deze dwaasheid maar beter mijn mond houden.

De ridder ging daarna zo vaak als hij zin had door de gang om gemeenschap te hebben met de koningin. De koningin gaf de ridder de ring die de koning aan haar had geschonken toen ze elkaar leerden kennen. De ridder won alle gevechten en toernooien en de koning hield veel van hem. Hij maakte hem daarom bevelhebber over heel zijn rijk. Op een dag maakte de koning zich gereed om uit jagen te gaan en hij gebod zijn bevelhebber zich de volgende dag gereed te maken voor de jacht. Die toonde zich daartoe zeer bereidwillig. De volgende dag gingen ze naar het vrije veld en nadat ze de hele dag achter het wild hadden aangejaagd, waren ze moe geworden. De koning rustte uit bij een bron en de ridder, die bij de koning zat, viel in slaap. Nu merkte de koning de ring op. Toen de ridder weer wakker was geworden, begreep hij dat de koning de ring had gezien, en hij veinsde dat hij ziek was: 'Ik beken, heer koning, dat ik een verborgen ziekte onder de leden heb. Als ik niet gauw genezing vind, ben ik ten dode opgeschreven.'

De koning zei: 'Ga, beminde vriend, in vrede en zorg goed voor jezelf.'

Hij sprong meteen op zijn paard, spoorde het aan, en kwam zonder oponthoud thuis. Hij ging door de geheime gang naar de koningin en gaf haar de ring terug en vertelde haar hoe de koning de ring aan zijn hand had gezien. Hij vertelde haar alles en drukte haar op het hart dat ze de koning, als hij naar de ring zou vragen, deze zou laten zien. Hij ging toen weer door zijn gang huiswaarts. De koning kwam kort daarna bij de koningin,

die hem liefdevol ontving. Na een tijdje zei de koning: ‘Zeg me, goede vrouw, waar is de ring die ik u heb gegeven? Ik zou hem maar al te graag zien.’

‘Waarom wilt u op dit moment die ring zien?’

‘Als u hem niet meteen laat zien, zal het u slecht bekomen.’

Ze stond direct op en ging naar haar koffer. Ze pakte de ring en gaf hem aan de koning. Toen de koning de ring zag schaamde hij zich en zei: ‘Deze ring is precies gelijk aan de ring die ik aan de hand van de ridder heb gezien, waardoor ik dacht dat het mijn ring was. Daarom eiste ik de ring van u met zoveel spoed. Ik verklaar me schuldig tegenover u om mijn slechte vermoeden. Ik vreesde namelijk dat ik me had vergist in de kracht van de toren, waarvan ik dacht dat geen mens daar binnen zou kunnen komen dan ik alleen.’

Ze zei: ‘Het is, heer, niet verwonderlijk dat u dit dacht, maar het gebeurt wel vaker dat de ene ring gelijk is aan een andere. De ambachtslieden maken immers zelden een voorwerp dat anderen niet ook maken. God zal u daarom vergeven dat u zoiets slechts over mij hebt gedacht. Wees overtuigd van de kracht van deze toren, waarvan u immers zelf de sleutels draagt omdat u niemand vertrouwt.’

Niet lang hierna liet de ridder een grote maaltijd aanrichten en hij zei tegen de koning: ‘Heer koning, mijn vrouw is hiernaartoe gekomen vanuit mijn land. Ik zou mijn heer de koning willen verzoeken mij de eer te willen betonen in mijn huis te komen eten.’

De koning antwoordde: ‘Ik betoon u graag deze eer en ben tot meer bereid op uw verzoek.’

De ridder was opgetogen en ging door de geheime gang naar de koningin en zei: ‘O vrouwe, vandaag moet je door de geheime gang naar mijn huis komen. Je zult je kleden met kostbare gewaden naar de wijze van mijn land, je moet aanzitten aan tafel als beminde die uit mijn land is gekomen en je moet met de koning tafelen.’

Zij antwoordde: 'Ik zal alles doen zoals u het wenst.'

Toen het moment van de maaltijd gekomen was en de koning vanuit het kasteel naar het huis van de ridder kwam, ging de koningin binnendoor via de geheime gang eveneens naar het huis van de ridder. Ze kleetde zich naar de gebruiken in het land van de ridder. Zij ging de koning tegemoet die het huis van de ridder binnenkwam en ze groette hem vol eerbied. Hij bekeek haar vol aandacht en zei tegen de ridder: 'Wie is deze prachtige vrouw?'

'Heer koning, dat is mijn geliefde die uit mijn land naar mij toe gekomen is. Ik heb me lang ingespannen om haar liefde te winnen.'

De ridder bood de koning toen een plaats aan tafel aan, zoals het hoort, en hij liet de koningin naast hem zitten. Het hart en de zintuigen van de koning zeiden dat het zijn koningin was en hij sprak in zichzelf: o, wat lijkt deze vrouw toch sterk op mijn koningin.

Zo werd hij bedrogen door de kracht van de toren, waardoor hij de woorden van de ridder meer geloofde dan zijn eigen ogen. De koningin nodigde de koning uit te eten en drinken, en toen de koning haar stem hoorde zei hij bij zichzelf: o heilige Maria, moeder van God, wat lijkt deze vrouw toch sterk op mijn koningin, in voorkomen, in spreken, in aanzien en in alle andere opzichten.

En ondanks al deze tekenen bedroog de kracht van de toren hem. Tegen het einde van de maaltijd zei de ridder tot zijn lief: 'Zing eens een minneliedje voor de koning.'

Ze begon een mooi liedje te zingen en toen de koning dat hoorde en haar stem beluisterde, dacht hij: het moet mijn vrouw wel zijn, maar hoe zou dat kunnen, want ik heb de sleutels van de toren bij me.

En opnieuw bedroog de kracht van de toren hem. Zo zat hij gedurende de hele maaltijd met zichzelf te worstelen. Uiteindelijk zei de koning tegen de ridder dat hij zou opstaan van ta-

fel omdat hij iets anders te doen had en met bezwaard gemoed zo lang was blijven zitten. De ridder zei: 'Heer koning, hebt u verdriet? Dan zal men u nog meer plezier doen tot uw welbehagen.'

En de vrouw zei: 'Als het mijn heer de koning belieft hier bij ons te blijven, dan zullen we hem ter wille zijn met alle genoegens die hij maar bedenken kan, want ook de koningin zal op dit moment haar pleziertjes wel hebben.'

Hij zei: 'Ruim de tafel af, want ik kan hier niet langer blijven.'

Op verzoek van de koning liet de ridder de tafel afruimen, groette hen ten afscheid en ging haastig naar het kasteel om te zien of de koningin daar was of niet. De koningin haastte zich binnendoor via de geheime toegang, deed het gewaad van de ridder uit en trok haar gebruikelijke kleren weer aan. Hierdoor trof de koning haar aan zoals ze gekleed was toen hij haar verliet. Hij omhelsde en kustte haar en hij sprak: 'Vandaag heb ik bij mijn ridder gegeten omdat zijn beminde hier gekomen was. En nog nooit van mijn leven heb ik iemand gezien die in heel haar voorkomen en gezicht zozeer gelijkt op een ander als zij op u lijkt. Tijdens de maaltijd werd ik gekweld door allerlei gedachten, waardoor ik daar niet langer kon blijven maar naar het kasteel terug wilde om te zien of u daar was of hier.'

'O, heer koning, hoe kunt u dat denken! U weet toch dat het kasteel omheind is en dat geen mens toegang heeft en naar binnen of buiten kan dan door de poort waarvan u zelf de sleutels hebt? Hoe zou ik daar dan moeten komen? Soms kom je tot de ontdekking dat de ene mens heel sterk lijkt op de andere. Daarom, heer koning, zou het beter zijn geen slechte vermoedens over mij te hebben, zoals laatst met de ring.'

De koning antwoordde: 'Het is waar en ik beken dat ik tegenover u heb misdaan.'

Kort daarna kwam de ridder bij de koning en hij zei: 'Heer

koning, ik heb u lange tijd met genoeg gediend; het is nu tijd dat ik terugkeer naar mijn land. Daarom vraag ik u vanwege alle diensten die ik u verleend heb, of ik een wens aan u mag voorleggen. Ik wil mijn geliefde trouwen voor de heilige kerk, want ze is mij uit een ver land achterna gereisd en ik wil haar graag terugbrengen als mijn wettige getrouwde vrouw. Ik verzoek u mij de eer te bewijzen haar met uw eigen hand aan mij voor het altaar ten huwelijk te geven, zodat ik haar kan trouwen. Als het zo gebeurt, dan zou mij dat in mijn eigen land tot grote eer strekken.'

De koning antwoordde: 'Het verzoek dat u me doet, en nog wel meer dan dat, ben ik bereid in te willigen.'

De ridder stelde een dag vast waarop hij zou trouwen, en op die dag kwam de koning naar de kerk. De priester stond in zijn gewaad gereed om het huwelijk te voltrekken. De ridder had de koningin binnendoor uit het kasteel laten komen via de geheime gang en had bepaald dat ze voorafgegaan werd door twee ridders die meenden dat ze zijn geliefde was. Toen ze bij de kerk waren aangekomen, vroeg de priester: 'Wie geeft deze vrouw ten huwelijk aan de ridder?'

De koning antwoordde: 'Ik geef haar aan mijn ridder.' En hij nam haar bij de hand: 'O waarde vrouw, u lijkt sprekend op mijn koningin, en daarom bemin ik u des te meer. Daar komt nog bij dat u de echtgenote zult zijn van mijn ridder en dus ook zult behoren tot mijn hofhouding.'

Hij legde haar hand in de hand van de ridder. De priester verenigde ze in de echt volgens de wetten van de Heilige Kerk. Daarna zei de ridder: 'Heer koning, het schip waarmee ik naar mijn land zal reizen, is al gereed. Ik verzoek u of u mijn vrouw naar het schip wilt brengen en haar goede raad wilt geven over hoe zij mij en alle mensen lief moet hebben. Onderricht haar goed zodat ze zich u altijd zal herinneren.'

De koning deed alles wat de ridder van hem verlangde en hij betrad met hem het schip en met hen vele mensen, want hij

was zeer geliefd onder de mensen, die allemaal bedroefd waren over zijn vertrek. Toen ze op het schip kwamen zei de koning tot zijn koningin, van wie hij veronderstelde dat ze de vrouw van de ridder was: ‘Luister, beminde vrouwe, naar mijn raad die nuttig voor u is. Dit is uw man, die u boven alle mensen lief behoort te hebben zoals de Heer dat heeft bevolen. Wees hem trouw en gehoorzaam.’

Nadat hij deze en vergelijkbare woorden had gesproken, gaf hij haar aan de ridder en zei: ‘Ga samen op weg met mijn zegen. Moge de Heer u geleiden.’

De ridder en de koningin bogen hun hoofd naar hem, namen afscheid en gingen scheep. De schipper hees onmiddellijk het zeil. Ze voeren voor de wind en begonnen voorspoedig aan hun zeereis. De koning bleef staan kijken zolang hij het schip kon zien en ging vervolgens snel terug naar het kasteel. Daar trof hij de koningin niet aan en hij werd met grote droefheid bevangen. Hij liep zo lang rond door het hele slot tot hij de geheime gang vond die de ridder had aangelegd. Toen hij dat zag, schreide hij bitter, zeggend: ‘Wee mij, wee mij, de ridder in wie ik zoveel vertrouwen stelde, heeft mijn vrouw ontvoerd. Ik moet ook wel zot zijn geweest dat ik meer geloof hechtte aan de woorden van de ridder dan aan mijn eigen ogen.’

De keizerin zei: ‘Hebt u, heer koning, goed begrepen wat ik heb verteld?’

‘Heel goed.’

‘Zie hoe hij de ridder vertrouwde die hem nochtans heeft bedrogen en die zijn vrouw heeft ontvoerd. Net zo vertrouwt u uw zeven wijzen, die hun best doen om mij, uw eigen vrouw, te schande te maken. U hecht meer geloof aan hun woorden, dan dat u met eigen ogen wilt zien hoe uw zoon mij heeft geschonden en belasterd, hoewel u daarvan de tekenen hebt gezien. U zult wel merken hoe ze uw vervloekte zoon steunen en stijven

in zijn wrok. Daarom valt te vrezen dat u zal overkomen wat de koning overkwam over wie ik verteld heb.’

‘Zeker, ik geloof mijn ogen beter dan hun woorden, en daarom zeg ik u dat ik morgen mijn zoon zal laten terechtstellen.’ In de morgen gebood de keizer dat zijn zoon moest worden opgehangen. Opnieuw ontstond er groot gemor onder het volk, dat weeklaagde over de dood van de enige zoon van de keizer. Toen de laatste meester dat vernam, ging hij de beulsknechten tegemoet die de jongen naar de galg brachten. Hij zei tot hen: ‘Mijn beste vrienden, haast u niet want ik hoop dat ik deze jongen vandaag met Gods hulp kan verlossen.’

De meester haastte zich en kwam aan bij het paleis van de keizer. Hij groette de keizer met alle eerbetoon, maar deze antwoordde hem met grote minachting: ‘Nooit zal het je nog goed gaan! Jij, aan wie ik mijn zoon had overgedragen om te onderwijzen, hebt hem sprakeloos teruggebracht, ongeschoold en gewetenloos. Jij zult daarom met hem moeten sterven.’

‘O, goede heer keizer, het is vanaf nu maar een korte tijd tot morgenochtend acht uur wanneer u uw zoon verstandig en wijs zult horen spreken, waarbij hij u de waarheid over alles zal vertellen. Wil hem zo lang sparen. Ik wil mijn leven daarvoor inzetten, voor het geval u teleurgesteld zult zijn.’

‘Het enige wat ik nog wens is mijn zoon weer te horen spreken, het zou me genoeg zijn. Daarna zou ik niet langer hoeven te leven.’

‘U zult het allemaal zien en horen als u deze korte tijd nog wilt wachten. Alle bedrog zal dan aan het licht komen en wat er tussen ons en de koningin staat, zal ten einde komen.’ Maar als u uw zoon niet terugroept en hem op het woord van uw vrouw laat doden, dan zal het u slechter vergaan dan de ridder die is gestorven omdat hij zich zorgen maakte over een lichte bloeding bij zijn vrouw, waarna zij zich zeer onwelgevallig gedroeg.’

‘Dat exempel zou ik graag horen.’

‘Laat uw zoon terugroepen en ik zal u een exempel vertellen waardoor u zich alle dagen van uw leven zult hoeden voor de onbetrouwbaarheid van vrouwen.’

‘Ik zal hem laten terugkeren, onder voorwaarde dat ik hem morgen zal horen spreken zoals u beloofd hebt.’

‘Doe dat gerust, heer, want zo zal het gebeuren.’ En hij vertelde het exempel.

Het exempel van de zevende meester

Er was een ridder die een mooie vrouw had die hij zo uitzonderlijk beminde dat hij niet zonder haar nabijheid kon leven. Ze zaten eens samen te dobbelen, waarbij de ridder een mes in zijn hand had. De vrouw, die speelde, sloeg haar hand per ongeluk tegen het mes, waardoor ze een beetje bloedde. Toen de ridder het bloed van zijn vrouw zag, werd hij zo bedroefd en ontsteld dat hij het bewustzijn verloor en op de grond viel. Zijn vrouw goot water op zijn hoofd waardoor hij weer wat bijkwam en hij zei: ‘Laat de priester komen met het Heilig Sacrament want ik zal sterven omdat ik het bloed uit uw vinger heb zien komen.’

De priester kwam, voorzag hem van het Laatste Sacrament en hij overleed meteen. Er was daar toen veel geweend en grote droefheid, vooral bij zijn vrouw, die, nadat het graf gesloten was erop ging liggen en zoveel misbaar maakte dat niemand het waagde haar daarvandaan te halen. Ze deed een gelofte dat ze die plaats nooit meer zou verlaten, want ze wilde daar, zoals een tortelduif, sterven uit liefde voor haar man. Toen gingen haar vrienden naar haar toe en zeiden: ‘Wat heeft zijn ziel eraan dat jij hier blijft en sterft? Het is beter dat je naar huis gaat en ruimhartig aalmoezen geeft voor zijn zielenrust. Daar heeft hij meer aan dan dat je hier blijft.’

De vrouw antwoordde: ‘Zwijg! Jullie zijn allemaal slechte raadgevers. Jullie merken niet dat ik gescheiden ben van mijn

bemide man die gestorven is omdat ik een beetje bloed verloor. Ik wil daarom nooit meer van hem gescheiden zijn.'

Haar vrienden zagen dit en maakten een klein huisje bij het graf van haar man, gaven haar alles wat ze nodig had en gingen weg, in de hoop dat de eenzaamheid haar verdriet zou helen en ze weer onder de mensen zou komen.

In de stad bestond het volgende gebruik: wanneer iemand opgehangen werd, diende de plaatsbekledervan de heer gewapenderhand de hele nacht te waken, en als de gehangene hem ontstolen zou worden, zou de plaatsbekleder al zijn land verliezen en zijn leven zou zijn overgeleverd aan zijn heer. Op de dag dat de ridder begraven was, waakte de plaatsbekleder naar de gewoonte van de stad bij de galg en hij verbleef daar met zijn paarden. Het was buiten de stad, niet ver van het kerkhof, dat ook buiten de stad lag. De plaatsbekleder werd echter zozeer door de kou bevangen dat hij vreesde dat hij van kou dood zou gaan als hij zich niet zou warmen. Hij keek wat om zich heen, zag een vuur op het kerkhof en liep daar naartoe. Toen hij daar aankwam, klopte hij aan bij het huisje om binnen te mogen. De vrouw vroeg: 'Wie is daar die in de nacht aanklopt bij mijn huis waarin ik zo droevig zit?'

Hij antwoordde: 'Ik ben de plaatsbekleder en ik lijd zoveel kou dat ik dreig te sterven, tenzij u me meteen binnenlaat om me te warmen.'

De vrouw zei: 'Ik ben bang dat u, wanneer ik u binnen zou laten, woorden tegen mij spreekt waar ik spijt van zou krijgen.'

'Laat me binnen. Ik beloof u dat ik niets zal zeggen dat u mishaaft.'

Ze liet hem binnen en terwijl hij bij het vuur zat en warm was geworden, zei hij: 'O, vrouwe, als het u belieft zou ik graag wat woorden tot u spreken.'

'Zoals u wilt.'

'U bent, vrouwe, een mooie en deugdzame vrouw en boven-

dien rijk en daarbij nog jong. Zou het niet beter zijn als u in uw eigen huis woonde en aalmoezen zou geven voor de ziel van uw man, dan dat u zichzelf hier kwelt met huilen en schreien?’

‘O, ridder, als ik dit had geweten had ik u niet binnengelaten. Ik zeg u wat ik al vaak aan anderen heb gezegd: het is u welbekend dat mijn man mij zozeer heeft liefgehad dat hij door een lichte bloeding van mijn vinger is gestorven. Ik zal hier op deze plaats sterven omwille van hem.’

De ridder nam nu afscheid en keerde terug naar de galg. Daar zag hij dat de opgehangen persoon gestolen was van de galg. Dit maakte hem diep bedroefd en hij zei: ‘Wee mij, wat moet ik doen, want al mijn bezit en mijn leven gaan nu verloren.’

Terwijl hij mistroostig rondliep, niet wetend waarheen hij gaan moest of wat hij zou doen, bedacht hij ten slotte dat hij naar die vrome bedroefde vrouw zou gaan om bij haar te klagen over de bedruktheid van zijn hart en te vragen of ze hem wat troost kon bieden. Hij ging terug naar het huisje en klopte aan. De vrouw vroeg waarom er geklopt werd en hij zei: ‘O, beminde vrouwe, ik ben de plaatsbekleder die kort tevoren hier bij u was. Ik zou u graag de geheimen van mijn hart laten weten. Daarom vraag ik u, uit liefde voor God, wil de deur voor mij openen zodat ik kan binnenkomen.’

Ze deed de deur opnieuw voor hem open en hij ging naar binnen en zei tot haar: ‘O, beminde vrouwe, ik kom om u om raad te vragen, want u weet wel dat in de stad het gebruik bestaat dat wanneer een mens gehangen wordt en van de galg wordt gestolen, dat dan het bezit en het leven van de plaatsbekleder in handen liggen van de heer. Nu is de moordenaar die aan de galg hing helaas gestolen terwijl ik me warmde. Daarom bid ik u, om Gods wil geef me goede raad.’

‘Ik heb medelijden met u, want op grond van het recht van dit land is al uw bezit verbeurd verklaard en ligt uw leven in handen van de koning. Maar als u mijn raad opvolgt zult u uw bezittingen en uw leven behouden.’

‘Dat zal ik doen, want ik ben naar u toe gekomen in de hoop dat ik door u getroost zal worden.’

‘Voelt u ervoor mij als uw vrouw te nemen?’

‘Ach, als u dat toch zou toestaan. Maar ik ben bang dat u zich te zeer zou vernederen als u mij als man zou nemen. Ik ben immers maar een berooide ridder.’

‘Zie hier: ik stem er uit vrije wil mee in.’

‘Ik schenk u, mijn vrouwe, alle dagen van, mijn leven.’

‘U weet toch dat mijn heer, die gestorven is uit liefde voor mij, hier gisteren begraven is? Ga naar het graf, neem hem eruit en hang hem aan de galg in plaats van de moordenaar.’

‘Vrouwe, dat is nu pas een goede raad.’

Ze gingen samen naar het graf en openden het. De ridder zei: ‘Hoe pakken we dit aan? Toen de moordenaar werd gevangen verloor hij twee boventanden. Als de identiteit van de moordenaar vastgesteld zou worden aan de hand van die verloren tanden, dan zou ik te schande gemaakt worden.’

‘Neem een steen en sla hem de twee tanden uit.’

‘O, vrouwe, dat kan ik niet doen, want toen hij nog leefde waren wij goede vrienden en ik vind het ongepast dat ik dit nu met zijn dode lichaam zou doen.’

‘Ik zal het dan voor u doen.’

Ze nam een steen en sloeg de dode de tanden uit en zei: ‘Pak hem op en hang hem aan de galg.’

Opnieuw zei de ridder: ‘Dat durf ik niet te doen, want de moordenaar liep, toen hij gevangen werd, een wond op aan zijn voorhoofd en hij verloor beide oren. Als hij onderzocht zou worden, zou ik te schande gemaakt worden.’

‘Trek uw zwaard, maak een wond en snij hem zijn oren af!’

‘O, lieve vrouwe, ik moet er niet aan denken dat ik dit zou doen met het dode lichaam van hem die ik zo heb liefgehad toen hij nog leefde.’

Daarop zei zij: ‘Geef me dat zwaard. Ik zal het voor u doen.’

Ze nam het zwaard, gaf een stevige klap op het voorhoofd

van de dode en sneed hem bovendien zijn oren af. Toen ze daarmee klaar was zei ze: ‘Hang hem nu manmoedig en onbevreesd op!’

‘Ook dat durf ik niet te doen, want de moordenaar had ook zijn mannelijkheid verloren. Als deze dode nu opgehangen wordt en als ze zouden ontdekken dat hij zijn geslachtsdelen nog heeft, dan zou al onze moeite vergeefs zijn.’

‘Ik heb van mijn leven nog nooit zo'n lafaard gezien als jij. Neem een mes en snij hem zijn geslachtsdelen af!’

‘Ach vrouwe, dat kan ik toch niet doen. U weet immers wat een man is zonder zijn mannelijkheid.’

‘Ik zal het maar weer omwille van u doen.’ En ze nam een mes en sneed zijn edele delen af en zei: ‘Je kunt de boerenpummel, die zo schandelijk gekortwiekt en misvormd is, nu zonder zorgen ophangen.’

Ze werkten samen om het lichaam aan de galg te hangen en zo ontkwam de plaatsbekleder aan bestraffing door de koning. Hierna zei de vrouw: ‘Je bent vrij van lasten en zorgen door mijn goede raad. Ik wil daarom dat je met mij trouwt voor de kerk.’

De ridder antwoordde: ‘Ik heb God in de hemel beloofd dat ik geen vrouw zou nemen zolang u leeft. Daaraan wil ik me houden. Ik wens daarom niet langer bij u onderdak te krijgen en ik zeg daarom: o, schaamteloze vrouw, die de gewiekste en slechtste bent van alle vrouwen, welke rechtschapen man zou u tot vrouw nemen? De eerbare ridder en goede beminnelijke heer die uw man was is vanwege een beetje bloed dat van uw hand druppelde uit liefde voor u gestorven. En nu hij dood is hebt u hem deerlijk mismaakt. U hebt hem zijn tanden uitgeslagen, zijn oren afgesneden en ook zijn mannelijkheid. En u hebt zijn voorhoofd verwond. Wie, o duivel, zou u tot vrouw nemen? En opdat u geen deugdzame man meer zult beschamen: ontvang nu uw loon.’

Hij trok zijn zwaard en sloeg met één houw haar hoofd af.

Nu zei de meester: ‘Heer keizer, hebt u dit goed begrepen?’

‘Jazeker, meester. De vrouw was de smerigste hoer van alle vrouwen en de ridder gaf haar haar verdiende loon zodat ze niemand meer zou kunnen beschamen.’

Bovendien zei de keizer: ‘O, meester, als ik mijn zoon eens zou kunnen horen spreken, dan zou er weinig meer zijn dat ik nog verlang tijdens mijn leven.’

‘Morgen, heer keizer, zult u uw zoon horen spreken met grote wijsheid voor alle vorsten en heren van uw keizerrijk. Ik hoop dat hij alle onenigheid die er heeft bestaan tussen ons en de keizerin openbaar zal maken.’

De keizer liet de meester vertrekken. Nu kwamen de zeven meesters samen om te overleggen in welk gewaad ze de zoon van de keizer uit de gevangenis zouden meenemen om hem naar het paleis te brengen. Vroeg in de morgen gingen ze samen naar de plaats waar de jongen gevangen zat om zijn voorkeur te vernemen. Hij zei: ‘Ik stem in met alles wat u bevalt, maar maakt u zich geen zorgen over mijn antwoord of wat ik zal zeggen, want ik zal ons allemaal met grote eer verlossen en op juiste wijze antwoorden op alles wat me voorgelegd zal worden.’

De meesters waren hierover verheugd en ze trokken hem een purperen gewaad aan met daaroverheen een gouden mantel. Ze stelden zich zo op dat twee meesters hem voorafgingen, dat er één aan elke zijde van hem ging en dat de andere drie hem volgden. Hij werd bovendien voorafgegaan door vierentwintig muzikanten die verschillende melodieën speelden. Zo brachten ze hem naar het paleis. Toen de keizer de overweldigende melodieën hoorde, vroeg hij wat dat was. Hem werd verteld: ‘Heer keizer, uw zoon komt eraan en wil voor u en al uw heren spreken om zich vrij te pleiten van alle beschuldigingen.’

De keizer zei: ‘O, dat is goed nieuws. Ach, zou ik toch mijn zoon mogen horen spreken...’

Zodra de zoon bij het paleis was aangekomen kwam zijn va-

der hem tegemoet. Het eerste woord dat hij sprak was: 'Wees gegroet, mijn lieve vader en eerbiedwaardige heer.'

Nu de vader de stem van zijn beminde kind hoorde, werd hij geroerd en uit grote vreugde raakte hij bijna buiten zichzelf en hij viel neer op de aarde. Maar de zoon nam hem vreugdevol in zijn armen en hielp hem overeind zodat hij weer tot zichzelf kwam. Daarop begon de zoon te spreken en er ontstond zo'n groot rumoer en zo'n toeloop van mensen dat men hem niet kon horen spreken. De keizer zag dit en liet geld op straat werpen, zodat het volk zich zou bezighouden met het oprapen van geld en zijn paleis vrij van mensen zou zijn, zodat hij zijn zoon kon horen spreken. Maar het volk had geen belangstelling voor het geld. De keizer merkte dit en beval dat men moest zwijgen op straffe van de dood. En nu heerste er doodse stilte. De zoon begon te spreken: 'O, eerbiedwaardige heer, nog voor ik iets zeg, verzoek ik de keizerin met heel haar hofhouding hier aanwezig te zijn.'

Terstond beval de keizer de keizerin met heel haar gevolg onmiddellijk te komen. Zij kwamen vol vrees. De zoon liet de keizerin plaatsnemen voor het gehele volk, omringd door haar kamerdienaren, zodat het hele volk hen kon zien. Hij zei: 'Heer keizer, hef uw ogen op en zie de kamenierster die daar staat in een groen gewaad, die, zoals u weet, door de keizerin boven alle anderen wordt bemind, Ik wil dat u haar laat ontbloten zodat iedereen kan zien wat zij is.'

'Zoon, het zou onbetamelijk zijn om een vrouw voor ons allen te ontbloten.'

'Vader, als het een vrouw zal blijken te zijn zal het mij tot schande zijn, maar als het anders is, zal zij beschaamd worden.'

Toen ze ontkleed werd, zag iedereen dat het een man was. De zoon zei nu: 'Kijk eens heer, zo lang heeft deze schurk met uw vrouw in uw vertrekken overspel bedreven en u hebt er geen benul van gehad dat zij hem zo beminde.'

De keizer barstte in woede uit en gaf opdracht om de keize-

rin en de schurk te verbranden. De zoon zei: ‘Vader, kom niet haastig tot een veroordeling, niet vooraleer ik alles waarvan zij mij beschuldigd heeft als leugenachtig en onwaar heb kunnen bestempelen, en men in de gelegenheid is geweest de waarheid te kennen, namelijk dat zij mij valselijk heeft beschuldigd.’

‘Mijn lieve kind, ik leg het oordeel in uw handen.’

‘Als haar leugen bewezen wordt, moet ze door de rechter veroordeeld worden. Maar nu, mijn lieve vader, zal ik vertellen over de tijd waarin zij u influisterde dat u mij naar het paleis moest laten komen. Mijn meesters en ik zagen toen in de sterren dat ik een vreselijke dood zou sterven als er binnen zeven dagen één woord over mijn lippen zou komen. Dit was de reden voor mijn zwijgen. Dat de keizerin over mij vertelde dat ik haar wilde verkrachten, is een valse leugen, maar ze heeft haar uiterste best gedaan om me daartoe aan te zetten. En toen ze me niet zover kon krijgen, gaf ze me inkt, papier en pen zodat ik kon opschrijven waarom ik haar afwees. Toen ik geschreven had dat ik dergelijke zware zonden niet zou kunnen bedrijven, en mijn vaders boomgaard niet wilde bevuilen, verwondde ze zichzelf tot bloedens toe en riep met groot misbaar en klaagde mij ten onrechte aan.’

Toen de keizer dit hoorde, keek hij haar aan met een hardvochtige blik en hij zei: ‘Ach, jij verdorven vrouw, je lusten werden niet voldoende bevredigd door mij en die schurk. Jij wilde ook mijn zoon nog bezitten.’

Daarop viel ze aan de voeten van de keizer en bad hem om genade. De keizer zei: ‘O, vervloekte vrouw, je bent mijn genade onwaardig. Je hebt de dood verdiend om drie redenen. In de eerste plaats omdat je overspel hebt gepleegd. Ten tweede omdat je mijn zoon hebt aangespoord tot zonden en hem ten onrechte van die zonden hebt beschuldigd. En ten derde omdat je me dag in dag uit hebt gevraagd om mijn zoon te doden. Het recht zal jou daarom veroordelen tot niet minder dan de doodstraf.’

De zoon zei toen: ‘U weet goed, heer vader, hoe ik vanwege de leugen waarmee ze me beschuldigde alle dagen naar de galg werd geleid en dat ik vrij ben gekomen door Onze Lieve Heer met de hulp van mijn meesters. Maar nu, mijn lieve vader, stel nu dat ik in uw plaats het rijk regeerde, dat de keizerin het van mij gedaan zou krijgen dat ik en mijn meesters zich zouden inspannen om u te gronde te richten om mij aan de macht te helpen en dat ik u niet als mijn vader zou beschouwen? Dat kan ik me toch niet voorstellen. Ik zou u dan niet beschouwen als mijn vader aan wie ik de oorsprong van mijn bestaan te danken heb, en als mijn heer en gekroonde keizer, en niet volbrengen wat u gebiedt. Ik zou dan niet beter zijn dan de zoon die door zijn vader in de zee werd geworpen om hem te verdrinken omdat hij had gezegd dat hij de nieuwe heer van het land zou zijn. En desondanks behield hij door de genade van God het leven dat nu op geen enkele manier tot nadeel van zijn vader was maar tot groot profijt. Zo zult ook u vernemen dat mijn leven en bestuur u nooit tot schade of schande zullen zijn, maar tot groot profijt en in overeenstemming met uw wil.’

‘De Heer zij gezegend, lieve zoon, vanaf het uur dat ik u gekregen heb als mijn zoon die ik in alle opzichten als zo verstandig en goed beschouw. Begin nu maar met het verhaal waarin ik de wijsheid kan ontdekken die u bezit.’

‘Beveel dan dat iedereen volkomen stil is, en dat het volk zwijgt totdat ik mijn rede beëindigd heb, en dat men dan recht zal doen aan de keizerin en mij.’

De keizer gaf opdracht aan het volk te zwijgen en zijn zoon begon te vertellen.

Het exempel van de keizerszoon

Er was een ridder die maar één zoon had, waar hij uitzonderlijk veel van hield, zoals u alleen mij hebt. Deze zoon liet hij door

een meester die in een ver land woonde opvoeden en onderwijzen. Het kind was fijnzinnig en groeide snel in wijsheid en leeftijd. Toen hij zeven jaar lang bij zijn meester was geweest, verlangde de vader zijn zoon terug te zien en hij stuurde hem brieven waarin hij schreef dat hij naar zijn land moest terugkeren, zoals ook u gedaan hebt. Het kind was gehoorzaam aan zijn vader en kwam naar hem toe, waarover zijn vader dolblij was. Ondertussen had zijn zoon zich ontwikkel? op het gebied van kennis én lichamelijke schoonheid, wat alle mensen zeer beviel. Het gebeurde nu, terwijl zijn vader en moeder aan tafel zaten en hij hen op hoffelijke wijze bediende, dat er een nachtegaal kwam aanvliegen naar het venster waarbij zij zaten. Deze vogel begon zo aangenaam te zingen dat iedereen zeer onder de indruk was. De ridder zei daarom: ‘O, hoe prachtig zingt dit vogeltje en hoe aangenaam zou het zijn als iemand haar zang zou kunnen verstaan en zou kunnen verklaren.’

De zoon zei: ‘O, edele vader, ik zou u de zang van de nachtegaal wel kunnen uitleggen, als ik niet hoefde te vrezen voor uw woede.’

‘Spreek vrijuit, mijn kind, over de betekenis van het gezang en zie maar of ik woedend word. Ik kan in het zingen namelijk geen enkele aanleiding voor woede ontdekken.’

‘De nachtegaal zegt dat ik een zo machtige heer zal worden dat alle mensen mij zullen eren, en bovenal mijn vader, die mijn handen met water zal begieten terwijl mijn moeder de handdoek zal aanreiken.’

‘Nooit zul je beleven dat je een dergelijk dienstbetoon van ons zult ontvangen en jij zelf zo'n macht zult kennen.’

En in grote woede en verontwaardiging nam hij zijn zoon op zijn schouders, liep naar de zee en wierp hem erin, zeggend: ‘Kijk eens, hier ligt de uitlegger van de vogelzang.’

Maar de zoon, die kon zwemmen, zwom naar een land waar hij vier dagen zonder voedsel doorbracht. Op de vijfde dag kwam er een schip voorbij varen en toen de jongen dat zag, riep

hij tot de schepelingen dat ze hem om Gods wil moesten verlossen van de dreigende dood. De scheepslui zagen dat hij een zeer begaafde jongeling was, ze hadden mededogen met hem en gingen daarom aan land om hem op hun schip mee te nemen. Ze brachten hem naar een ver land en daar verkochten ze de jongen aan een hertog. Omdat het kind beeldschoon was, hield de hertog veel van hem.

Op een zeker moment riep de koning van het rijk al zijn heren, vorsten en edelen bijeen om een gemeenschappelijke vergadering te houden. De hertog besloot het kind, waarvan hij gemerkt had dat het wijs was en scherpzinnig, mee te nemen naar de samenkomst zodat hij hem van advies kon dienen. Toen ze allen waren samengekomen voor de koning, zei deze tot de aanwezigen: ‘Mijn beminde heren en vrienden, luister naar de reden waarom ik u hier bijeen heb geroepen.’

Hierop zeiden ze allen: ‘Heer koning, we staan geheel tot uw dienst.’

De koning zei: ‘Ik wil u een geheime kwestie voorleggen. Wie me deze kan uitleggen en verklaren, ontvangt, zo zweer ik bij mijn kroon, mijn enige dochter als vrouw. Bovendien zal hij mijn gelijke zijn zolang als ik leef en na mijn dood zal hij het hele rijk beërven. Het geheime mysterie is het volgende: drie raven volgen mij steeds, waar ik ook ga. Ze laten me niet met rust en krijsen afgrijselijk. Ze vliegen me achterna en het voortdurend horen van hun stemmen en het zien van hun aanblik pijnigt me zozeer dat het is alsof de dood naar me op zoek is. Wie de oorzaak van hun geroep en hun achtervolging kent en wie ze bovendien kan verjagen, zal ik geven wat ik heb toegezegd.’

Maar onder de raadgevers was er niemand die de oorzaak kende of wist hoe de raven verjaagd konden worden. Toen zei het kind tot de hertog: ‘Denkt u, heer, dat de koning mij ook zal geven wat hij beloofd heeft als ik doe waar hij om vraagt?’

‘Ik denk dat de koning het u zal geven, maar als u het wenst wil ik het de koning wel laten weten.’

‘Ik mag mijn leven verliezen als ik het niet zelf zou durven te zeggen.’ Nu de hertog dit had gehoord, ging hij naar de koning en zei: ‘Heer koning, hier is een jongeling die scherpzinnig en zeer wijs is en die belooft te handelen in overeenstemming met uw verlangen, als u hem geven wilt wat u hem beloofd hebt.’

De koning zei: ‘Bij de kroon van mijn rijk zweer ik te doen wat ik heb beloofd.’

Daarop bracht men de jongen voor de koning, die, zodra hij het kind zag, sprak: ‘O, kind, zou jij een antwoord kunnen geven op mijn vragen?’

‘Ja, heer koning, dat kan ik. Uw vraag luidt waarom de raven u volgen en vreselijk naar u schreeuwen. Hierop heb ik het volgende antwoord: twee raven, een mannetje en een vrouwtje, hebben samen de derde raaf voortgebracht. Het was een tijd van grote hongersnood en mensen, dieren en vogels stierven van honger. De derde raaf, het jong, zat nog in het nest en zijn moeder verliet haar jong, vloog weg om zichzelf te voeden en kwam niet terug op het nest. Maar het mannetje zag dat het jong honger leed en voedde het totdat het kon vliegen. Toen de hongersnood voorbij was, kwam de moeder terug bij het jong en wilde weer in zijn gezelschap verkeren. Het mannetje zag dit en wilde het wijfje verjagen, alsof hij wilde zeggen dat zij, die hem in de nood verlaten had, ook nu zijn gezelschap moest missen. De moeder zei daarop dat ze veel pijn had geleden toen ze hem droeg en veel honger had gekend en daarom zijn gezelschap meer verdiende dan de vader. En hierom, koning, achtervolgen de raven u, en ze vragen van u een rechtvaardig oordeel over wie van de twee het jong bij zich mag hebben. Dit is de oorzaak van hun geschreeuw. Heer koning, geef nu een oordeel en vonnis over wie het jong mag hebben. Dan zult u de raven niet meer zien.’

De koning zei nu: ‘Omdat de moeder het jong heeft achtergelaten toen het in nood verkeerde, zal zij zijn aanwezigheid voortaan moeten ontberen. En dat ze daarop zegt dat ze pijn

heeft geleden toen ze hem droeg, baat haar niet, want al haar pijn is tot vreugde geworden toen het jong op de wereld kwam. Maar het mannetje is er de oorzaak van dat het jong in leven is, zoals dat bij alle dieren gaat, en hij heeft het jong in moeilijke tijden bijgestaan en gevoed, ten koste van zijn eigen lichaam. Daarom oordeel ik dat het jong in het gezelschap van zijn vader thuishoort en niet in dat van zijn moeder.'

Nadat de raven dit oordeel gehoord hadden, vlogen ze hoog in de lucht en werden nadien nergens meer in het koninkrijk waargenomen. De koning vroeg nu aan de jongen hoe zijn naam luidde. Hij antwoordde dat hij Alexander werd genoemd. De koning zei: 'Ik wens dat u mij voortaan uw vader zult noemen, want u zult mijn dochter trouwen en mijn rijk bezitten.'

Alexander bleef bij de koning en alle mensen hadden hem lief. Hij was heel erg gesteld op steekspelen en toernooien en hij had er meer aandacht voor dan wie ook in Egypte; zijn gelijke werd nergens gevonden, niet in dit rijk en evenmin daarbuiten. Bovendien kon hij de duisterste en lastigste problemen oplossen die men hem voorlegde.

In die tijden was er een keizer te Rome die Titus heette. Hij overtrof alle koningen ter wereld in edelheid, eerzaamheid en hoofsheid en zijn roem verspreidde zich over de hele wereld. Iedereen die wilde uitblinken in goede omgangsvormen en kennis en ieder die de wereld wilde leren kennen, zou naar het paleis van de keizer moeten komen. Toen Alexander dit vernam, zei hij tegen de koning: 'Mijn eerwaardige vader en heer, u weet dat de wereld vol is van de roem van de keizer en hoe genoeglijk het is aan zijn hof te verblijven. Daarom wil ik, als het u belieft, me begeven naar dat paleis opdat ik in wijsheid zal groeien en zal toenemen in deugdzaamheid.'

'Dat behaagt me zeer, maar ik wil wel dat u genoeg geld en goederen meeneemt voor uw onderhoud, zodat mijn eer behouden zal blijven. Bovendien wil ik dat u met mijn dochter trouwt voor uw vertrek.'

‘O, heer, verleen mij uitstel totdat ik terugkeer. Dan wil ik haar vol eerbied trouwen.’

‘Omdat het u belieft eerst naar het hof van de keizer te trekken, geef ik daarvoor toestemming.’

Alexander nam daarop afscheid en alles wat hij nodig had voerde hij met zich mee naar het hof van de keizer. Hij kwam daar aan met een aanzienlijk gevolg, betrad het hof en verscheen voor de keizer die hij neerknielend begroette met alle waardigheid. De keizer zag dit en stond op uit zijn zetel, kuste hem en zei: ‘Kind, waar kom je vandaan en wat is de opdracht waarmee je hier bent?’

Hij antwoordde: ‘Ik ben de zoon en erfgenaam van de koning van Egypte. Ik kom om uw macht te aanschouwen en u te dienen als u dat wenst.’

Dit was de keizer heel aangenaam en hij vertrouwde hem toe aan de hofmaarschalk, die hem voorsnijder maakte. De hofmaarschalk, die deed wat de keizer had opgedragen, gaf hem een vertrek met daarin alles wat men kon wensen. Alexander gedroeg zich zo verstandig en voorbeeldig dat hij binnen de kortste keren bij iedereen geliefd was. Niet lang hierna arriveerde de zoon van de koning van Frankrijk om daar te dienen en goede manieren te leren. Ook hem ontving de keizer vol eerbied, en op de vraag van welk geslacht hij was en hoe hij heette, antwoordde hij: ‘Ik ben de zoon van de koning van Frankrijk en ik, uw dienaar, heet Lodewijk.’

Toen zei de keizer: ‘Ik heb Alexander tot mijn voorsnijder benoemd, u zult mijn schenker zijn, zodat ik u als dienaar aan mijn tafel altijd in mijn nabijheid zal hebben.’

Hij beval zijn hofmaarschalk dat hij ook hem op gepaste wijze in een vertrek zou onderbrengen. De hofmaarschalk gaf hem een kamer samen met Alexander. Deze twee jongens waren zo gelijk van gestalte, in doen en laten, dat men ze nauwelijks van elkaar kon onderscheiden. Alleen was Alexander kundiger en doortastender in alles wat hij deed dan Lodewijk. Lodewijk was

namelijk een nogal zwakke en beschroomde man. Maar alleen hierin verschilden ze van elkaar. Deze twee jongens hielden veel van elkaar.

De keizer had één dochter, die Florentine heette, van wie hij veel hield omdat ze bijzonder mooi was. Ze leefde in zijn rijk en had met haar familie een eigen paleis, waar de keizer haar spijzen placht te bezorgen als teken van zijn liefde, waar zij heel blij mee was. Hij liet dit doen door Alexander, en het meisje had hem hierom lief: hij beviel haar wel en ze vond hem een wijze jongeman. Op zeker moment gebeurde het dat Alexander 's middags druk was met andere dingen terwijl niemand zijn taken overnam. Lodewijk zag dat en nam zijn plaats in. Terwijl Lodewijk de keizer het laatste gerecht serveerde, en hij hem met gebogen knieën diende, gaf de keizer hem opdracht zijn dochter haar maaltijd te brengen, zoals gebruikelijk, in de veronderstelling dat hij Alexander was. Lodewijk nam de schotel, deed wat de keizer bevolen had, en ging naar het paleis van de dochter. Hij groette haar met veel eerbied en zette het gerecht voor haar neer. Zij hadden elkaar voordien nooit gezien, maar zij zag terstond dat hij Alexander niet was en ze zei tegen hem: ‘Vertel me je naam en zeg me wiens zoon je bent.’

‘Mijn vrouwe, ik ben de zoon van de koning van Frankrijk en heet Lodewijk.’

Daarop antwoordde ze: ‘Ga nu maar direct en ga in vrede.’

Hij boog eerbiedig naar haar en ging zijns wegs. Ondertussen kwam Alexander in de eetzaal en hij en Lodewijk bedienden aan de tafel. Toen de maaltijd beëindigd was, vertrok Lodewijk om op bed te gaan liggen en hij werd ziek. Zodra Alexander dat vernam, ging hij het vertrek binnen en sprak hem toe met de woorden: ‘O, allerliefste kameraad Lodewijk, wat scheelt je en wat is de oorzaak van je ziekte?’

‘De oorzaak ken ik niet, maar ik voel me zo ellendig dat ik bang ben dat ik de dood niet ontlopen kan.’

‘Ik weet wat de oorzaak is van je ziekte, want vandaag, toen je

mijn vrouwe, de dochter van de keizer, eten hebt gebracht keek je haar te aandachtig aan, want ze is heel mooi. Je hart is daardoor gegrepen en ziek geworden.'

'O, Alexander, alle meesters in de geneeskunde uit de hele wereld zouden de oorzaak van mijn ziekte niet beter hebben kunnen vaststellen. Ik ben bang dat het mijn dood zal betekenen.'

'Wees getroost: ik zal je helpen zo goed als ik kan.'

Hij ging naar de markt en kocht van zijn eigen geld een kostbaar kleed dat bezet was met allerlei edelstenen en schonk dat aan de dochter van de keizer uit naam van Lodewijk zonder dat deze ervan wist. Toen ze dit kostbare kleed zag, zei ze: 'O, Alexander, waar heeft Lodewijk dit kostbare kleed kunnen kopen?'

'O, vrouwe, hij is een zoon van de allerrijkste koning en hij verlangt u dit te schenken uit liefde voor u. Hij heeft u eenmaal gezien en is dodelijk ziek van liefde geworden. Als u hem aan zijn bittere lot overlaat, zult u dit nooit met uw gevoel voor deugdzaamheid in overeenstemming kunnen brengen.'

'O, Alexander, wil je me aanraden mijn zuiverheid te verliezen? Ik moet er niet aan denken dat ik daarmee instem! En weet, Alexander, dat je door zulke dingen te zeggen nooit meer hoeft te rekenen op goedgunstigheid van mijn kant. Verdwijf daarom uit mijn ogen en spreek hier nooit meer over.'

Alexander boog het hoofd en ging weg. De volgende dag ging hij de stad in en kocht een kroon die tweemaal zo duur was als het kleed, ging daarmee de kamer van de jonkvrouw binnen en bood haar die aan als geschenk van Lodewijk. Toen zij dit kostbare juweel zag, zei ze tegen hem: 'Het verbaast mij zeer dat jij me zo vaak hebt gezien en gesproken, en mij niet zelf hebt laten weten wat je te zeggen had.'

Hij antwoordde: 'O, vrouwe, ik ben niet zo hartstochtelijk en ik ben niet gewond in het hart. Maar wie een dierbare vriend heeft moet hem zijn vriendschap bewijzen. Daarom, o goede

vrouwe, overweeg om je beminnelijkheid te tonen aan hem, zodat hij, die je verwond hebt, zal genezen. Zijn dood kan jou dan niet verweten worden.'

Zij antwoordde hem: 'Ga uws weegs, ik geef hier nu geen antwoord op.'

Dit horende, boog hij zijn hoofd en hij vertrok.

De derde dag ging hij naar de markt en hij kocht een riem die driemaal kostbaarder dan het kleed was en hij gaf die aan haar uit naam van Lodewijk. Toen zij dat prachtige, oogstrelende juweel zag, zei ze tegen Alexander: 'Laat Lodewijk om drie uur vannacht bij mijn slaapkamer komen. Hij zal de deur open vinden.'

Alexander was hierover verheugd en hij ging naar zijn vriend: 'Mijn allerliefste vriend, wees opgewekt en getroost. Ik heb de jonkvrouw voor jou gewonnen en ik zal je vannacht naar haar kamer brengen.'

Lodewijk raakte vol vreugde, alsof hij uit een diepe slaap was ontwaakt, en uit pure blijdschap werd hij helemaal gezond. In de nacht daarna nam Alexander zijn vriend mee tot bij de deur van de kamer van de jonkvrouw, zoals zij hem had aangegeven, en de hele nacht door bedreven ze de liefde. Van toen af aan was haar hart in liefde verenigd met Lodewijk, en ze waren één in liefde voor elkaar. Lodewijk bezocht de jonkvrouw dikwijls, zodat de ridders vermoedden dat ze omgang met elkaar hadden. Hier werd over gesproken en de ridders smeedden een plan om Lodewijk gevangen te zetten of te doden. Alexander kreeg dit in de gaten en nam de wapens op met veel machtsvertoon. De ridders, die dit zagen, lieten zijn vriend met rust. Alexander heeft het aldus vaak voor zijn vriend opgenomen, zonder dat deze ervan wist. De jonkvrouw was er wel van op de hoogte.

Korte tijd hierna ontving Alexander brieven met het bericht dat de koning van Egypte was overleden en dat hij meteen moest komen om het rijk te gaan regeren. Hij liet dit meteen weten aan de jonkvrouw en Lodewijk, die daarover heel ver-

drietig waren. Ook vertelde hij het aan de keizer en hij zei: ‘Ik moet met spoed naar mijn land reizen om de troon van Egypte te aanvaarden. Daarvoor vraag ik toestemming aan u, mijn heer de keizer, en ik dank u voor alle weldaden die u mij hebt gedaan. Ik draag mijzelf en al mijn bezittingen op aan uw eer en stel ze u ter beschikking. Liever dan mijn heer te vertoornen door mijn vertrek, zou ik mijn rijk opgeven.’

De keizer zei: ‘Weet, Alexander, dat ik intens bedroefd ben door uw vertrek, want u was de hulpvaardigste dienaar die ik ooit aan mijn hof heb gehad, maar het betaamt de keizer niet dat hij promotie van zijn trouwe dienaar belemmert; deze moet juist hoger opklimmen. Alles wat u verlangt uit onze rijkdommen zal onze kamerheer daarom aan u geven. Reis met mijn instemming en de zegen die ik u wens.’

Aldus nam Alexander afscheid van de keizer en alle anderen aan het hof. Velen waren bedroefd over zijn vertrek, want iedereen beminde hem. Lodewijk en de jonkvrouw reisden verschillende mijlen met hem mee. Toen nam Alexander afscheid. Hij wilde niet dat ze verder met hem zouden meereizen. Daarop vielen ze ter aarde met grote droefheid maar Alexander beurde ze op en troostte hen met beminnelijke woorden: ‘O, Lodewijk, mijn allerliefste vriend, ik wil je dringend aanraden dat je de verhouding tussen jou en mijn vrouw altijd geheimhoudt, en dat je behoedzaam bent en voorzichtig in al je gangen en daden, want ik ben er zeker van dat in mijn plaats een ander zal komen die je benijden zal en jou dag en nacht in de gaten zal houden.’

‘O, Alexander, uit alle macht zal ik daarvoor mijn best doen, maar hoe moet ik me beschermen, ik die niet meer op je directe steun kan vertrouwen? Daarom wil ik graag dat je deze ring van mij aanneemt opdat je aan mij blijft denken.’

‘De ring wil ik graag, op jouw verzoek, aannemen, maar ook zonder die ring zal ik je nooit vergeten. Adieu, het ga je goed, ik vraag God voor je te zorgen.’

Ze vielen Alexander om de hals, kusten hem en namen afscheid van elkaar en hij trok naar zijn rijk, en zij keerden terug. Daarop kwam de zoon van de koning van Spanje, die Guido heette, en hij werd door de keizer ontvangen als opvolger van Alexander. De hofmaarschalk gaf hem de plaats van Alexander in het vertrek van Lodewijk. Hiermee had Lodewijk veel moeite, maar hij kon er niets aan doen. Zodra Guido doorkreeg dat Lodewijk hem tegen zijn wil als kameraad had gekregen, vatte hij haat en nijd voor hem op. Uit angst voor hem durfde Lodewijk lange tijd geen omgang te hebben met de jonkvrouw, maar uiteindelijk gaf hij zich toch gewonnen en ging hij uit liefde naar haar toe zoals hij vaak gedaan had. Guido vermoedde dit meteen en ging hun gangen zo lang na totdat hij de waarheid kende en wist dat Lodewijk door toedoen van Alexander omgang had met de jonge vrouw.

Op een dag gebeurde het dat de keizer in de grote zaal stond en Alexander prees vanwege zijn hoofsheid en wijsheid. Guido, die dit hoorde, zei daarop: ‘Heer keizer, met uw welnemen, Alexander is niet zoveel lof waardig als men wel denkt. Hij is namelijk gedurende lange tijd een verrader geweest in het huis van de keizer.’

‘Vertel me daar meer over!’

‘U hebt maar één dochter, die uw erfgename zal zijn. Lodewijk heeft haar, met hulp van Alexander, uitgenodigd en iedere nacht, wanneer hij maar zin heeft, komt hij bij haar.’

De keizer barstte in woede uit en op dat moment kwam Lodewijk de zaal binnen. De keizer riep hem meteen bij zich: ‘Wat hoor ik over u, o, slecht mens, als het waar blijkt te zijn zult u de meest smadelijke dood sterven die ik bedenken kan.’

Lodewijk zei: ‘Heer keizer, wat is er aan de hand?’

Guido zei daarop: ‘Ik beschuldig u in aanwezigheid van mijn heer dat u zijn enige dochter besprongen hebt, en dat u tot haar schande elke nacht uw schurkenstreek pleegt. Ik wil daarom een duel met u uitvechten.’

Lodewijk antwoordde: ‘Ik ben onschuldig aan wat u zegt en ik aanvaard de uitnodiging voor een tweegevecht. Ondertussen hoop ik dat u zult terugkomen op uw verraderlijke laster.’

De keizer stelde een dag vast voor het tweegevecht. Lodewijk ging nu naar de jonkvrouw en vertelde haar wat de keizer geboden had en hoe hij door Guido was beschuldigd. ‘Geef me goede raad, want anders zal ik sterven. Ik kon het tweegevecht niet weigeren of ik had me schuldig moeten verklaren. Guido is een sterke en dappere ridder en niemand is zijn gelijke, behalve dan Alexander. Ik ben zwak en zeker niet zo heldhaftig. Als ik tegen hem in het strijdperk kom zal ik zeker verliezen. Ik ben aan de dood overgeleverd en jij zult te schande worden gemaakt en je eer verliezen.’

Zij zei: ‘Volg mijn raad op; zelf ben je te zeer aangeslagen om iets te bedenken. Ga snel naar mijn vader en zeg dat je brieven hebt ontvangen dat jouw vader ziek is en op zijn sterfbed ligt, naar jouw aanwezigheid verlangt en zijn rijk aan je wil nalaten voor hij sterft. Vraag aan de keizer of hij uit liefde voor je vader toestemming verleent om hem te bezoeken, en of hij bovendien de dag van het tweegevecht wil verdagen. Als je toestemming hebt, reis dan in het geheim zo snel mogelijk naar koning Alexander. Neem hem, als je bent aangekomen, apart en vertel wat er aan de hand is. Vraag hem of hij je in de uiterste nood tot hulp wil zijn.’

Lodewijk was heel tevreden met deze raadgeving en hij handelde ernaar. Hij kreeg van de keizer toestemming te gaan en het tweegevecht werd verdaagd. Daarop reisde hij naar het Egyptische rijk en hij rustte dag noch nacht totdat hij koning Alexander had gevonden op een van zijn kastelen. Alexander kwam hem tegemoet en was heel blij met zijn komst. Hij ontving hem luisterrijk en was stomverbaasd over de reden van zijn bezoek. Lodewijk zei: ‘O, heer koning, mijn goede vriend, mijn leven en mijn dood liggen in jouw handen. Zoals je mij al eerder hebt gezegd zou ik te gronde gaan als ik een nieuwe ka-

meraad zou krijgen, tenzij ik me heel behoedzaam zou gedragen. Dat heb ik ook gedaan zolang ik kon, maar toen de zoon van de koning van Spanje na verloop van tijd iets te horen kreeg over ons, heeft hij me bespied totdat hij de waarheid kende en vervolgens heeft hij dat aan de keizer verteld. Ik moet daarom op een vastgestelde dag, vandaag over acht dagen, terugkeren en een tweegevecht leveren. Omdat hij, zoals je weet, een dappere en krachtige man is, terwijl ik zwak ben, heeft Florentine mij aangeraden mijn nood aan jou te laten weten. Zij weet maar al te goed dat jij mijn trouwe vriend bent die me in de nood niet laat vallen.'

'Is er iemand die weet dat jij naar mij toe bent gekomen op verzoek van Florentine?'

'Nee, niemand weet van mijn reis want ik heb aan de keizer toestemming gevraagd om mijn ernstig zieke vader te bezoeken.'

Koning Alexander vroeg hem nu: 'Hoe zou ik je, volgens de raad van Florentine, moeten helpen?'

'Dit heeft ze me aangeraden, o, allertrouwste van mijn vrienden: jij weet dat we veel op elkaar lijken, zodat niemand je zou herkennen met uitzondering van Florentine als jij snel zou komen om de tweekamp te vechten. Als de tweestrijd gevochten is, zou ik terug moeten keren en vertrek jij weer naar je rijk.'

'Wanneer is de dag van het tweegevecht?'

'Vandaag over acht dagen.'

Alexander antwoordde: 'Dus als ik vandaag nog hier zou blijven, kom ik niet op de afgesproken dag. Laten we kijken wat we gaan doen, want morgen komen hier alle heren uit mijn rijk om in vreugde en vrolijkheid met mij samen te zijn. Ik heb ze namelijk uitgenodigd omdat ik ga trouwen met mijn koningin. Als ik vertrek moet dat overgaan, en als ik niet vertrek dan kan ik het tweegevecht niet leveren en ben jij verloren. Wat is nu het best om te doen in de keuze tussen deze twee lastige zaken?'

Lodewijk, dit horend, viel ter aarde, begon te zuchten en te jammeren en zei: ‘Grote angst bekruipt me!’

Alexander stak Lodewijk een hart onder de riem en zei: ‘Wees gerust, ik zal je niet aan je lot overlaten, ook al zou ik mijn rijk verliezen en zelfs mijn vrouw. Hoor wat ik heb bedacht: omdat wij sterk op elkaar lijken en omdat ik nog niet zo bekend ben bij het volk, zullen het volk en de heren uit het land je vast en zeker voor mij aanzien. Je moet daarom hier blijven en met mijn bruid trouwen en de bruiloft vieren, alsof ik het zelf was. Maar als je met mijn bruid naar bed gaat, zorg dan dat je mij daar trouw bent. Ik zal zonder dralen op mijn paard springen en naar de plaats rijden waar de tweekamp gehouden wordt. Als God mij daar de zege verleent, zal ik ongemerkt terugkeren.’

Nadat Alexander dit had gezegd tegen Lodewijk, nam hij afscheid en vertrok. Hij kwam aan bij het hof van de keizer waar het gevecht met Guido geleverd moest worden. Lodewijk verbleef ondertussen aan het hof van Alexander. De volgende dag trad Lodewijk op alsof hij koning Alexander was en hij trouwde Alexanders bruid voor de Heilige Kerk en hield een indrukwekkend bruiloftsfeest. Hij onthaalde alle edelen eervol en toonde zich zeer vriendelijk jegens alle mensen. Toen het avond geworden was, ging hij naar bed en zijn bruid lag aan zijn zijde. Hij nam een ontbloot zwaard en legde dat tussen hem en zijn bruid, iets waarover zij zeer verbaasd was. Hij sprak echter geen woord. Zo lag hij elke nacht met haar tijdens de afwezigheid van Alexander.

Ondertussen kwam koning Alexander bij de keizer op de vastgestelde dag en hij zei: ‘O, heer keizer, ik heb mijn ernstig zieke vader moeten achterlaten, maar ik ben toch hier gekomen om mijn eer te verdedigen.’

De keizer zei: ‘U hebt heel goed gehandeld. Fortuna zal met de rechtvaardigheid strijden.’

Toen zijn dochter, Florentine, vernomen had dat Alexander was gearriveerd, liet ze vragen of hij bij haar wilde komen en ze

was heel gelukkig met zijn komst. Ze viel hem in de armen en ze kuste hem. ‘Gezegend is het uur waarop ik je weerzie. Vertel me waar je mijn lief Lodewijk hebt achtergelaten.’

Hij vertelde haar alles, over hoe hij hem als koning in zijn rijk had achtergelaten, en hij nam afscheid van haar. Hij betrad Lodewijks kamer en geen mens wist dat hij Lodewijk niet was, behalve Florentine. De volgende dag, voordat ze begonnen aan hun tweegevecht, zei Alexander tegen de keizer in aanwezigheid van Guido: ‘Heer keizer, deze Guido heeft mij met boosaardige lasterpraat zwartgemaakt. Ik verklaar en zweer bij God en al Zijn heiligen dat ik geen gemeenschap met uw dochter heb gehad en dat ik, o verdorven Guido, de laster vandaag op uw lijf zal wreken.’

Guido zei vervolgens: ‘Ik verklaar bij God en al zijn heiligen dat u haar beslapen hebt. Ik zal het vandaag bewijzen door u te verslaan.’

Even later zaten ze beiden te paard en ze raakten elkaar met krachtige slagen en vochten langdurig. Na verloop van tijd bleek Alexander onverschrokken en met een geweldige klap sloeg hij Guido's hoofd af. Hij stuurde het naar de jonkvrouw, die daarover zeer verheugd was. Zij bracht het naar haar vader en zei: ‘Kijk vader, het hoofd van degene die mij valselijk beschuldigd en belasterd heeft.’

Toen de keizer hoorde van de overwinning, liet hij Alexander, die hij voor Lodewijk hield, meteen bij zich komen. Hij zei: ‘O, beminde Lodewijk, u hebt vandaag uw eigen eer en die van mijn dochter ridderlijk verdedigd. Daarom zult u mij voortaan nog geliefder en waardevoller zijn. Wie u in het vervolg nog eens zal belasteren, kan tot in eeuwigheid rekenen op mijn minachtig.’

Alexander antwoordde en sprak: ‘God helpt wie in Hem vertrouwen en Hij zal onschuldig bloed altijd wreken. Maar nu, mijn lieve heer, wil ik u een verzoek doen. Omdat ik mijn vader ziek heb achtergelaten vraag ik u toestemming om naar hem te-

rug te keren. Zodra het beter met hem gaat zal ik terugkeren.’

‘Dat is goed, onder de voorwaarde dat u mij niet voorgoed verlaat, want ik kan u niet missen.’

Alexander nam afscheid van de keizer en reisde terug naar zijn rijk. Toen Lodewijk hem zag, werd hij uitzonderlijk blij en hij ontving hem in grote vriendschap: ‘O, allerliefste vriend, vertel me hoe je de klus geklaard hebt.’

Hij antwoordde: ‘Keer terug naar de keizer en dien hem zoals je tot nu toe gedaan hebt, want ik heb het hoofd van jouw vijand af geslagen.’

Lodewijk zei nu: ‘O, allertrouwste vriend, jij hebt mijn leven behouden, en niet alleen bij deze gelegenheid maar ook al vaak voordien. Ik kan het je niet vergoeden, maar God mag je belonen en ik beveel je aan in Zijn aandacht.’

Zo keerde hij terug naar de keizer.

Niemand wist dat Alexander weg was geweest, met uitzondering van Lodewijk. Toen het avond was geworden en hij met zijn koningin naar bed ging, sprak hij haar liefdevol toe en toonde haar zijn liefde terwijl hij haar omhelsde. Zij zei: ‘Je hebt me wel heel erg lang geen enkel teken van je liefde gegeven.’

‘Waarom zeg je dat?’

‘Iedere avond nadat ik naar bed was gegaan, heb je een ontbloot zwaard tussen ons in gelegd, en je hebt me niet aangeraakt of gestreeld tot op dit moment.’

De koning realiseerde zich nu pas de trouw van zijn vriend, en zei tot haar: ‘O, mijn allerliefste koningin, dat heb ik niet zomaar gedaan. Het was bedoeld als beproeving voor een eeuwigdurende liefde.’

Maar zij dacht: die eeuwige liefde zul jij nooit meer beleven. En ze zon op wraak omdat hij haar genegeerd had. Er was een ridder die ze al eerder bemind had, voor wie haar liefde nu toenam, en samen bedachten ze op welke manier ze de koning zouden kunnen doden. Ze bereidden een gif en gaven het hem, maar omdat hij een sterk gestel had, doodde het gif hem

niet, maar veroorzaakte het ernstige melaatsheid. Toen zijn heren zagen dat hij melaats was, verstootten ze hem, en de koningin eveneens, en ze verklaarden dat hij niet langer koning kon blijven omdat hij melaats was en zodoende geen kinderen zou kunnen verwekken. Hij werd uit zijn rijk verdreven. In deze tijd overleed de keizer van Rome en Lodewijk trouwde met diens dochter. Daarna stierfook Lodewijks vader, zodat Lodewijk keizer werd én koning van Frankrijk. Toen koning Alexander dit hoorde, dacht hij bij zichzelf: nu is mijn vriend begiftigd met het keizerrijk en met het koninkrijk Frankrijk. Waarheen kan ik beter gaan dan naar hem voor wie ik mijn leven dikwijls heb gewaagd.

Op een nacht stond hij op, hij nam zijn stok en zijn houten ratel en reisde naar de keizer. Daar aangekomen ging hij voor de poort van het paleis zitten, waar ook de andere melaatsen zaten om aalmoezen te ontvangen. Op het geschikte moment, wanneer de keizer langskwam, klepten ze allemaal met hun houten ratel. Koning Alexander deed hetzelfde, maar hij kreeg geen aalmoes. Hij wachtte nu tot de keizer aan tafel ging, begaf zich naar de poort en klopte aan. De poortwachter vroeg hem wie daar was en Alexander antwoordde: ‘Ik hier ben een arm verworpen mens, maar om Gods wil vraag ik: wijs mij niet af vanwege de wanstaltigheid van mijn gezicht maar wil, omwille van een eeuwige beloning, een boodschap overbrengen aan de keizer.’

Hij sprak: ‘Zeg maar wat er is.’

Alexander antwoordde: ‘Vertel hem dat er een leproos is, afgrijselijk om aan te zien, die hem uit Gods naam en omwille van koning Alexander vraagt of hij vandaag bij hem op de grond wat mag eten.’

De poortwachter zei: ‘Ik ben verbijsterd dat u dat van mijn heer durft te verlangen, want de hele zaal is gevuld met vorsten, heren en mannen van adel. Als ze u zouden zien, zouden allen ervan walgen nog verder te eten. Maar omdat u mij zo nadruk-

kelijk uit naam van God hebt aangespoord en gevraagd, zal ik uw boodschap overbrengen, wat daarvan ook moge komen.’

Aldus ging hij naar de keizer en bracht hem de boodschap over. Omdat de keizer de naam van Alexander, de koning van Egypte, hoorde, zei hij tegen de poortwachter: ‘Breng hem meteen binnen, hoe lelijk hij ook is, en maak plaats voor hem zodat hij hier kan eten.’ De poortwachter bracht hem meteen binnen, maakte een plek voor hem, en gaf hem te eten. En terwijl hij daar lekker zat te eten, zei hij tegen een van de dienaren: ‘Wil, mijn lieve vriend, een boodschap aan de keizer overbrengen. Vraag hem omwille van God en van zijn vriend Alexander, mij drinken te sturen in zijn nap.’

De dienaar zei: ‘Ik zal doen wat u vraagt, maar ik denk dat wat u vraagt niet zal gebeuren, want als u eenmaal uit de nap van mijn heer hebt gedronken, dan zou hij daar nooit meer uit willen drinken.’

Toch bracht hij de boodschap over, en na het horen van de naam van koning Alexander, gaf de keizer opdracht zijn beker te vullen met de beste wijn en deze naar de zieke te brengen. Toen hij de wijn ontvangen had, goot Alexander deze in zijn fles en nam de ring die Lodewijk hem gegeven had en legde hem in de beker en stuurde deze terug naar de keizer. De keizer herkende de ring en zag meteen dat hij deze als blijk van vriendschap aan Alexander had gegeven bij zijn afscheid. Hij meende dat Alexander dood was en dacht daarom dat de melaatse op een vreemde manier aan de ring was gekomen. Hij beval de zieke niet weg te gaan. Hij wilde eerst met hem praten omdat hij hem niet kende. Dat het om Alexander ging had hij niet in de gaten. Toen de maaltijd voorbij was, ging de keizer naar de melaatse en vroeg hem hoe hij aan de ring was gekomen. Alexander stelde op zijn beurt een vraag: ‘Herkent u, heer keizer, deze ring wel?’

‘Jazeker.’

‘Weet u dan ook aan wie u hem gegeven hebt?’

‘Dat weet ik heel goed.’

‘Hoe komt het dan dat u mij niet herkent, want ik ben Alexander, degene aan wie u deze ring hebt geschonken.’

Toen de keizer dat hoorde, viel hij ter aarde uit intense droefheid en van verdriet scheurde hij zijn keizerlijke gewaad. Hij begon klaaglijk te schreeuwen en zei: ‘O, Alexander, jij die de helft van mijn ziel bent, hoe is jouw edele lichaam dat zo fijn was, zo jammerlijk met melaatsheid overdekt geraakt?’

Alexander antwoordde hem: ‘Dit is mij overkomen omdat je mij zo trouw bent geweest in het bed van mijn bruid, waar je een zwaard tussen jou en haar hebt gelegd. Zij is hierover zo woedend geworden dat zij en haar minnaar, een ridder, mij vergiftigd hebben. Ik was halfdood en raakte danig verminkt, zoals je zelf kunt zien. Ze hebben me bovendien uit mijn rijk verdreven.’

De keizer sprong op en viel hem om de hals en zei: ‘O, tieve Alexander, mijn broeder, ik heb groot verdriet over jouw leed. Ach, zou ik toch voor je kunnen sterven. Mijn allerliefste vriend, heb even geduld. Ik zal met mijn meester in de geneeskunst bespreken hoe we je kunnen helpen. Als het mogelijk is je gezond te maken, dan zal ik niets, noch mijn rijk, noch mijn macht, noch mijn tijdelijke bezittingen, sparen.’

Alexander kreeg een prachtige kamer, waar hij alles ontving waaraan hij behoefte had. De keizer zond boodschappers uit naar alle landen om te zoeken naar wijze en ervaren meesters in de geneeskunst. Hierdoor waren binnen een maand dertig van de allerbekwaamste en scherpzinnigste meesters samengekomen. Toen de keizer deze meesters zag, zei hij: ‘Beminde heren en meesters, ik heb een vriend die op ellendige wijze met melaatsheid is besmet. Ik wil graag dat hij geholpen wordt en zal er niets voor sparen. Ik heb alle zilver, goud en goederen van harte over voor zijn gezondheid want ik heb niemand liever dan hem.’

De meester van de keizer antwoordde: ‘Wees ervan over-

tuigd, heer keizer, dat alles waartoe deze doctoren in de geneeskunst in staat zijn, ook door ons gedaan kan worden.'

Daarop werd de zieke aan hen voorgesteld en zodra ze hem zagen en de oorzaak van zijn ziekte goed hadden onderzocht, kwamen ze tot het oordeel dat hij noch door uitzonderlijke vaardigheden noch door scherp verstand genezen zou kunnen worden. Toen de keizer dat hoorde werd hij neerslachtig en wendde hij zich tot God om hulp. Hij liet vrome geestelijken en godvruchtige armen bij zich komen en beval om door vasten en gebed tot Onze Lieve Heer de Almachtige God steun en vertroosting te verkrijgen voor zijn vriend. Hetzelfde deed de keizerin, die zich nederig verootmoedigde in gebeden en werken ten dienste van God. Op een zeker moment, toen Alexander in gebed verzonken was, kwam een stem tot hem, die zei: 'Wanneer de keizer met zijn eigen handen de twee kinderen zou doden die hij bij de keizerin gekregen heeft, en uw lichaam zou baden in het warme bloed van de kinderen, dan zou uw vlees zo gezond en volmaakt zijn als het vlees van het jongste kind.'

Nadat koning Alexander dit gehoord had, leek het hem niet gepast dit visioen te openbaren omdat het tegennatuurlijk was als een man zijn eigen kinderen zou doden om de gezondheid van een ander te verkrijgen. De keizer bad dag en nacht tot God in de hemel om de gezondheid van Alexander. Uiteindelijk kwam de stem ook tot de keizer en zei: 'Hoe lang zul je nog tot mij roepen, terwijl aan Alexander geopenbaard is hoe hij gezond kan worden?'

Toen de keizer dat had gehoord, ging hij naar Alexander en zei: 'O, allerliefste vriend, gezegend is de almachtige God die niemands gebreken veronachtzaamt wanneer hij hoop op hem stelt en die, zo heb ik gehoord, aan jou geopenbaard heeft hoe jij gezond kunt worden. Daarom vraag ik je het mij te laten weten, zodat ik weer vreugde zal kennen. En mocht je mijn hulp nodig hebben, dan zal ik doen wat ik kan en mezelf daarbij niet sparen: alles wat ik heb wil ik prijsgeven voor jou.'

Alexander antwoordde: ‘O, keizer, hoe ik gezond kan worden durf ik niet te openbaren, want dit gaat het vermogen van de natuur te boven. Ik durf het echt niet te vertellen, al heb ik in jou groot vertrouwen.’

‘Alexander, je kunt geheel en al op mij vertrouwen, want alles wat in mijn vermogen ligt zal ik doen om jouw gezondheid te verkrijgen. Twijfel daar niet aan en houd niets voor mij verborgen.’

‘Ik heb van God gehoord dat ik gezond zou worden als jij je kinderen zou doden en mij in hun warme bloed zou baden. Daarom heb ik dit verzwegen, want ik meen dat het tegen de natuur is als een vader zijn eigen kinderen zou doden om de gezondheid van een vreemde te verkrijgen.’ De keizer zei daarop: ‘Ga me niet vertellen dat je een vreemde bent, want je bent me even lief als ik mezelf ben. Daarom, al had ik tien kinderen, ik zou geen ervan sparen voor jouw gezondheid.’

Kort daarna vernam de keizer dat de keizerin met haar kamerlingen op reis zou gaan. Hij zou dan zijn taak kunnen uitvoeren. Toen kort daarna de koningin van huis was, ging hij de kamer binnen waar de twee jonge kinderen lagen te slapen. Hij nam zijn dolk en sneed de keel van zijn kinderen door en ving hun bloed op in een vat. Hij baadde Alexander daar in en meteen veranderde diens huid en leek het die van een klein kind. De keizer herkende het uiterlijk terstond alsof hij het zelf was; hij kuste hem vriendschappelijk. ‘O, goede Alexander, nu zie ik je in de gedaante waarin ik je vroeger placht te zien en die me zoveel plezier deed. De almachtige God zij gezegend dat hij me deze kinderen heeft geschonken waarmee ik je gezond heb kunnen maken.’

Niemand wist nog van de dood van de kinderen, behalve de keizer en Alexander. Toen de keizer zag dat Alexander helemaal gezond was geworden, zei hij: ‘Ik zal je een passende hofhouding geven en je zult vertrekken naar een plaats tien mijl hiervandaan. Als je daar de volgende dag bent aangekomen moet

je mij een bode sturen die publiek moet verkondigen dat jij in aantocht bent. Ik zal je dan plechtig en eervol tegemoetkomen. Je blijft dan bij ons totdat we jouw heerschappij hebben hersteld.’

Alexander vond dit een uitstekend plan en ze voerden het zo uit. De volgende dag kwam er een bode bij de keizer die hem de komst van Alexander berichtte en toen de keizerin dit hoorde was ze verrukt en zei tot de keizer: ‘O, heer keizer, moeten we niet een groot en vreugdevol feest houden als koning Alexander komt? We hebben hem immers lange tijd niet gezien. Als het jou behaagt, trek hem dan tegemoet met alle vorsten en heren en ik zal je volgen met mijn jonkvrouwen en kamerdienaren.’

Nog steeds wist ze niet van de dood van haar kinderen.

De keizer en keizerin trokken Alexander nu tegemoet met een groot gevolg en veel eerbetoon. Ze onthaalden Alexander vreugdevol en ze brachten hem met veel eer naar het paleis. Toen de tijd gekomen was om aan het banket aan te zitten, kreeg Alexander een plaats tussen de keizer en de keizerin. De keizerin bewees hem grote vriendschap en de keizer, die dit zag, was daarover heel blij en zei tegen de keizerin: ‘O Florentine, boven alles verheugt het me dat ik zie dat jij je zo liefdevol toont jegens koning Alexander.’

‘Waarom zou ik dat niet doen? Zijn komst is toch voor ons beiden een grote vreugde, en wel in de eerste plaats voor u, heer keizer, want u bent door hem keizer geworden en hij heeft dikwijls zijn leven voor u gewaagd en u voor de dood behoed.’

‘Ik bid je, lieve Florentine, luister naar mijn woorden. Je zag die melaatse man gisteren voor ons zitten, en vroeg me toen hem iets te drinken te schenken, uit liefde voor koning Alexander.’

‘Ja, dat klopt, ik heb goed gekeken en zag nooit een lelijker en mismaakter mens.’

‘Nu vraag ik je: stel dat hij Alexander was en op geen enke-

le manier genezen zou kunnen worden dan met het bloed van je kinderen die je beiden op dezelfde dag gebaard hebt, zou je dan toestaan dat hun bloed vergoten zou worden zodat hij daar in zou kunnen baden om geheel en al gezond te worden, zo gezond als Alexander nu is?’

‘Ach heer, waarom vraagt u me dit? Ik verzeker u dat ik dit zou toestaan. Ook al had ik tien kinderen, ik zou ze met mijn eigen handen doden en het bad gereed maken zodat ik hem daarin zou kunnen wassen, liever dan hem in zo'n grote ellende te laten. God zou mij namelijk wel andere kinderen schenken, maar een dergelijke vriend terugkrijgen is bijna onmogelijk.’

De keizer voelde zich wat getroost en zei: ‘O, vrouwe, omdat u eerder de dood van uw kinderen zou verkiezen dan dat Alexander melaats zou blijven, wil daarom de waarheid onder ogen zien. De melaatse man die u zag was Alexander, die hier nu aanwezig is. Hij is gezond geworden door het bloed van onze kinderen, die nu beiden dood zijn.’

De keizerin was diepbedroefd, zoals heel natuurlijk is, ook al had ze van tevoren gezegd dat ze liever zou zien dat haar kinderen dood waren dan dat Alexander in zo'n treurige toestand zou blijven. De voedsters van de kinderen hoorden het en begonnen meteen luid te schreeuwen en huilen en heel het hof verkeerde in grote droefenis over de dode kinderen. De voedsters liepen snel naar het vertrek waar de kinderen waren, en toen ze daar kwamen zagen ze de kinderen samen spelen en ze zongen ‘Ave Maria gratia plena’. Ze gingen meteen terug naar de keizer en zeiden hem dat de kinderen in leven waren. Bovendien hadden ze om hun keel een gouden cirkel op de plaats waar de wonden hadden gezeten. Hierover heerste grote vreugde aan het hof en al het volk prees de gezegende God voor dit grote mirakel. Daarna verzamelde de keizer een groot gevolg en hij trok mee met koning Alexander om hem terug te brengen naar Egypte. Daar liet hij de koningin en de ridder die met haar in

overspel samenleefde verbranden tot as. Nu gaf hij zijn enige zuster aan Alexander tot echtgenote. Toen koning Alexander in zijn hele rijk de vrede hersteld had, keerde de keizer terug naar zijn rijk. Koning Alexander was wijs en krachtdadig in alles wat hij deed en hij overwon al zijn vijanden.

Nu Alexander zijn grote macht en heerlijkheid gevestigd had, dacht hij aan zijn vader en moeder die hem in de zee hadden geworpen. Omdat ze in een land ver daarvandaan woonden, stuurde hij een bode naar hen toe en liet hun weten dat de koning van Egypte op een vastgestelde dag naar hen toe wilde komen om genoeglijk met hen samen te zijn. Ze ontvingen de bode op vriendelijke wijze en gaven hem geschenken. Ze boden de koning hun trouwe dienst aan, maar meenden dat ze te onbetekenend waren en dat de koning hun dus nooit de eer zou bewijzen om met hen te gaan eten en drinken. Nadat de bode was teruggekeerd, vertelde hij aan de koning hoe vriendelijk ze zich onderwierpen aan diens wensen, iets waarover de koning heel blij was.

Op de vastgestelde dag kwam de koning met een aanzienlijk gevolg naar het huis van zijn vader, maar vader en moeder wisten niet dat ze de ouders van de koning waren. Toen de koning bij zijn vaders kasteel aankwam, reed de ridder hem tegemoet. Hij kwam aan bij de koning, steeg van zijn paard af en groette de koning met een buiging tot op de aarde. De koning tilde hem op van de grond en droeg hem op weer op zijn paard te gaan zitten. Zo reden ze samen, zij aan zij, tot aan het kasteel. Daar aangekomen kwam zijn moeder hen tegemoet en ze kuste hem heel hartelijk en zei: ‘O, heer koning, u doet ons met de aanwezigheid van uw edele persoon zo grote eer dat wij deze nooit waardig kunnen zijn.’

Nadat alle zaken voorbereid waren en men aan tafel zou gaan, kwam de vader met een bekken en een kan met water en de moeder met een handdoek, zeggend: ‘Alles is nu gereed, heer koning, wil uw handen nu wassen met water.’ Ze wilden het wa-

ter over zijn handen gieten. De koning lachte nu in zichzelf en zei binnensmonds: nu is de zang van de nachtegaal volbracht. Indien mijn vader en moeder me deze dienst willen bewijzen, aanvaard ik dit. De koning wilde het water van hen niet ontvangen en zei: 'Uw ouderdom is zo eerbiedwaardig dat ik dit niet kan toelaten.'

Hij riep een van zijn dienaars, die hem daarop bijstond. De ridder zei nu: 'O, heer koning, sta toch toe dat wij dit doen omwille van ons eergevoel, want we zijn u niet waardig.'

De koning antwoordde: 'Maar heb ik u dan niet gezegd dat ik u hiervan vrijstel uit eerbied voor uw ouderdom?'

De koning ging aan tafel zitten en liet zijn moeder aan zijn rechterkant plaatsnemen en zijn vader aan zijn linkerkant. Ze keken hem verschillende malen goed aan in zijn gezicht. Na afloop van de maaltijd, ging de koning zijn eigen vertrek in en riep de ridder en zijn vrouw bij zich. Hij gebod de anderen te vertrekken en toen ze alleen waren zei de koning: 'Mijn allerbemindsten, vertel me, hebt u kinderen?'

Zij antwoordden: 'Nee, heer koning, we hebben zoon noch dochter.'

'Maar vertel me of u ooit een kind hebt gehad.'

'Wij hebben een zoon gehad, maar hij is dood.'

De koning vroeg: 'Hoe is hij gestorven?'

'Een natuurlijke dood.'

En de koning zei: 'Als ik zou kunnen aantonen dat hij anders gestorven is, dan zou u gevangen worden.'

'O, heer koning,' zei de ridder, 'waarom vraagt u dit over onze zoon?'

'Dat doe ik niet zonder reden, en daarom wil ik weten welke dood hij gestorven is. En als u me dit niet wilt laten weten, dan zal ik u laten doden.'

Nu vielen ze ter aarde en smeekten hem om genade voor hun leven. De koning tilde ze op en zei: 'Ik ben niet naar uw huis gekomen en heb daar niet uw brood gegeten omdat ik een ver-

rader ben. Vertel me de waarheid, want het is mij ter ore gekomen dat u hem hebt gedood. Als dat voor het gerecht gebracht wordt, zult u een ellendige dood moeten sterven.'

'Heer koning, heb genade met mijn leven, ik zal u de zuivere waarheid vertellen.'

'Wees niet bang, u zal niets kwaads overkomen.'

Toen vertelde de ridder: 'Wij hebben een zoon gehad die heel wijs en verstandig was en zeer geleerd. Op een keer, toen hij ons aan tafel bediende, kwam er een nachtegaal aan die prachtig zong. Onze zoon begon uit te leggen wat haar zang betekende en zei: "Deze vogel zingt dat ik nog eens zo groot zal worden dat het u eervol zal lijken als men u toestaat water over mijn handen te gieten opdat ik mijn handen kan wassen, en mijn moeder zou de handdoek dragen om mijn handen te drogen." Toen ik dat hoorde, ontstak ik in toorn en gooide hem in de zee om hem te verdrinken.'

'Welk kwaad had u kunnen overkomen, wanneer hij machtig zou zijn geworden? Het lijkt me dat dit ook tot uw eer en voordeel zou zijn geweest.'

'Het gebeurde in een vlaag van verstandsverbijstering en in grote woede.'

'Het was heel dwaas van u dat u tegen de wil van God wilde handelen, maar wees ervan overtuigd dat ik uw zoon ben die u in de zee hebt geworpen. God de Heer heeft mij door zijn genade gered en tot deze staat gebracht.'

Toen zijn vader en moeder dat hoorden, werden ze zichtbaar heel blij en ze vielen hem te voet. Hij hielp ze weer overeind en zei: 'Wees niet bang, maar wees blij en opgewekt, want er is geen enkele reden om verdriet te hebben. Mijn verheffing strekt u tot eer en is u tot een eeuwig voordeel.'

Hij kuste zijn vader en moeder met grote genegenheid en zijn moeder begon te huilen van vreugde. De koning zei tot haar: 'Huil niet maar wees welgemoed. In mijn rijk sta je altijd boven mij, zolang ik leef.'

Hij nam hen mee naar zijn rijk en voerde ze binnen in zijn paleis. Ze bleven daar bij hem en zolang ze leefden kenden ze grote eer en glorie en verkeerden ze in grote vreugde.

De zoon van de keizer zei: ‘Heer vader, hebt u goed begrepen wat ik gezegd heb?’

‘Dat heb ik heel goed begrepen.’

‘Mijn beminde eerwaardige vader, dat de almachtige God mij wijsheid en verstand heeft gegeven boven vele mensen, dat doet geen afbreuk aan uw eer of macht, maar het vergroot juist uw eer en is u tot profijt, precies zoals de macht van de koning die door zijn ouders in zee was geworpen niet leidde tot schande en smaad voor zijn ouders, maar tot groter eer en profijt. Immers: zolang als ze leefden werden ze door hun zoon onderhouden in zijn rijk.’

‘Ik wil aan mijn lieve zoon het hele keizerrijk overdragen om te regeren, want het exempel heeft mij geleerd dat het voor mij goed is te rusten van mijn arbeid omdat ik oud ben en meer rust nodig heb.’

‘Nee, vader, zo moet het zijn: zolang u leeft zult u de macht hebben om het rijk te besturen en te handelen zoals een keizer betaamt, maar wees er zeker van dat ik u wil helpen in uw werk en dat ik altijd bereid ben u te dienen. Laat me nu overgaan tot de veroordeling van de keizerin.’

De keizer gebod nu de rechters om zitting te nemen en de keizerin met haar jonkvrouwen werden aan de vierschaar voorgeleid. De wellustige minnaar moest in vrouwengewaad voor alle mensen plaatsnemen. Toen dit gebeurd was, eiste de zoon van de keizer een oordeel over al deze mensen en zei: ‘O, heer vader, u bent keizer over de hele wereld, en uw macht vereist recht te spreken over alle volkeren die dat van u verlangen. Ik vraag daarom van u een oordeel over de misdaad waarvan de keizerin mij beschuldigd heeft en die me zevenmaal naar de

galg heeft gebracht. En omdat ze u ontrouw is geweest, zoals u gezien hebt, vraag ik ook daarover een vonnis en ik eis van u dat uw raadsliden en leenmannen daarover een gerechtelijke uitspraak doen.'

Toen de keizerin dit hoorde, stortte ze ter aarde aan de voeten van de keizer en rechters en smeekte om genade. Dat baatte haar echter niet, want de zoon van de keizer bleef sterk aandringen op een rechtvaardig oordeel. De rechters deden een uitspraak en zeiden: 'Haar eigen optreden zal haar verdoemen, en de onbetwistbare getuigenis van de schurk die bij haar is aangetroffen, levert voldoende bewijs. Daarom veroordelen we de keizerin. Ze wordt vastgebonden aan de staart van een paard en ze wordt door alle straten en stegen gesleept tot de plaats waar ze in het vuur verbrand zal worden. Verder oordelen wij dat de schurk uit elkaar gescheurd moet worden, lichaamsdeel voor lichaamsdeel.'

Deze vonnissen werden door alle aanwezigen geprezen.

Korte tijd daarna overleed de keizer en Dioclesianus, zijn zoon, regeerde het rijk met grote wijsheid en onderhield zijn meesters in grote waardigheid en met alle eer. Hij regeerde het rijk met hun raadgevingen, zodat hij zijn voorvaderen overtrof in rechtvaardigheid en oordeelkundigheid en bovendien in rijkdom. Zijn meesters beminden hem zeer, en ze waagden regelmatig hun leven voor hem, waardoor ze samen hun leven met hulp van God tot een goed einde brachten. Amen.

Hier eindigt de historie van de zeven wijze mannen van Rome.

Jezus en Maria laten ons allemaal bij zich komen. Amen.

Een Nederlandse Duizend-en-een nacht?

Een Nederlandse *Duizend-en-een-nacht*, zo zou je *De geschiedenis van de zeven wijze mannen van Rome* op het eerste gezicht kunnen typeren. Dat heeft te maken met de bijzondere vertelvorm. De tekst is een cyclische raamvertelling, wat wil zeggen dat meerdere korte verhalen worden omkaderd door één hoofdvertelling. Het bekendste voorbeeld van zo'n raamvertelling is *Verhalen van duizend-en-een nacht*, waarin Sjeherazade haar eigen executie telkens een dag weet uit te stellen door de koning 's nachts een reeks verhalen te vertellen die onderling zo verweven zijn dat er bij het aanbreken van de dag altijd nog wel een verhaallijn is die nog moet worden afgemaakt. Zo wordt deze koning door zijn eigen nieuwsgierigheid gedwongen af te wijken van zijn gewoonte om zijn bruid aan het einde van de nacht om te laten brengen.

De raamvertelling is een vertelvorm die in de oosterse literatuur is ontstaan en die pas in de middeleeuwen in West-Europa werd geïntroduceerd. Bij nadere bestudering blijkt dan ook dat er maar weinig Nederlands, en zelfs weinig Romeins is aan de *De geschiedenis van de zeven wijze mannen van Rome*. Het gaat om de vertaling van een middeleeuwse Latijnse tekst, die op zijn beurt via veel omwegen zijn oorsprong heeft in de oosterse literatuur-zoals de vorm dus eigenlijk al verraadt.

Een kenmerk dat *Zeven wijzen* gemeen heeft met andere oosterse raamvertellingen is dat het 'raamverhaal' meer is dan alleen de aanleiding tot het vertellen; het blijft steeds de handeling voortstuwen. Net als in *Duizend-en-een-nacht* is het vertellen van verhalen ook in de *Zeven wijzen* een kwestie van leven en dood. Maar terwijl Sjeherazade vooral handig gebruikmaakt van de nieuwsgierigheid van de koning, speelt in *Zeven wijzen* de boodschap die aan de verhalen wordt verbonden ook nog eens een belangrijke rol in het kader van de terechtstelling

van de prins. Dit gebruik van exemplarische verhalen doet weer denken aan de functie die de fabels hebben in de Indische *Pantsjatantra*, een oorspronkelijk oosterse raamvertellirig die al gedurende de middeleeuwen in de Europese literatuur wordt geïntroduceerd.

Pantsjatantra (De vijf principes) is een verzameling van voornamelijk dierfabels, die via een Arabische omwerking (getiteld *Kalila-wa-Dimna*) terechtkomt in Spanje. De oudste tekst van Europese makelij waarin deze vertelvorm wordt gebruikt is *Disciplina clericalis (Lessen voor de geestelijkheid)*, een verzameling (merendeels oosterse) volksverhalen, fabels en gezegden die in de elfde eeuw in Spanje ontstond. De verhaalstof wordt ingekaderd door een raamvertelling over een stervende vader die zijn levenswijsheid aan zijn zoon overdraagt. Omdat deze tekst, getrouw aan de titel, ook daadwerkelijk diende als lesmateriaal voor jonge geestelijken, gingen sommige van die verhalen een eigen leven leiden in de vorm van exempelen, korte vertellingen die door priesters in hun preken werden gebruikt om abstracte begrippen en deugden met een concreet voorbeeld te verduidelijken. Nadat de verhalen aldus waren losgeweekt uit hun oorspronkelijke context werden sommige ook afzonderlijk populair.

Toen de exempelen steeds meer losraakten van hun didactisch-moraliserende context, en ze dus hun voorbeeldfunctie verloren, ontstond een nieuw genre: de *novelle*. Deze ontwikkeling leidde in de veertiende eeuw tot twee oorspronkelijke Europese raamvertellingen die behoren tot de meesterwerken van de late middeleeuwen: *Il decamerone* van Giovanni Boccaccio en Geoffrey Chaucers *The Canterbury Tales*.

Zeven wijzen uit het oosten

Over de oorsprong van de verhalencyclus rond de kroonprins met zijn leermeesters, zijn vader en zijn stiefmoeder is al veel gespeculeerd. De vroegste aanwijzingen voor het bestaan van de raamvertelling dateren al uit de negende eeuw, toen er in het Midden-Oosten verschillende verwante teksten circuleerden, die als groep worden aangeduid met de titel *Boek van Sindbad*. Sindbad is in deze traditie de naam van de belangrijkste leermeester van de prins.

Naar analogie van de migratiegeschiedenis van *Pantsjatantra*, die vanuit India via een Arabische omwerking in de Europese literatuur bekend werd, is door verschillende onderzoekers geopperd dat ook de oorsprong van de raamvertelling van het *Boek van Sindbad* in de Indische literatuur moet worden gezocht. Voor die hypothese is het onomstotelijke bewijs echter nooit geleverd. Andere onderzoekers zien juist aanwijzingen voor de veronderstelling dat een Arabische of Perzische brontekst ten grondslag ligt aan deze *Sindbad*-traditie.

De oudste bewaard gebleven versie van het *Boek van Sindbad* is een Griekse tekst uit de elfde eeuw. De auteur van deze *Syntipas* beweert dat hij zich heeft gebaseerd op een Syrische tekst, die op zijn beurt weer zou zijn vertaald vanuit het Arabisch. Die Arabische voorbeeldtekst zou in de negende eeuw zijn ontstaan. Volgens een Perzische tekst uit de twaalfde eeuw zou een versie in het Pehlevi (een Perzische literaire taal) het voorbeeld zijn geweest voor de Arabische tekst, maar ook deze tekst is niet bewaard.

De Arabische voorbeeldtekst is behalve voor de *Syntipas* vermoedelijk ook de indirecte bron geweest voor een Hebreeuwse bewerking getiteld *Mishle Sendebār* (*Vertellingen van Sendebār*), die is bewaard in een dertiende-eeuws handschrift, voor een dertiende-eeuwse Spaanse bewerking getiteld *Libro de los engannos et los asayamientos de las mugeres* (*Boek van de bedriege-*

rijen en verleidingen van vrouwen) en voor twee jongere Arabische bewerkingen.

De westerse traditie

Hoe het oosterse *Boek van Sindbad* tot de westerse *Zeven wijzen*-traditie heeft geleid, ook die vraag is nog altijd onderwerp van discussie. De westerse bewerkingen wijken op een aantal belangrijke punten af van de oosterse. In de verschillende oosterse bewerkingen komen in totaal bijna vijftig afzonderlijke verhalen voor, in wisselende combinaties en aantallen. In verreweg de meeste versies vertellen de wijzen elk twee verhalen, terwijl het aantal verhalen van de prins varieert van nul tot vijf. De jongste Perzische versie bevat alleen zes verhalen van de wijzen. De prins en zijn stiefmoeder verdedigen zich in die tekst niet door middel van exempelen.

De meeste westerse bewerkingen bevatten vijftien verhalen binnen een symmetrische structuur: zeven voor de keizerin, zeven voor de wijzen en één voor de prins. Niet meer dan vier van die exempelen worden teruggevonden in de teksten die we uit de oosterse traditie kennen. Ze zijn in de hier vertaalde Nederlandse tekst opgenomen als de verhalen van Bancillas en Craton, en als het tweede en het zesde verhaal van de keizerin. Twee van die verhalen, namelijk het tweede verhaal van de keizerin over het everzwijn en het verhaal van Craton over de sprekende ekster, delen enkele kenmerken met de Hebreeuwse tekst, die in geen enkele andere overgeleverde oosterse redactie voorkomen.

Ook in de inhoud van de raamvertelling verschilt de *Zeven wijzen* van het *Boek van Sindbad*. In bijna alle oosterse teksten wordt de prins namelijk niet verdedigd door zijn leermeesters, maar door de vizieren (raadgevers) van de vorst. De enige tekst die hiervan afwijkt is opnieuw de Hebreeuwse, waarin de leer-

meesters van de prins tegelijk als zijn advocaat optreden, net als in de westerse traditie dus. En zo komt ook de passage uit de *Zeven wijzen* waarin de wijzen tegen elkaar opbieden in de concurrentiestrijd om de rol van leermeester alleen in de Hebreeuwse tekst voor. Aan de *Mishle Sendebār* wordt door de meeste onderzoekers dan ook een belangrijke rol toegekend in de overdracht van de verhaalstof naar het Westen.

Net als de veronderstelling van een Indische oertekst staan ook de verschillende hypothesen over de wijze waarop de overdracht van het *Boek van Sindbad* naar West-Europa heeft plaatsgevonden onder invloed van onze kennis over de *Pantsjatantra/Kalila-wa-Dimna*, waarvan de ontstaans- en verspreidingsgeschiedenis wél goed is gedocumenteerd. Deze tekst bereikte Europa langs twee routes. Een Hebreeuwse versie werd in de dertiende eeuw door Johannes van Capua bewerkt in het Latijn, en een Arabische versie kwam in Spanje terecht om als basis te dienen voor een Spaanse bewerking. Zo'n tekst die de brug vormt tussen de oosterse en westerse traditie is in het geval van de *Zeven wijzen* niet bewaard, maar toch veronderstellen sommige onderzoekers dat die ooit heeft bestaan en later verloren is gegaan. Dat zou moeten verklaren waarom de overgeleverde oosterse en Europese teksten zo van elkaar verschillen.

Anderen verklaren die verschillen weer door aan te nemen dat een deel van de overdracht mondeling heeft plaatsgevonden. De oudste Europese versie zou dan de schriftelijke neerslag zijn van een groep verhalen die door kooplieden, kruisvaarders of pelgrims vanuit het Midden-Oosten was geïmporteerd.

De oudste bewaarde tekst uit de westerse *Zeven wijzen*-traditie is vastgelegd in een handschrift uit het laatste kwart van de twaalfde eeuw. Het gaat om een Latijnse prozatekst met de titel *Dolopathos sive De rege et septem sapientibus (Dolopathos of Van de koning en de zeven wijzen)*, geschreven door Johannes de

Alta Silva, een monnik uit de Franse kloosterorde van de cisterciënzers. Deze tekst is echter geen voorloper van de Nederlandse *Zeven wijzen*.

Met uitzondering van deze *Dolopathos* en de Spaanse tekst die eerder is genoemd als onderdeel van de oosterse traditie gaan alle Europese versies uiteindelijk terug op een Franse tekst waarvan het ontstaan wordt gedateerd in de tweede helft van de twaalfde eeuw. Die ‘oertekst’ is niet bewaard, maar de oudste handschriften met een tekst die hiervan afhankelijk is, dateren uit de dertiende eeuw. Vanwege onderlinge verschillen worden deze handschriften weer onderverdeeld in afzonderlijke versies. Het meest van belang voor de verspreiding door Europa is een prozaversie uit het begin van de dertiende eeuw, die in negenentwintig Franse handschriften is bewaard. Via een berijmde vertaling van deze prozatekst, getiteld *Van den VII vroeden van binnen Rome*, werd de *Zeven wijzen*-traditie voor het eerst geïntroduceerd in de Lage Landen. Ook vertalingen van deze tekst in het Italiaans, Engels, Zweeds en Welsh zijn bewaard gebleven.

Van de volkstaal naar het Latijn

Terwijl de Franse vertaling dus aan een bescheiden opmars door Europa bezig was, diende ze in Frankrijk zelf tot voorbeeld van een Latijnse vertaling die vermoedelijk rond het begin van de veertiende eeuw moet zijn ontstaan. Via handschriften en later ook gedrukte uitgaven van deze *Historia septem sapientum Romae* (*Geschiedenis van de zeven wijzen van Rome*) komen de verspreiding en populariteit van de tekst pas goed op gang.

De Latijnse tekst is geen letterlijke vertaling, maar eigenlijk een bewerking van de Franse prozatekst. Daarin was Dyoclesiyen (Diocletianus) de naam van de keizer, terwijl hij in

de Latijnse tekst Poncianus heet, en de prins (oorspronkelijk naamloos) de naam Dyoclesianus overneemt. Aan de ontknoping, waarbij de prins het bedrog van de keizerin uit de doeken doet, is een nieuw motief toegevoegd: één van de kameniersters wordt door hem ontmaskerd als een minnaar in travestie.

De volgorde waarin de exempelen in deze Latijnse bewerking worden verteld, wijkt geregeld af van die in de Franse tekst. En hoewel het aantal ‘spreekbeurten’ hetzelfde is (vijftien keer wordt de raamvertelling onderbroken voor een vertelling door een van de personages), toch zijn er in de Latijnse bewerking twee verhalen toegevoegd. De prins vertelt in de Franse prozatekst een verhaal over een jongen die de taal van vogels verstaat en door zijn vader in zee wordt geworpen omdat hij hun voorspelling vertaalt: dat hijzelf zo hoog in aanzien zal stijgen dat zijn ouders zich vereerd zullen voelen om zijn handen te mogen wassen. Dit verhaal vormt in de Latijnse bewerking slechts de omlijsting voor een uitgebreide episode over de bijzondere vriendschap tussen Alexander van Egypte en Ludovicus van Israël (in de Nederlandse vertaling Lodewijk van Frankrijk). Zo vertelt de prins eigenlijk twee verhalen.

Het tweede toegevoegde verhaal, verteld door de zesde wijze, is geheel nieuw ten opzichte van de Franse prozaredactie. Het gaat over een vrouw die haar man aanzet tot de roofmoord op drie ridders. Om hiervoor plaats te maken, is een opmerkelijke ingreep toegepast: een verhaal dat in de Franse redactie door een van de wijzen wordt verteld, is in de Latijnse redactie een van de verhalen geworden van de keizerin. Het gaat om het verhaal over een koning die zich zozeer om de tuin laat leiden dat zijn vrouw en zijn favoriete ridder onder zijn ogen een relatie kunnen beginnen. Dat de rol van dit verhaal radicaal is veranderd, komt nog tot uiting in het feit dat het verhaal en het bijbehorende advies van de keizerin niet helemaal goed op elkaar aansluiten. In haar advies waarschuwt ze tegen de misleiding van de wijzen en vergelijkt ze zichzelf met de ‘ontvoerde’

koningin; maar van ontvoering is in dit verhaal geen sprake, in elk geval niet tegen haar zin.

Voor dit extra verhaal is bij de keizerin ruimte gekomen doordat haar zesde spreekbeurt is gevuld met een samenvoeging van twee verhalen die in de Franse tekst afzonderlijk van elkaar worden verteld: het ene over de drost die voor geld zijn vrouw aan de koning uitleent, en het andere over de verdediging van Rome door zinsbegoocheling van de Saraceense vijand.

Gheraert Leeu en Die historie van die seven wijze mannen van Romen

Gheraert Leeu, boekdrukker te Gouda, gebruikte deze Latijnse prozatekst in 1479 als voorbeeld voor zijn *Geschiedenis van de zeven wijze mannen van Rome*, en hij was niet de enige die er brood in zag. De Latijnse tekst, die in meer dan veertig Latijnse handschriften en drukken bewaard is gebleven, werd behalve in het Nederlands ook vertaald in het Engels, Spaans, Duits, Deens, Zweeds, IJslands, Hongaars, Boheems, Armeens, Russisch, Pools en Hebreeuws. Er verscheen zelfs een nieuwe Franse vertaling op basis van het eerder uit het Frans vertaalde Latijnse proza.

De berijmde Nederlandse vertaling (zie hiervoor) van de oudere Franse prozatekst is overgeleverd in maar één handschrift, dat wordt gedateerd in de veertiende eeuw. De tekst die Gheraert Leeu in 1479 voor het eerst drukte, houdt met die redactie slechts indirect verband, zoals is gebleken uit het bovenstaande. Niets wijst erop dat de vertaler de verstekst heeft geraadpleegd of zelfs maar heeft gekend. Het opschrift op de eerste bladzijde, waarin Leeu de gepresenteerde *historie* aanprijst als *vreemt ende luttel ghehoert* (onbekend en weinig gehoord), wekt de suggestie dat de oudere vertaling in Nederland geen groot

publiek (meer) had. Maar over het algemeen werden tijdens de eerste decennia van de drukpers de handschriften met een oudere Nederlandse vertaling vaker niet dan wel geraadpleegd. Het was in veel gevallen makkelijker om een buitenlandse druk in handen te krijgen dan een Nederlands handschrift. Bovendien bevatte het overgrote deel van die handschriften een rijmtekst, terwijl de drukkers liever proza uitgaven. Waarschijnlijk vereiste het omzetten van rijm naar proza meer inspanning en compositietechniek dan het maken van een letterlijke vertaling naar een Frans of Latijns origineel.

A.W. Botermans, die in 1898 de eerste wetenschappelijke editie maakte van *De geschiedenis van de zeven wijze mannen van Rome*, wees een Keulse druk van circa 1473 aan als de vermoedelijke Latijnse grondtekst van Leeus vertaling. Uitgaande van die veronderstelling concludeert hij dat Gerard Leeu de Latijnse tekst vrij letterlijk heeft vertaald.

Op de eerste incunabeluitgave van *De geschiedenis van de zeven wijze mannen van Rome* volgden tot het einde van de zestiende eeuw nog ten minste vijf edities van andere uitgevers. Daarnaast drukte Leeu zelf tussen 1480 en 1482 de tekst ook nog in het Latijn. Als prozaroman bleef *De geschiedenis van de zeven wijzen mannen van Rome* tot het begin van de negentiende eeuw verschijnen.

Ongeveer in dezelfde tijd dat Gheraert Leeu in Gouda zijn editie van de *Zeven wijzen* uitbracht, werkte een anonieme vertaler in het oosten van het land aan een eigen bewerking. Die tekst is bewaard in een eenvoudig papieren handschrift uit het laatste kwart van de vijftiende eeuw. Nadat dit aan het ein'de van de negentiende eeuw in de collectie van de Berlijnse Staatsbibliotheek terecht kwam, ging het enige tijd door voor een Nederduitse tekst, totdat Nederlandse letterkundigen, onder wie Botermans, dat misverstand rechtzetten.

De vertaling is waarschijnlijk gebaseerd op een vergelijkbare Latijnse grondtekst als die gebruikt werd voor de editie

van Leeu. Inhoudelijk zijn er nauwelijks verschillen tussen de vertalingen, maar de bewoordingen komen zo weinig overeen dat het zo goed als uitgesloten is dat deze twee onderling van elkaar afhankelijk zouden zijn. Mogelijk gaat deze vertaling terug op een Deventer incunabeluitgave van de Latijnse *Historia*.

Een staalkaart van de volksliteratuur

De serie drukken die volgde op de eerste editie van Gheraert Leeu toont aan dat de verhaalcycli in Nederland een behoorlijke populariteit verwierf. In het buitenland was dat niet anders. Uitgaven van de Latijnse tekst, of daarop gebaseerde vertalingen, verschenen in bijna alle Europese talen, en naast meer dan honderd afzonderlijke drukken is de tekst ook nog in tientallen handschriften bewaard gebleven. *De geschiedenis van de zeven wijze mannen van Rome* had dan ook veel te bieden aan een breed publiek: een schat aan verhalen en verhaalmotieven uit de eigentijdse populaire literatuur, vervat in een spannende raamvertelling.

De raamvertelling zelf brengt al een aantal bekende motieven samen. Het belangrijkste, de valse beschuldiging van de prins door zijn stiefmoeder, is onder meer bekend uit het Griekse verhaal over Phaedra en haar stiefzoon Hippolytos en ook het Oude Testament kent dit motief in het verhaal over Jozef, die na een mislukte verleidingspoging door de vrouw van zijn Egyptische meester Potifar van seksueel geweld wordt beschuldigd. Vanwege de relatie stiefmoeder/stiefzoon lijkt het verhaal uit de *Zeven wijzen* het meeste op dat in *Phaedra en Hippolytus*, maar een verschil is dat Phaedra haar stiefzoon vals beschuldigt uit woede over zijn afwijzing en schaamte over haar gevoelens voor hem. Vervolgens pleegt ze om diezelfde reden zelfmoord. De keizerin uit de *Zeven wijzen* lijkt echter te han-

delen uit pure berekening: ze wil dat haar stiefzoon ter dood wordt gebracht omdat hij haar positie bedreigt.

De exempelen die door de keizerin en de wijzen worden verteld, vinden we in meer of minder verwante vorm terug in allerlei verschillende verhaaltradities: de oosterse letterkunde, de antieken, de middeleeuwse verhaalstof over het oude Rome, de Karelepiek en de Arturliteratuur.

Hoewel we er niet van uit moeten gaan dat lezers en toehoorders van de *Zeven wijzen* dit hele scala aan verhaalstof overzagen, heeft het feit dat ze een deel van de verhalen al konden kennen de belangstelling waarschijnlijk geen kwaad gedaan. Binnen de populaire cultuur, waar deze tekst bij uitstek toe behoort, is het geen schande om een bekend gegeven opnieuw te gebruiken, wanneer het wordt verlevendigd met nieuwe details en voorzien van een nieuwe context.

Historische, legendarische en mythische personages

Er wordt in de raamvertelling en in de exempelen regelmatig verwezen naar historische personen. Onder middeleeuwse vertellers was namedropping een goede gewoonte, waarmee ze hun teksten een historische achtergrond, en daarmee een zekere autoriteit verleenden. Bovendien konden ze hun eigen belesenheid etaleren. Vaak is het noemen van een bekende naam niet meer dan een uiterlijkheid. Dat de prins de naam draagt van de Romeinse keizer Diocletianus en zijn vader die van een paus heeft geen speciale betekenis. Toch zijn er ook gevallen waarin de verwijzing naar historische, mythische of legendarische figuren samengaat met inhoudelijke ontleening aan de verhaalstof die met dat personage is verbonden. Hier volgen enkele voorbeelden.

Op de vijfde dag vertelt de wijze Josephus een verhaal waarin twee beroemde wetenschappers optreden als hoofdpersonen in

een verhaal over een meester die zijn kennis weigert over te dragen, omdat hij bang is dat zijn leerling hem voorbij zal streven. De ‘vermaarde medicus’ Ypocras is natuurlijk de Griekse arts Hippocrates uit de vijfde eeuw voor Christus, de grondlegger van de moderne geneeskunde. De naam van zijn ‘neef’ Galienus verwijst naar de Grieks/Romeinse arts Claudius Galenus van Pergamon uit de tweede eeuw na Christus, wiens theorieën tot in de zeventiende eeuw het denken over medische zaken bepaalden. Geen familie dus, zoals in het verhaal van de wijze Josephus, en zelfs geen tijdgenoten. Maar Galenus was wel een navolger van de ‘humorale pathologie’ van Hippocrates, een theorie waarin de vier lichaamssappen, bloed, slijm, gele en zwarte gal, cruciaal zijn voor de gezondheid. In die zin dus toch een leerling.

De associatie met de historische figuren Hippocrates en Galenus kan in West-Europa zijn ontstaan, waar vanaf de twaalfde tot aan de zeventiende eeuw de ideeën van Galenus en Hippocrates aan de basis van alle medische kennis stonden. De herontdekking van de Grieks-Romeinse geneeskunst in de twaalfde eeuw gebeurde echter via geschriften van Arabische medici, zodat het ook niet uitgesloten is dat al in de Arabische wereld de namen van de twee antieke grootheden aan dit verhaal werden verbonden.

In het vijfde verhaal dat de keizerin vertelt is een legende over de Romeinse schrijver Publius Vergilius Maro (70-19 v.Chr.) verbonden met een antieke legende over een tijdgenoot, de Romeinse bevelhebber Crassus. Volgens sommige klassieke auteurs kwam Crassus gruwelijk aan zijn einde toen zijn Parthische overwinnaars hem als straf voor zijn hebzucht gesmolten goud in de keel goten. De met dit verhaal verbonden legende over Vergilius is echter van jongere datum. In de middeleeuwen genoot het werk van Vergilius (toen Virgilius genoemd) grote bekendheid, mede doordat het van oudsher een vast onderdeel vormde van het Latijnse onderwijs. Parallel aan de bewonde-

ring voor zijn literaire werk kreeg Vergilius zelf een haast goddelijke status. Vanaf de twaalfde eeuw duiken er allerlei verhalen op waarin hij als een soort magiër wordt voorgesteld. In die zogeheten Virgilius-legenden wordt hij onder meer bekend als de schepper van *Salvatio Romae*, een magische beeldengroep die Rome moest behoeden voor vijandige aanvallen.

Een verwijzing naar de vertellingen rond de legendarische koning Artur zit in het vierde verhaal van de keizerin, over het helderziende kind dat de samenzwering tegen de koning door zijn zeven raadgevers onthult. Een passage uit dit verhaal komt sterk overeen met een vertelling over de jeugd van Merlijn, de tovenaars aan het hof van koning Artur, die voor een Nederlands publiek door Jacob van Maerlant uit het Frans werd vertaald.

In een episode uit Maerlants *Merlijn* gaan de boden van koning Vortigern op zoek naar een kind dat zonder vader is geboren. Ze herkennen Merlijn doordat hij op straat ruziemaakt met een vriendje die hem als ‘vaderloze’ uitscheldt. Hoewel de jongen daarmee bedoelt te zeggen ‘je bent een hoerenzoen’, blijkt dat de vaderloosheid van Merlijn letterlijk moet worden opgevat. Hij werd geboren als gevolg van een wonderbaarlijke, seksloze conceptie, die het bewijs is voor zijn bovennatuurlijke afkomst.

Verschillende Franse versies van de *Zeven wijzen* bevatten ook deze passage over de herkenning van het kind door de wijzen, maar in de Latijnse tekst is dit element uit het verhaal verdwenen. Daar bewijst het kind zijn voorspellende gaven door zich met de droomduiding van de wijzen te bemoeien. Het verband met de bekende tovenaars bestaat simpelweg uit het feit dat hij dezelfde naam draagt - wat in de oudste Franse teksten nog niet het geval is. Het vervolg van het verhaal, waarin het kind de keizer van zijn blindheid afhelpt, komt alleen in grove trekken overeen met de *Merlijn*.

Weer een andere verhaaltraditie is van invloed geweest op het verhaal dat de prins uiteindelijk zelf vertelt, na een week

van zwijgen. Een groot deel van zijn vertelling, namelijk het gedeelte over de trouwe vriendschap tussen Alexander en Lodewijk, verschijnt voor het eerst in de Latijnse vertaling; we kennen het niet uit de oudere Franstalige teksten van de *Zeven wijzen*. In de Nederlandse literatuur van de middeleeuwen is wel een sterk gelijkend verhaal over de vrienden Amijs en Amelis bekend uit de *Spiegel historiaal*, Jacob van Maerlants vertaling van het *Speculum historiale* van Vincent van Beauvais. Ook in die Latijnse kroniek staat het verhaal over *Amicus et Amelius*. Daarin wordt dit verhaal gesitueerd aan het hof van Karel de Grote, waarmee het belandt in de traditie van de *chansons de geste*, lange gedichten over de heldendaden van Karel en zijn getrouwen. De relatie met Karel de Grote wordt ook in de Nederlandse vertaling gelegd doordat Ludovicus, in het Latijnse voorbeeld de zoon van de koning van Israël, hier de kroonprins van Frankrijk is geworden.

‘Ik zal u een voorbeeld geven...’

Dat de verhalen uit zulke diverse tradities werden ontleend, geeft al aan dat ze niet allemaal van oorsprong als exemplen waren bedoeld. De nieuwe context waarin ze moesten dienen als een argument om de keizer te overtuigen, stelde specifieke eisen aan de verhaalinhoud. De verhalen worden elders dan ook nauwelijks teruggevonden in de vorm die ze in de *Zeven wijzen* hebben gekregen.

Een voorbeeld hiervan biedt het exemplen van de zesde wijze, Cleophas, waarin een echtpaar door middel van verleiding en bedrog geld weet te slaan uit de geilheid van drie buitenstaanders. Het is een oud verhaal dat tegenwoordig nog steeds tot de volksliteratuur wordt gerekend. In veel versies van het volksverhaal zijn onder de slachtoffers ook leden van de geestelijkheid, en schuilt de grap vooral in hun vernedering. In de *Zeven*

wijzen is het accent echter verschoven naar de daders, en zijn zij het die er slecht vanaf komen: in een ruzie verraden ze zichzelf, waarna ze worden terechtgesteld. En aangezien het idee door de vrouw was bedacht, kon het in deze vorm goed dienstdoen als een waarschuwing aan de keizer om niet naar zijn echtgenote te luisteren.

Ook aan de hand van een exemplaar dat al voorkomt in de oosterse versies is goed te zien hoe een bestaand verhaal werd aangepast aan de functie die het kreeg binnen deze raamvertelling. In *Pantsjatantra* komt het volgende verhaal voor. Een Brahmaan en zijn vrouw hebben een zoon en houden als huisdier een mangoest, een katachtig roofdier dat erom bekendstaat giftige slangen te kunnen doden. Als de vrouw water moet halen, drukt ze haar man op het hart om goed op het kind te passen. Maar de Brahmaan gaat de straat op om te bedelen en laat het kind thuis. Wanneer een slang in de richting van het kind kruipt, duikt de mangoest erbovenop en bijt de slang dood. Zodra ze haar bazin hoort thuiskomen, loopt ze haar tegemoet, maar de vrouw denkt dat het bloed aan haar bek afkomstig is van het kind, en gooit het dier dood met de volle waterkruik. Thuisgekomen vindt ze haar zoon en de gedode slang, en begrijpt tot haar grote spijt dat ze de verkeerde conclusie heeft getrokken. Als de Brahmaan beladen met geschenken thuiskomt, wordt hij door haar overstelpt met verwijten over zijn hebzucht.

In het verhaal zoals Bancillas het vertelt in de *Zeven wijzen* (en dat in praktisch dezelfde vorm ook al in het *Boek van Sindbad* voorkomt), is er behalve de vervanging van de mangoest door een hond nóg een in het oog springende verandering: het feit dat het in deze versie de man is die per vergissing zijn hond doodt, en de vrouw die daarvan de schuld krijgt. Die aanpassing is te verklaren uit het feit dat het verhaal in de nieuwe context moest dienen als waarschuwing om nooit af te gaan op het oordeel of advies van een vrouw.

Er zijn nog wel een paar exempelen in *Zeven wijzen* waarin de vrouw er slechter vanaf komt dan in andere versies van hetzelfde verhaal. Het exempel dat Lentulus vertelt, over de vrouw die haar man bedriegt en door hem buiten het huis wordt gesloten, komt ook voor in de *Disciplina clericalis* van Petrus Alfonsi en in Giovanni Boccaccio's *Decamerone*, maar met andere accenten. In het verhaal van Petrus Alfonsi heeft de man, voorafgaand aan het huwelijk, zich zo grondig verdiept in de listen en lagen van de vrouw dat hij ervan overtuigd is dat hem na die voorbereiding niets meer kan gebeuren. Een misrekening natuurlijk, want met vrouwen moet je altijd op je hoede zijn. Bij Boccaccio wordt de vrouw juist door de extreme jaloezie van haar man in de armen van een minnaar gedreven. Haar list dient uiteindelijk vooral om hem een lesje te leren. Eigen schuld, dikke bult.

Een vergelijkbaar verschil is er tussen het verhaal van Malquedrac over de vrouw die, voordat ze een minnaar durft te nemen, het vertrouwen van haar man op de proef stelt, en de presentatie van datzelfde verhaal in de versie van Boccaccio. Bij Boccaccio triomfeert de vrouw: haar echtgenoot laat zich door haar zo om de tuin leiden dat ze uiteindelijk zelfs onder zijn ogen haar gang kan gaan met haar minnaar. In de versie van de *Zeven wijzen* wordt ze door haar man bestraft met een aderlating die haar bijna het leven kost, en komt de gedroomde minnaar niet eens in beeld. Dat het avontuur voor haar zo slecht afloopt, past precies bij de functie van het verhaal in de raamvertelling. Het moet de keizer waarschuwen voor de verraderlijke aard van vrouwen. Door zijn vrouw te straffen, voorkomt de echtgenoot in dit verhaal dat ze hem ontrouw wordt. Voor het publiek wordt met die straf benadrukt dat ze fout zat, en het zal zich liever identificeren met de voorzienige echtgenoot.

Dat de verschillende verhaalversies hier naast elkaar worden gezet, wil niet zeggen dat er een directe relatie zou hebben bestaan tussen de twee verhalen uit *Zeven wijzen* en uit *Decame-*

rone. De verhalen circuleerden in die tijd in meerdere geschreven bronnen en in het mondelinge circuit. Waar Boccaccio zijn verhalen vandaan haalde, weten we dus niet. Wel weten we dat hij een basisgegeven omwerkte tot een verhaal dat weer precies paste in zijn kader: een verzameling met onderhoudende vertellingen waarin de liefde zijn personages regelmatig aanzet tot groot vernuft.

Het is overigens niet zo dat in *Zeven wijzen* alleen de verhalen die ten nadele van de keizerin worden verteld een extra negatief accent krijgen. In verhalen die de keizerin inzet om haar man te overtuigen van de kwade opzet van zijn zoon en de onbetrouwbaarheid van de leermeesters/adviseurs, wordt de strekking ook wel eens aangepast aan de boodschap die zij wil overbrengen. Dat is te illustreren aan de hand van het derde verhaal dat zij vertelt, over de vader en de zoon die samen inbreken in de schattoren van de koning. Het gaat hier om een oud verhaal dat al voorkomt bij de Griekse geschiedschrijver Herodotus (vijfde eeuw voor Christus). Alleen is in die versie de dief de held van het verhaal, en weet hij het respect van de rijke Egyptische koning Rhampsinitos te winnen doordat hij hem keer op keer te slim af is. Bij Herodotus zijn de inbrekers twee broers, waarvan er één komt vast te zitten in een val. Net als de vader in de verhaalversie uit *Zeven wijzen* vraagt hij zijn broer om hem te onthoofden, wanneer hij zich realiseert dat hij niet meer kan ontkomen. Zonder hoofd is hij onherkenbaar en zal hij tenminste de goede naam van de familie niet schaden. Zijn broer hakt zijn hoofd af en neemt het mee naar huis. Maar in het Griekse verhaal weet de sluwe hoofdpersoon, ondanks de maatregelen van de koning, het lijk van zijn broer te stelen, zodat hij het kan begraven. Nadat hij een derde keer aan een valstrik is ontsnapt, besluit de koning in plaats van een straf een beloning uit te loven. De ‘meesterdief’ meldt zich aan het hof, waar hij, als slimste man ter wereld, de hand van de koningsdochter krijgt.

Naast deze versie komen in Europa en het Midden-Oosten nog tal van andere versies voor, en de afloop is niet altijd even gelukkig voor de inbreker. Er bestaat bijvoorbeeld een Griekse versie, waarin de dief door de goden onmiddellijk wordt gestraft voor de inbraak en de moord op zijn metgezel. Het verhaal zoals het in *Zeven wijzen* is terechtgekomen, gaat echter weer anders dan alle bekende versies. Hier zijn de twee inbrekers vader en zoon geworden en onderneemt de zoon na de inbraak geen pogingen om het onthoofde lichaam van zijn vader van de galg te halen en te begraven. Op deze manier is het verhaal weliswaar minder spannend, maar het past wel beter bij de boodschap die de keizerin met het vertellen van dit verhaal wil overdragen. De inbreker is van een held veranderd in een lafaard, en laat zien dat een zoon in staat kan zijn de nagedachtenis van zijn eigen vader te verloochenen, zelfs nadat die zijn leven voor hem heeft geofferd.

Vrouwenlist

Een nadere beschouwing van de raamvertelling laat zien dat die eigenlijk twee thema's combineert. In de eerste plaats de opvoeding van de prins, en in de tweede plaats de afrekening met een geval van vrouwenlist. Diezelfde twee thema's zijn ook terug te vinden in de exempelen. De verhalen die de keizerin vertelt, sluiten vaak goed aan bij de thematiek van zogeheten *vorstenspiegels*, teksten waarin toekomstige vorsten door middel van exempelen en raadgevingen werden voorbereid op het bestuur van hun land. De keizerin waarschuwt in deze verhalen de keizer tegen zijn zoon vanwege diens vermeende heerszucht (in haar eerste verhaal), sluwheid (tweede) of egoïsme (derde), maakt de wijzen verdacht vanwege hun mogelijk valse adviezen (vierde en vijfde), of doet een beroep op de keizer om haar, en daarmee zijn eigen, eer te waarborgen (zesde en zeven-

de verhaal). De hoofdpersonages in de door haar vertelde verhalen zijn meestal zelf ook keizer of koning.

De exempelen die de wijzen naar voren brengen, passen in een bestaande traditie van verhalen waarin werd gewaarschuwd voor de arglist van de vrouw. In zes van de zeven exempelen die de wijzen vertellen, krijgt ‘de vrouw’ ervan langs omdat ze onbetrouwbaar zou zijn in haar oordeel (in het verhaal van de eerste wijze) of in haar huwelijksrouw (tweede, derde, vierde, zesde en zevende wijze). De mannelijke hoofdpersonen hebben vaak een heel andere positie in de maatschappij dan de keizer, maar waar het hier om gaat is dat ze allemaal met een vrouw te maken krijgen. Dat hier in meer generaliserende zin wordt geargumenteed, blijkt ook uit het feit dat de vrouwen noch de mannen bij naam worden genoemd, terwijl in de exempelen van de keizerin regelmatig wordt verwezen naar historische personen.

De exempelen over listige en trouweloze vrouwen behoren gedurende de hele middeleeuwen tot een populair verhaaltje. Oorspronkelijk vaak ingebed in didactische en theologische (Latijnse) geschriften bedoeld voor de geestelijkheid, krijgen de verhalen over vrouwelijk bedrog in de loop van de middeleeuwen een veel breder publiek in de volkstalige literatuur, in Nederland onder andere in bijvoorbeeld *Der minnen loop* (circa 1412) van Dirc Potter. Het is niet al te gewaagd om aan te nemen dat de aansluiting bij deze thematiek heeft bijgedragen aan de populariteit van *Zeven wijzen*. Zeker is dat de auteur van de Latijnse *Historia septem sapientum* het negatieve vrouwbeeld dat ook in de oudere redacties al uit de raamvertelling en de exempelen van de wijzen sprak, nog eens extra heeft benadrukt.

Een van de opmerkelijkste wijzigingen die deze auteur aanbracht ten opzichte van zijn Franse voorbeeld is hiervoor al genoemd, namelijk de verplaatsing van een verhaal dat in de brontekst werd verteld door de laatste wijze, naar een ‘spreekbeurt’ van de keizerin. Kennelijk vond de auteur van de *His-*

toria de oorspronkelijke boodschap zo dubbelzinnig dat hij er niet voor terugdeinsde om die compleet om te draaien. Deze verplaatsing zorgde ervoor dat de spreekbeurt van de laatste wijze opnieuw moest worden ingevuld, en voor die doorslaggevende positie koos de auteur niet zomaar een verhaal uit, maar een klassieker uit het populaire verhaalrepertoire over ‘slechte’ vrouwen.

De weduwe die de rouw om haar pasgestorven man staakt zodra een ridder haar komt bezoeken, en die vervolgens besluit het lichaam van haar man op te offeren om die ridder uit een penibele situatie te redden, is in de literatuur bekend geworden als ‘De weduwe van Efeze’. Deze naam verwijst naar de verhaalversie die de Romeinse auteur Petronius (eerste eeuw na Christus) opnam in zijn *Satyricon*. In dat verhaal ligt de nadruk op het feit dat de weduwe zich realiseert dat ze niet eeuwig aan een dode kan blijven hechten, zeker niet als het leven van een mogelijke nieuwe echtgenoot op het spel staat. Het verhaal dat in *Zeven wijzen* terechtkwam, vertoont echter meer verwantschap met de versie die gedurende de middeleeuwen ook bekend is uit *Esopet*, een verzameling ‘Aesopische’ fabels die zou teruggaan op de Latijnse fabeldichter Phaedrus. In het verloop van deze verhaaltraditie wordt de rol van de weduwe steeds negatiever, maar in *Zeven wijzen* wordt ze nog eens extra kwaadaardig neergezet: om het lichaam van haar man te laten lijken op dat van de terechtgestelde dief, verminkt ze zonder blikken of blozen zijn gezicht en snijdt ze hem ook nog zijn geslachtsdelen af. In deze vorm was het verhaal wel bijzonder geschikt voor een finale afrekening met de keizerin. Dat was voor de auteur van de Latijnse prozatekst vermoedelijk de reden om dit verhaal, dat oorspronkelijk door de zesde wijze werd verteld, te verhuizen naar de zevende en laatste wijze.

Terwijl de wijze Joachim dus met een stevige uitsmijter afsluit (niet voor niets eindigt hij zijn verhaal in de Nederlandse tekst met de opmerking ‘de smerigste hoer van alle vrouwen’),

moet de keizerin het nu doen met een verhaal dat in oudere redacties van de *Zeven wijzen* juist tegen haar werd gebruikt. Haar slotpleidooi is daardoor tamelijk zwak.

Maar het gewicht van deze verhalen wordt vooral bepaald door de raamvertelling, waarin de wijzen met hun waarschuwingen tegen vrouwenlist uiteindelijk hun gelijk halen-een gelijk dat ze voor de lezer of toehoorder al die tijd al aan hun kant hadden. De waarschuwingen van de keizerin zijn in dit perspectief niet meer dan oneigenlijke argumenten in een valse aanklacht tegen haar stiefzoon en zijn meesters.

De aanleiding voor de hele vertelmarathon getuigt op zichzelf al van een bevooroordeelde kijk op de vrouw. Gesuggereerd wordt dat het voornemen om haar stiefzoon om te brengen voor de keizerin het motief vormt voor het ensceneren van iets wat op een verkrachting moet lijken. Dat dit bepaald geen voor de hand liggende methode is om iemand uit de weg te ruimen, herinnert eraan dat de centrale plot bestaat uit een samenraapsel van bestaande verhaalmotieven. In oudere verhalen met dit motief is de vrouw namelijk daadwerkelijk gecharmeerd van de jongen die ze verleidt, maar het is de vraag in hoeverre dat ook geldt voor de keizerin in *Zeven wijzen*. Het lijkt bijna uitgesloten, gezien het feit dat wél duidelijk wordt verteld dat ze hem al bij voorbaat het liefste dood ziet. Is dat niet tegenstrijdig, en hoe zit dat dan? Het is een vraag die bij een eigentijds publiek waarschijnlijk nooit is opgekomen. Dat publiek was namelijk gewend aan het beeld van de vrouw als een wezen dat geen enkele controle heeft over haar lustgevoelens, en het zal de lezers of toehoorders weinig moeite hebben gekost om te accepteren dat de keizerin teruggrijpt op de stereotiepe wapens van de vrouw: verleiding en bedrog.

Dat beeld wordt nog eens bevestigd aan het einde van de raamvertelling, als de prins niet alleen zijn relaas doet over de poging van de keizerin om hem te verleiden, maar ook nog onthult dat zij een minnaar heeft, die zich al die tijd als een van haar

kameniersters heeft vermomd. Dit laatste motief wordt pas in de Latijnse prozavertaling in de raamvertelling van *Zeven wijzen* geïntroduceerd. Het dient als een extra bewijs voor de kwade trouw van de keizerin, naar wie vanaf dat moment dan ook niemand meer luistert.

Minder onverbiddelijk voor de keizerin is hierbij vergeleken de oudere berijmde Nederlandse redactie. De verklede minnaar speelt er nog geen rol en de keizerin krijgt, na de verklaring van de prins, zelf ook nog de kans om zich te verweren. In deze redactie van *Zeven wijzen* weet ze zelfs een uitstel van veertig dagen af te smeken - wat haar echter niet kan redden, want ze eindigt evengoed op de brandstapel. De verstekst voegt er dan nog wel aan toe: ‘Het was jammer dat zij het [deze straf] verdiende, want ze had een goed verstand. Had ze haar zaak ten goede gekeerd, dan zou ze het juist waard zijn dat men haar geeerd en geprezen had.’

Publiek

Wie waren nu de lezers of toehoorders van de *Zeven wijzen*? Het is een van de moeilijkste vragen om te beantwoorden, en bovendien verschilt het antwoord per periode. Jacob van Maerlant was al bekend met een versie van *Zeven wijzen* toen hij werkte aan zijn vertaling van *Speculum historiale*. Daarin maakt hij, tijdens het vertalen van een passage over de zeven wijzen van Athene, namelijk een uitstapje waarin hij zijn publiek wijst op het dubieuze gehalte van de literatuur over die ‘zogenaamde’ zeven wijzen van Rome: ‘Maar nooit waren er, bij mijn weten, zeven wijzen van Rome, afgezien van de bedrieglijke onzin en de leugens die daarover zijn verzonnen.’

Het is onzeker of er in die tijd, de jaren tachtig van de dertiende eeuw, al een Nederlandse vertaling bestond, want het enige handschrift dat de vroege berijmde vertaling bewaard

heeft, is jonger. Het moet dan ook niet uitgesloten worden dat Maerlant hier verwijst naar een Franse redactie, aangezien het adellijke publiek dat hij met zijn *Spiegel historiaal* in eerste instantie aansprak, naar alle waarschijnlijkheid ook toegang had tot de Franse literatuur.

Het veronderstelde publiek van die eerste Nederlandse vertaling valt vervolgens uiteen in drie groepen: bezitters, lezers en toehoorders. Het bezit van handschriften was in de praktijk alleen weggelegd voor de zeer rijken, die meestal tot adellijke families behoorden, en voor instellingen als kerken, broederschappen en kloosters. Vanwege de wereldlijke inhoud lijkt de tekst niet in de eerste plaats bedoeld voor een publiek van geestelijken, maar het is niet uitgesloten dat de verhalen over vrouwenlist in die context een dienst bewezen doordat zij voor de jonge leerlingen het nut van het celibaat onderstreepten. Ook kunnen de moraliserende exempelen van pas zijn gekomen in het lekenonderwijs. Het lekenpubliek was overigens niet uitsluitend afhankelijk van schriftelijke bronnen: een deel van het publiek kwam vermoedelijk ook via rondreizende artiesten in aanraking met deze vertelling.

De populariteit van de Franse prozatekst leidde al in de dertiende eeuw tot maar liefst zes nieuwe Franse verhaalcycli, die een vervolg vormen op *Zeven wijzen*. Zo'n vaart liep het niet in het Nederlandse taalgebied, maar de wijzen kregen er wel een speciaal optreden in de (verondersteld) oorspronkelijk Nederlandse veertiende-eeuwse ridderroman *Seghelijn van Jeruzalem*, die de zeven wijzen van Rome een opmerkelijke afkomst toeschrijft. Volgens deze tekst zijn ze allen door de romanheld Seghelijn verwekt bij zeven verschillende koninginnen.

Deze passage geeft aan dat de zeven wijzen in West-Vlaanderen, waar het ontstaan van *Seghelijn van Jeruzalem* wordt gesitueerd, bekendheid moeten hebben genoten. Ook in de ontstaansgeschiedenis van het handschrift van *Zeven wijzen* zijn Vlaamse en Brabantse invloeden aangewezen. Als we, bij ge-

brek aan andere geografische aanwijzingen, het verspreidingsgebied van de oudste vertaling van *Zeven wijzen* tot Vlaanderen en Brabant beperken, dan zou dat ook verklaren waarom Gheraert Leeu in 1479 op het titelblad van zijn uitgave aan een Hollands publiek de tekst kon aanprijzen als ‘onbekend en weinig gehoord’.

Mogelijk was Leeu zelf niet helemaal overtuigd van de potentie van *De geschiedenis van de zeven wijze mannen van Rome*. In elk geval nam hij niet te veel risico, door er een sobere uitgave van te maken zonder illustraties. In deze uitvoering, die hij ook gebruikt voor de latere Latijnse editie, moet een exemplaar relatief goedkoop zijn geweest, wat de verspreiding ongetwijfeld heeft bevorderd.

Het exemplaar had zich inmiddels ontwikkeld tot een zeer geliefd subgenre, dat geregeld werd gebruikt in teksten die een moraliserend karakter koppelden aan een verstrooiende inhoud. Rond de tijd dat zijn Nederlandse editie van *De geschiedenis van de zeven wijze mannen van Rome* het licht zag, speelde Leeu ook op deze trend in met uitgaven van *Die hystorie van Reynaert die vos*, de *Dialogus creaturarum / Twispraec der creaturen* (acht edities in het Latijn, Nederlands en Frans) en de *Gesta Romanorum / Die gesten of gheschienisse van Rommen* (Latijnse en Nederlandse editie). Die laatste tekst bevat een keur aan legenden, anekdoten en andere volksverhalen, die uit uiteenlopende bronnen zijn samengebracht en van moraliserende tekstjes voorzien. Ook de Latijnse *Historia septem sapientum* heeft behoord tot de bronnen waaruit de *Gesta* putte, zo blijkt uit oudere handschriften van die tekst, maar in de gedrukte edities komen de verhalen van de zeven wijzen niet meer voor.

Zoals in *Die gesten of gheschienisse van Rommen* elk verhaal van een belerend aanhangsel wordt voorzien, zo wordt ook in *Die hystorie van Reynaert die vos* en in de *Twispraec der creaturen* de moraliserende boodschap expliciet overgebracht. In hoeverre de interesse van het publiek bij die wijze lessen lag, of eerder

bij een boeiend verhaal, is een andere kwestie. Maar dat zo'n expliciete moralisatie in *De geschiedenis van de zeven wijze mannen van Rome* ontbreekt, plaatst deze tekst toch een beetje op zichzelf. In een periode waarin literatuur in de volkstaal vooral tot doel had om het publiek te stichten, maakte een verhalencyclus die simpelweg werd aangekondigd als 'bijzonder mooi en aangenaam om te horen' duidelijk dat literatuur ook gewoon leuk kon zijn.

Verantwoording en literatuur

Deze vertaling is gebaseerd op de *Historie van die seven wise mannen van Romem* die op 13 januari 1483 verscheen bij de Delftse drukker Jacob Jacobszoon van der Meer. Er is gebruikgemaakt van de digitale uitgave zoals te vinden op de cd-rom *Middelnederlands* (Den Haag, 1998). De tekst van de Delftse editie is vrijwel identiek aan de vier jaar eerder bij Gerart Leeu te Gouda verschenen uitgave, die niet volledig bewaard is gebleven.

De vertaling wil ten volle recht doen aan de inhoud van de tekst. Toch is op een aantal punten ingegrepen. In vroege gedrukte werken uit het einde van de vijftiende eeuw zijn opvallend veel tekststructurende signalen aangebracht die voor toenmalige lezers van belang waren bij het lezen van de tekst. Zo is bijna elke frase in de directe rede gemarkeerd door mededelingen als 'sprak hij', 'vertelde de keizer', 'zei de wijze man'. Door het gebruik van moderne interpunctie zijn dergelijke aanduidingen vrijwel overbodig, en zelfs hinderlijk, terwijl de hedendaagse lezer bovendien, meer dan het oorspronkelijk beoogde publiek, vertrouwd is met het zelf lezen van teksten in de directe rede. De hiervoor genoemde en enkele andere tekststructurende elementen, zijn niet vertaald. Wel zijn tussenkopjes aangebracht. In de oorspronkelijke tekst zijn deze niet con-

sequent aanwezig; in de vertaling is dit wel het geval. Verder is op een enkele plaats, waar de Middelnederlandse tekst onbegrijpelijk was, gebruikgemaakt van de Latijnse teksttraditie. Hierbij is de recente uitgave door Detlef Roth gehanteerd: *Historia septem sapientum: Überlieferung und textgeschichtliche Edition* (Tübingen, 2004).

Omdat de tekst grotendeels voor zichzelf spreekt, zijn geen annotaties aangebracht. Het verhaal over de zeven wijze mannen is bedoeld om voor zichzelf te spreken. Achtergronden over de vertelde verhalen, de namen en historische gebeurtenissen worden toegelicht in het nawoord of zijn eenvoudig via algemeen toegankelijke naslagwerken te vinden.

Een bibliografie van publicaties met betrekking tot het oosterse *Boek van Sindbad* en de westerse *Zeven wijzen*-traditie biedt *The Seven Sages of Rome and the Book of Sindbad: An Analytical Bibliography* van Hans R. Runte, J. Keith Wikeley en Anthony Farrell (New York/London 1984), met aanvullingen op de site <http://myweb.dal.ca/hrunte/ABSupp.html>.

Een goed overzicht van de complexe onstaans- en migratie-geschiedenis van het oosterse *Boek van Sindbad* wordt gegeven in ‘The Origin of the Book of Sindbad’ door B.E. Perry in *Fabula* 3 (1959-1960), p. 1-94.

Een overzicht van handschriften van de Latijnse *Historia septem sapientum* met een editie van de vier voornaamste redacties is te vinden in D. Roth, *Historia septem sapientum. Überlieferung und textgeschichtliche Edition*, 2 delen (Tübingen 2004).

Lees over de druk van de *Zeven wijzen* en andere exemplerverzamelingen in het fonds van Gheraert Leeu het artikel ‘Gheraert Leeu als drukker van Nederlands verhalend proza’ van F. de Bree in: *Een drukker zoekt publiek. Gherart Leeu te Gouda 1477-1484*, Delft 1993, p. 61-80 en over het kopijgebruik van drukkers uit de beginperiode van de drukpers R.J. Resoort, ‘Het raadsel van de rijmdrukken’ in *Nederlandse let-*

terkunde 3 (1998), p. 327-344 en op <http://www.dbnl.nl/tekst/reso001raad01>.

Een goede inleiding op de Nederlandse *Zeven Wijzen van Rome* geeft het artikel van L.J. Engels in *Van Aiol tot de Zwaanridder. Personages uit de middeleeuwse verhaalkunst en hun voortleven in literatuur, theater en beeldende kunst*, redactie W.P. Gerritsen en A.G. van Melle (Nijmegen 1993), p. 375-380. De overlevering van enkele afzonderlijke verhalen is na te lezen in *Van Aladdin tot Zwaan kleef aan. Lexicon van sprookjes: ontstaan, ontmikking, variatie*, redactie T. Dekker, J. van der Kooi en Th. Meder. Nijmegen 1997 en in J. ten Brink, 'Tochten der fictie van het Oosten naar het Westen' in *Dietsche Warande en Belfort* 1895, p. 92-116, 232-257 en 371-384. Jongere versies van veel van deze verhalen zijn terug te vinden op <http://www.verhalenbank.nl>.

Het thema van vrouwenlist in de literatuur van de middeleeuwen wordt overzichtelijk behandeld in de eerste hoofdstukken van Y. Bleyerveld, *Hoe bedriechlijk dat die vrouwen zijn. Vrouwenlisten in de beeldende kunst in de Nederlanden circa 1350-1650* (s.l. 2000).

Ten slotte bedanken we Willem Kuiper voor zijn commentaar op een eerdere versie van het nawoord.